

P. Á. D. 1908

A FALU ANGYALA

MIRBACH FRIDA BÁRÓNŐ ÉLETE

Közli: Müller Lajos S.F.

Mirbach Frida bárónő.

A FALU ANGYALA

MIRBACH FRIDA BÁRÓNÓ ÉLETE

KÖZLI:

MÜLLER LAJOS S. J.

KIADJA:

A SANCTA MARIA LEÁNYNEVELŐ INTÉZET, PÉCS

Nr. 473/1943. — Imprimi potest. Budapestini, die 4. Novembris 1943. Stephanus Borbély S. J. Praep. Prov. Hung. — Nihil obstat. Franciscus Zsiros censor dioecesanus. Nr. 9580/1943. Imprimatur. Strigonii, die 1. Decembris 1943.
Dr. Joannes Drahos vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

Nagyméltóságú és főtisztelendő

Virág Ferenc

úrnak, pápai trónállónak, pécsi megyés-
püspöknek, egykor somberekai káplánnak

hódoló tisztelettel ajánlja

a hálás

Br. Mirbach Család.

Előszó

Hogy miért vállalkoztam és miért éppen én Mirbach Frida bárónő rövid kis életrajzának megírására, a könyvecske első fejezetében és aztán még több helyen elárulom. De mégis néhány indítóokot külön is ki akarok emelni és hangsúlyozni.

Általános, a keresztény hagyomány által is szentesített elv, hogy aki a tökéletességre komolyan törekszik, mindig a közjónak szentelte, bár mégoly rejtett életét.

Nagyon alkalmazhatjuk ezt Mirbach Frida bárónőre, aki nemcsak tökéletesen, hanem egyenesen és öntudatosan a közjónak élt. Mindig megmaradt a faluban, a falunak volt — mondhatnók — a szerelmese. Igen, a falunak, sokakra nézve olyan unalmas falunak, ahol az izgalmas szórakozásból oly gyéren jut az embernek s tapsra nemigen számíthat. A szürke, igénytelen, az intelligencia által annyira lekicsinyelt környezetet akarta Mirbach bárónő példájával, jóttevésével és nevelő munkával nemesíteni, magasabb színvonalra emelni és boldogítani. Ez napjainkban, mikor mindenki a városba tódul, hogy ott többet élvezhessen s csillagocskáját esetleg több előtt villogtathassa, nagyon megszívlelendő gondolat. Nem modern eszme, hanem visszatérés volna régi magyar nagyasszonyaink és leányaink dicső megszgyéjére.

Mirbach bárónő élete tehát útjelző az elhanyagolt, lekicsinyelt falu felé intelligenciánk és arisztokráciánk számára.

Ebben az oly egyszerű, mondhatnám „szimpla” életben van azonban még egy nagyon kimagasló, hősies és isteni is. Ez az engesztelés gondolata. A jelen

nehéz időkben, mikor komor fellegek tornyosulnak hazánk égén és olykor-olykor vésztojósó villámok világítanak a bekövetkezhető jövőre, szinte gondviselés-szerű a magyar Szent Margitok villódzása a szomorú látóhatáron. Mirbach Frida bárónő is egész sorsával az engesztelés gondolatát juttatja kifejezésre. Élete és főleg halála valóságos engesztelő liturgia az Üdvözítő Szívének szentélyében.

Ime ezért tartottam méltónak és időszerűnek, hogy Mirbach bárónő életét, emlékét kis könyv alakjában is megrögzítsem és az általam annyira tisztelt és szeretett bárócsalád asztalára letegyem, de meg ama tisztelők és ismerősök lelkébe belevigyem, akik szeretnek és kívánnak a bár külső feltűnést nélkülöző, ámde valójában nagyon kimagasló erénypéldákon épülni.

KAPCSOLATOM A BÁRÓ MIRBACH-CSALÁDDAL

Miután 1896 november 26-án a budapesti központi szeminárium kápolnájában Cselka Nándor püspök kézfeltétele által az áldozópapi rendet felkaptam, Szekszárdra, a szülői otthonba tértem. Első szentmisémet Szent Andrásnak, a kereszt nagy szerelmesének napján kora reggel a legnagyobb csendben a szekszárdi kórház kápolnájában ajánlottam fel a Mindenhatónak. Csak egyik nővérem s unokanővérem képviselték a családot. De mégis ünnepélyessé tette a primiciámat a paptársi szeretet. Kézvezetőmnek, a hírneves tudós Wosinszky Mór szekszárdi apát-plébános vállalkozott. Két ministrálóm egyike ma a pécsi egyházmegye főpásztora, a másik Razgha Lajos, aki később mint zombai plébános végezte pályafutását. Néhány nap múlva megjött a bizonyos közömbösséggel várt küldetésem: Somberekre. A gondok, keresztek, gyász és bánat, amelyek lelkemet éppen akkor nyomták, s amelyekre csupán az örök papi méltóság eleven tudata és érzete lehelt derűt, meglehetősen elvonták érdeklődésemet attól, vajjon a sorsom a jövőben hogyan is alakulhat. Megyek, ahova az Úr Jézus szánt!

December 10-e, a loretoi szentház átvitelének napja volt, amikor megállott szekszárdi lakásunk előtt, ott a Séd-patak mellett a szerény kis parasztszekér, amelyre kevés holmimat csomagolva s anyámtól, nővéremtől elbúcsúzva, úgy déltájban felszálltam. Döcögtünk aztán egész estig, s szinte koromsötét volt, mikor végre a somberekí plébániaház előtt megállottunk. A jó Gehring Fülöp plébános és gazdasszonya szeretettel fogadtak s bevezettek a folyosó végéből

elkerített szerény káplán-szobába. Egyetlen kicsi ablaka a gazdasági udvarra nézett, amely előtt mindenkinék, aki csak a házban megfordult, el kellett haladnia. Vacsora után aztán magamra maradtam. Tünődtem, hogy mit is akar velem az Úr ebben a tiszta sváb faluban, amelynek két apró filiája: Rácgörcsöny, ma Cselegörcsöny és Doboka, ma: Cseledoboka, néhány száz hívőt számláló, ugyancsak sváb községek lesznek az én voltaképeni munkaterem.

A helyzet, lehetőségek mind a plébánián, mind a községben tisztán állottak előttem. Hiszen atyai jóbarátom s lelkiatyám, Virág Ferenc, akkor szekszárdi hittanár, aki előzőleg a somberekai káplánságot végigcsinálta, eléggé informált, sőt élményeit, tapasztalatait az ottani káplánszobában a falmélyedésbe illesztett szekrény ajtajának belsején — mint költő — versben is megörökítette. Már ő kiemelte előttem mint a somberekai stáció egyik, talán egyetlen fényoldalát, a nemes bárócsaládot, amely a papság iránt nagy tisztelettel, figyelemmel s jósággal telt el, messze túlmenően azon, mint amire mint pátrónus köteles volna. Már előre örültem, hogy a plébános úr majd bemutat a báróéknak, ami körülbelül 10 nap múlva meg is történt. Nem is sejtettem akkor, hogy a Gondviselés ezzel a családdal engem mily szoros kapcsolatba hoz, és hogy talán éppen e miatt kellett ezen az első helyemen Isten akaratából a 11 hónapot eltöltenem. Azóta nem szünöm meg fiatal paptársaim s tanítványaim, növendékeim előtt hangsúlyozni, hogy mindenüvé, ahova küldenek minket, azzal a szent hittel, tudattal menjünk, hogy a lelkek várnak reánk. Igen, éppen mireánk. Hogy miért és hogyan, azt majd később tudjuk, látjuk meg.

Első benyomásaim meglehetősen kedvezők voltak. A nemes bárót komoly barátságosság jellemezte. A báróné, akitől soha magyar szót nem hallottam, mégis érzületben egészen magyar nagyszony volt. Egyszerű, angyallelkű hölgy, aki mélyen vallásos szellemét mint lelkiismeretes, gondos családanya s házi-

asszony kamatoztatta. Nyolc gyermeke közül 5 élt. Négy leány otthon volt. A legidősebb, Hilda bárónő, akkor 19 éves, viruló szépség, akit lábba já már évek óta tolokocsizhoz kötött.

Könyvünk hősnője, Frida 12 éves, Márta 11 éves. Szemükből a naív ártatlanság sugárzott. Juliska, a legkisebb, a bájos kis csöppség akkor negyedik évét élte. A 10 éves Antal bárót csak a vakációban láttam meg, mert a tatai, később nyitrai piaristáknál végezte a gimnáziumot. Később még lesz alkalmunk valamennyivel szerény könyvünk folyamán bővebben megismerkednünk. Már az első látogatáskor úgy éreztem, hogy a családnak elvonult, rendkívüli eseményekben szegény, de derűs jólét dolgában gazdag életében az új káplán érkezése mégiscsak nem közönséges élmény. De sokat jelentett az új káplán, bárki lett legyen is az, főleg az agg Mirbach nagymama életében, aki a kastély egyik félreeső termében remetéskedett s egyedül, kizárólag Istennek s lelkének élt.

Vajjon az új káplán első fellépése mily benyomást tett rájuk, igazán nem tudom, de hogy nem volt kedvezőtlen, azt méltán következtethetem.

Látogatásaim egyébként a báróéknál meglehetősen ritkák voltak. Berendezkedve kicsiny szobácskamban, elmerültem a munkába. Nem lévén anyanyelvem a német, elég gondot adott a prédikációkra való alapos készülés, aztán az erkölcstani ismereteim elmélyítése s az akkor nagyon divatos francia Prohászka, Bougaud Emil műveinek olvasgatása. A hosszú téli estéken egyetlen gyertyaszál mellett rontottam szememet, mert a plébános úr a petróleumlámpát közveszélyesnek tartotta. Tanulmányaimnak ebben az elvonult életben igen nagy hasznát vettem. A bárócsaláddal azonban az összeköttetés megmaradt, de majdnem csak kizárólag lelki síkon. Folytatódott ez akkor is, miután az egyházmegyei hatóság elég sűrűn egyik helyről a másikra helyezett, Szekszárdra, Kisvaszarra, majd Villányba s Paksra, ahonnan 7 évi káplánkodás után a Jézustársaságba léptem.

Közeledik a br. Mirbach-családdal való első találkozásom félszázados évfordulója. Közben számos tagja már a jobb hazába költözött s „a béke álmát alussza”. Nyugszanak a somberekí sírkápolna kriptájában, kivéve Frida bárónőt és édesanyját, akik a kápolna előtt, az annyira szeretett plébániai hívek közt választottak maguknak sírhelyet. Bizonytal azért, mert azt remélték, hogy így közvetlenebbül felkereshetik majd azok, akikre életükben szeretetüket oly bőségesen árasztották. Ezeknél a síroknál kívántam én is, a régi somberekí káplán, a kegyelet mécsesét kigyújtani és Frida bárónőnek, a falu angyalának szerény emléket állítani.

A falu angyalának, Frida bárónőnek ezt a rövid életrajzát egyébként nem is én írom. Csak a családtagok, papság és ismerősök által nyújtott anyagot igyekszem formába önteni. Mikor a miliót kissé kiszélesítem s a bárócsalád többi tagjának életére elég bőven kitérek, ezzel nemcsak a különben oly szerény életet akarom kidomborítani, hanem egyben a nemes, köztiszteletben álló család iránti kegyeletemet is leíróni... A családtagok s ismerősök, akiknek e könyvecskét elsősorban szántam, de meg a többi olvasó, akinek kezébe e könyvecské eljut, ezt a bizonyos irodalmi vétséget megbocsátják nekem.

A Mirbach nemzetség

A Mirbach bárók s grófok Németország legrégibb s legkiválóbb családjai közé tartoznak. A Rajna vidékén bukkannak fel s többszáz okmány igazolja ősiségüket. Nevezetesen a koblenzi állami levéltárban 1200-tól a 17. századig találunk rájuk vonatkozó okmányokat. A harffi családi levéltár 1300-tól a jelen korig mintegy 200 ilyet mentett meg az enyészettől. De találunk Mirbachokat érdeklő okiratokat Düsseldorfban, Wetzlarban, Marburgban, Kölnben, Aachenben s más

német városban is. Nevezetesen a kurlandi ágra vonatkozólag, amelyből a Magyarországra települt Mirbach bárók származnak, a leggazdagabb feljegyzéseket a mitauai lovaglevéltár (Ritterschafts-Archiv) őrzi.

A régi, dicső multról regélt a legújabb korig az ú. n. Mirbach-rom az alsó Rajna vidékén, amelyet azonban 1860-ban végleg eltakarítottak, no meg a régi kápolna, amely az ősök hamvainak adott otthont. Tornya néhány évvel ezelőtt bedőlt, de egy jóval kisebb pótolták, elhelyezve abban a kápolna szép harangját. Sőt Mirbach nevű falucska is őrzi a család emlékét az Eifel-hegység egyik zord, magas fennsíkján. Hajdan a családot Merbachnak is hívták. Erre enged következtetni Merbach vára a hasonló nevű községgel Prüm ösrégi városka közelében. Főleg 1200 év előtt találkozzunk a feljegyzésekben Merbek, Mirbek, Mirbeka, Meerbek és Mirbich nevekkel is, amelyek kétségtávol a Mirbach név változatai. A 13. századtól fogva azonban a család már megszokás nélkül a Merbach vagy Mirbach nevet viseli.

A magyarországi Mirbachok egyik őse, Mirbach Emmerich, 1550 körül költözött a Rajna-vidékről Kurlandba s alapítja meg a kurlandi ágat, amely hatalmas törzsökké fejlődött. A 18. század végén s a 19. század elején ez az ág több mint 200 élő tagot számlált. Minthogy azonban igen sok fiatal Mirbach mint a porosz hadsereg tagja, hősi halált halt, egyes családokból pedig csak leánygyermek sarjadzott, a Mirbachok száma meglehetősen lefogyott. De nemcsak számban, hanem vagyonban is érezték a Mirbachok a mostoha időket. Vannak ugyan még a Rajna vidékén, Belgiumban, Észak-Franciaországban, Kurlandban kisebb Mirbach-birtokok, de ezek már inkább csak emlékei az itt-ott látható regényes várrommal s düledező kastéllyal a régi hatalomnak, de meg a küzdelemnek is, amelyeket az ősök az uralkodóért s a hazáért vívtak.

Nem minden ok nélkül alkalmazta tehát mintegy 50 évvel ezelőtt egyik öreg kurlandi Mirbach a család sorsára a régi közmondást: „Sic transit gloria mundi!” „Így múlik el a világ dicsősége!”

Egynémely különös, említésreméltó esetet is jegyzett fel a krónika s a szájhagyomány a Mirbachok multjából. Az ilyen nevezetes mozzanatok rendesen a címerképzésnél is szerepet játszanak.

Egyik hősi Mirbachról, Hermann lovagról pl. azt jegyezték fel, hogy merész vállalkozásával szinte csodával határos győzelmet vívott ki. Mikor ugyanis 1388-ban a Brabandok mintegy 40,000-nyi sereggel az ifjú Vilmos, Jülich és Geldern hercege ellen támadtak, Mirbach Hermann maroknyi csapatával igyekezett az ellenség előnyomulásának gátat vetni. Mint-hogy pedig a helyzet reménytelen volt, megvetve a halált, maga tört be az ellenség soraiba s egyikét a legelőkelőbb vezéreknél leterítette. Az eset az egész seregben oly rémületet okozott, hogy most már aránylag könnyű volt a tömeget futásnak indítani s jórészt a Maas folyóba zavarni. A családnak a Dona grófokkal szinte azonos címeréből a közös eredetre, rokonságra méltán következtethetünk. A Dona-címerben két szarvaságancs közti sisakon szűz alakja látható. A hagyomány szerint ugyanis egyik Mirbach-lovag saját élete veszélyeztetésével egy hercegnőt mentett ki a Duna habjaiból, amikor az szarvas üldözése közben a lovával vízbe ugratott.

A Mirbachok közül egyébként számosan lovagias kötelességüket teljesítve küzdöttek a királyért és a hazáért. Nagy Frigyes idejében három közülük a „Pour le mérite” kitüntetésben részesült, s számosan a vaskereszt tulajdonosai lettek.

Csehország északi részében a somberek Mirbachokkal közeli rokonságban álló kosmanosi Mirbachágnak igen nagy kiterjedésű birtokai voltak, amelyek 32 községre nyúltak ki. Az Izer-folyó termékeny völ-

gyében levő, most már romokban heverő Michalovitsch-féle büszke vár is ehhez a birtokhoz tartozott.

A kosmanosi Mirbachok a 18. században emelkedtek grófi rangra. A kurlandiak 1663 december 19-én kapták a bárói címet.

Legrégibb címerük 1379-ből származik s a koblenzi állami levéltárban található. Az egyes ágak különböző jellegéket használtak címerükben. Így „Dieu accroisse!” „Noblesse oblige” vagy „Gläubig und Beharrlich.” Ezt az utóbbit használják a somberek Mirbachok is.

A somberek Mirbachok

A somberek Mirbach-család megalapítója Mirbach Frigyes Péter br., Mirbach Reinhold bárónak és nemes Düsterloh Dorottyának 1796 november 8-án született gyermeke, aki mint őrnagy az osztrák hadseregben teljesített szolgálatot.*

Frigyes báró 1833 október 29-én házasságot kötött Sauska Idával, somberek Sauska Keresztélynek és nemes Fischer Teréziának 1812 február 23-án Dunaszekcsőn született leányával, a somberek nemesi birtok örökösnejével. Erről a mélyen vallásos, sőt mondhatjuk szentéletű hölgyről könyvünkben többször megemlékezünk. Ebből a házasságból hat gyermek származott, akik közül azonban három egészen kis korában szállott az égbe. A legidősebb leány, Valéria 1873-ban Tyoszi Theophil, előbb szerb tanítónak, majd föld-birtokosnak lett a felesége.

Anna 1857-ben Naredi Józseffel lépett frigyre.

A család legfiatalabb gyermeke, Ferenc báró, aki

* Németül: Kaiserl. Oesterr. Major im Dragoner-Regiment N. 2. Ritter p. p.

1844 február 23-án Mohácson született, lett a somberek birtok örököse.

Ha a házasságokat az égben kötik, akkor egészen különösen elmondható ez arra a frigyre, amelyet Somberek ura 1874 április 14-én Klagenfurtban az akkor 20 éves Plasch Mária Jozefával kötött, akit a Gondviselés igen kiváló lelki tulajdonságokkal áldott meg s készített elő anyai s háziasszonyi hivatása betöltésére.

Plasch Mária Plasch Károlynak, a karintiai Pirkhof- és a stájerországi Rottenbach-birtokok tulajdonosának volt 1854 március 22-én született leánya. Frida bárónő sok tekintetben lett kiváló anyja jeles tulajdonságainak örökösevé.

Ferenc bárónak és Plasch Máriának házasságát az Úr 8 gyermekkel áldotta meg.

Az első Frigyes Ferenc János, aki 1875 március 2-án született és 1883 március 15-én halt meg Sombereken.

A második, Károly Fülöp, 1876 szeptember 3-án látott napvilágot s egyéves korában, 1877 augusztus 31-én húnyt el ugyancsak Sombereken.

A harmadik, Brunhilda (Hilda) Anna Mária, 1877-ben született és 1925-ben március 15-én a budapesti Szent István-kórházban mint önkéntes ápolónő halt meg.

A negyedik gyermeket Ferenc Jenő Antal névre keresztelték; ez 1880 december 2-án született és két éves korában, 1882 február 17-én költözött az égbe.

Az ötödik, *Elfrieda*, a mi kedves hösnőnk, aki magát amúgy magyarosan csak Fridának írta és nevezette, 1884 március 13-án látott napvilágot és 1942 november 27-én, Pécsen, húgának, Júliának Sancta Maria-intézetében végezte be földi pályáját.

A következő, hatodik gyermek, Márta, 1885-ben, Szent Alajos napján, június 21-én született. Jelenleg

Jó Pásztorról nevezett szerzetesnő Óbudán s mint ilyen Sr. Marie du Coeur de Jésus nevet viseli. Helyettes tartományfőnöknő és a rendi ujonc szerzetesnők vezető mesternője.

A hetedik gyermek, Antal Jenő Ferenc, 1884 augusztus 24-én született s jelenleg a somberekí birtok ura.

Az utolsó, nyolcadik gyermek, Julianna Mária Paulína, 1892 október 8-án jött világra s most mint a pécsi Árpád-utcai „Sancta Maria” leánynevelő intézet alapítója és vezetője fejt ki igen áldásos működést.

Somberek

Frida bárónő szerény, de oly tökéletes életének színtere Somberek. Közlünk tehát néhány adatot ennek multjából és jelenéből, ahogy azokat a község jelenlegi buzgó lelkipásztora, Pintz Bálint rendelkezésünkre bocsátotta.

A mohácsi Lajos-emléktől nem messze, mindössze 6 kilométernyire attól a helytől, ahol II. Lajos királyunk állítólag a Csele-patakba fulladt, nemzeti nagy létünk nagy temetőjét, a mohácsi gyászteret koszorúzó dombok közepette épült a bájos fekvésű kis Somberek község, a Mirbach bárók családi otthona.

A török foglalás előtti időben Somberek ismeretlen; legalább adataink nincsenek róla. A török időkben telepedtek itt meg a szerbek, miként a többi baranyai falvakban. A török adókönyvekben, az ú. n. defrekben már Somberek neve is szerepel. Mária Terézia idejében jöttek ide a német telepesek többnyire Schwarzwald vidékéről. A község többsége lassankint németté és katolikussá vált. 1829-ben már az 1390 német anyanyelvű katolikus hívő mellett csak 900 ortodox szerb szerepel. A német lakosság állandóan szaporodott s a szerbeket, akik többnyire kíván-

doroltak, csaknem egészen kiszorította. 1914-ben az 1500 főnyi német lakosság mellett csupán 500 főnyi szerb töredék — ma már lelkész nélkül — tekint a valószínű teljes kihalás felé.

A község jelenleg 1950 lelket számlál.

Somberek 1782-ig Dunaszekcsőnek volt a leány-egyháza. Ekkor készült el szép, aránylag tágas temploma s vált Somberek önálló plébániává, Bár, Cselegörcsöny és Cseledoboka filiákkal. Az egyházközség kegyura kezdettől fogva a sombereki Sauska-család volt.

A lakosság földművelő. Elég sok a szőlő is. A népszorgalmas, takarékos és békés természetű olyannyira, hogy az itt lakó németek és szerbek közt sohasem volt említésreméltó viszálykodás.

A sombereki plébánosok, káplánok, tanítók

Amit a Teremtő már a Paradicsomban megállapított: „Nem jó az embernek, ha egyedül vagyon: alkossunk hozzá illő segítőt is” (Gen. 2, 18.), örök érvényű igazság marad. A megváltás és üdvözítés nagy tervében, munkájában a nőnek mindig megvolt és marad fontos, nélkülözhetetlen szerepe mint segítőnek, s közreműködése nélkül sikeres apostoli munka alig képzelhető. Frida bárónőt lelki és szellemi adottsága, hajlamai az apostolkodásra kiválóan alkalmassá tették, és ő ezt az elhivatottságát felismerte. Kész szívvel ajánlotta fel magát a lelkészkedő papságnak és tanítóságnak segítőtársul. A lelkek üdvéért lángoló szíve teljes mértékben átérezte, mily fontos, hogy a falunak megfelelő, buzgó lelkivezetői, pásztorai legyenek. Miért is valahányszor ebben változás állott be, nem szűnt meg az eget ostromolni, hogy alkalmas egyéneket küldjön nyájának gondozására. Egész sze-

A somberekí Mirbachok családí észke, előtérben Frida bárónő volt otthona,
jelenleg óvoda.

repét, működését alig is értenők, ha nem ismernők. azokat, akik mellé a Gondviselés segítőül rendelte.

Rövidesen felsoroljuk tehát azokat a plébánosokat, káplánokat és tanítókat, akikkel Frida bárónő Somberekben együttműködött.

Minthogy a kegyelem Frida bárónő lelkét mielőbb magának akarta lefoglalni, nyomban születése után szükségkeresztségben részesült. A szertartásokat aztán Gehring Fülöp akkori sembereki plébános pótolta.

Gehring Fülöp nem tartozott azok közé, akikről azt szokták mondani, hogy korukat megelőzték. Nem ismerte és nem gyakorolta a modern lelkipásztorkodás eszközeit, amelyekre akkorában még nem is volt anynyira szükség. Megtette a szokott dolgát, de azt hiánytalan becsületességgel s „kínos pontossággal”. Rendesen prédikált, s nem tudok esetet, hogy a szószékére mást is felengedett volna. Szentmise előtt ott állott felöltözve a sekrestyeajtóban, hogy a harang első kondulására az oltárhoz induljon s ezt a pontosságot káplánjaitól is megkövetelte. Jó gazda volt, aki lelkiismeretes gazdasszonya segítségével kis vagyont is gyűjthetett. Káplánjainak mindent, „ami dukál”, bőven megadott, de többet, csupa elvből, egy gyufaszállal sem. Talán ez a túl konzervatív szelleme volt, amely miatt káplánjai elég gyakran váltakoztak. Jó szívére vall, hogy egyik helybeli borbélynak teljesen elárvelt leánykáját magához fogadta és felneveltette, taníttatta. Később Pécsre nyugalomba vonult s ott is halt meg, és a köztemetőben nyugosznak hamvai. A sorok írója minden pécsi útjában kegyeletből meglátogatja sírját. A bárócsalád is szeretettel gondol reá, hiszen gyermekeit ő keresztelte és készítette elő a szentségekre. Frida bárónő csak ilyen címen került még vele összeköttetésbe. Mikor már számára az apostolkodás lehetősége elérkezett, *Reiner Ferenc* volt a plébános. Reinert eme sorok írója csak mint szelíd-

lelkü teológus kispapot ismerte a pécsi szeminárium-ban, aki azonban valami nagyobb elhívottság jeleit nem adta. Egyik káplánja, Loschert Kázmér, jelenleg villányi esperes-plébános, jeles író, a plébániai állapotokat Reiner idejében így jellemzi:

„1913-ban vakáció elején mint újmisésként kerültem Somberekre káplánnak. Azt mondják, hogy Istennek különös kegyelme, ha az újmisésként első káplánállomása olyan hely, ahol papi idealizmusán nemcsak csorba nem eshetik, hanem azt tanácssal, buzdítással, példaadással tovább fejlesztik. A somberek plébániához abban az időben nem volt éppen ilyen környezet...

A primíciámat követő hét pénteken foglaltam el somberek állomásomat. Elődöm Péter Róbert egy évet töltött Sombereken s valóságos bűvkörében tartotta az egész plébániát, amelynek lakóival, mint egyik rokon fiúcska kereszta, komaságba is került. Zseniális eszű fiatalember volt. A budapesti egyetem hittudományi karán végezte iskoláit, s pappásztenelése után püspöke a bécsi Augusztineumba küldötte, hogy ott tanulmányait folytassa. Különösen kitűnt a keleti nyelvekben. 1911-ben megnyerte a Lackenbacher-ösztöndíjat, amelyen aztán a Szentföldön és Oxfordban végzett tanulmányokat. Ezeknek befejezése után küldték őt Somberekre káplánnak. Itt a háznál tudásának hírével, nagyvilágias fellépésével, abszolút szellemi fölényével roppantul imponált, kedélyességével pedig egyenesen megvesztegette a plébánost. Mint káplán azonban nem vált be. Működése nem hagyott jó emléket a hívek szívében. Általában mindenki azt gondolta, hogy ennek a kivételes tudású embernek nem való a falusi pásztorunka, hanem majd bizonynyal hozzá méltóbb területen, a teológiai katedrán, esetleg az egyetemen nyílik meg számára a megfelelő munkatér, ahol értékeit kifejtheti. Soha egyikre sem jutott el. Tüdőbajt kapott, csonttá, bőrré soványodott és a kór hamarosan a sírba vitte. Halála azonban nagyon

épületes volt. Mély bűnbánattal igyekezett jóvátenni elhibázott életét.

Maga a plébános, Reiner Ferenc, jólelkű, jószándékú és tiszta erkölcsű pap volt.

Vidám ember volt. A plébánosoknak inkább a gazdatípusához tartozott. Nagyon szeretett gazdálkodni és értett is hozzá. Rengeteg sok rokona volt, akiket igen szeretett. Amikor hozzá kerültem káplánnak, élt még 7 testvére. Ezek mind — a házában lévő idős leánynővérén kívül — az Osztrák-Magyar-Monarchia területén a szélrózsa minden irányában szétszórva voltak. Valamennyien jómódúak, családosak, akik plébános-testvérüket elég gyakran meg is látogatták. A látogatások viszonzása bezzeg elég sok idejét rabolták el. Eszes ember volt, de mint az akkori falusi plébánosok jórésze, nem nagyon művelte magát. Azért nem is volt valami jó szónok. El lehetett mondani prédikációiról a régi tréfás jellemzést: olyanok voltak, mint Nagy Károly kardja: hosszúak és laposak. Nagyon ambícionálta a pályáján való előmenetelt. Rengeteg, Sombereknél anyagilag jobb vagy társadalmilag jelentősebb plébániát pályázott meg, mindannyiszor eredmény nélkül. Ebben az ügyben tett utai is sok idejét vették igénybe. Ez főleg akkor vált az otthoni pásztor munka kárára, amikor a világháborúban egyre több fiatal pap teljesített frontszolgálatot, és így Somberekre káplán nemigen jutott.

A papi idealizmusban való megerősödés nagy kegyelmét tehát nemigen tudtam megkapni a plébániaházban, de megnyertem a házon kívül. A báró Mirbach-család kúriája volt számomra az az oázis, ahol mindannyiszor új ösztönzések jutottak osztályrészül, ahonnan mindenkor felfrissült kedvvel, új tervekkel távoztam vissza szerény káplánszobámba. Jellemző és egészen csodálatos, hogy ha csak a plébániaház légkörében maradtam volna, papi szellemem beszűkült volna. Mirbachéknál azonban valósággal kitágult a

lelkipásztori látókörom.” — Így Loschert Kázmér esperes-plébános.

Kívüle még Fejes Károly, jelenleg mecsekaljai esperes-plébános káplánkodott ezidőtájt Sombereken.

Főleg a világháború idején, amikor — mint említettem — olykor éveken át Somberek a káplánt, sőt a kántort is nélkülözte, kapcsolódott be Frida bárónő az egyházközségi munkába. Helyettesítette a kántort, orgonált, énekelt a templomban, sőt a temetéseknél is. Vezette a gyermekegyesületeket, a Szívgyárdát, a leányok Jézus Szíve Szövetségét.

Miután Reiner Ferenc 1927-ben nyugalomba ment, a plébánia vezetését mint vikárius Keller Vilmos vette át. Mivel ő is betegeskedett, más vikáriust adtak melléje, Likert József személyében.

1928-ban Pintz Bálint került Somberekre káplánnak, aki Keller nyugalombavonulása után előbb vikárius, majd 1930 november 1-én ugyanott plébános lett.

„Két évig paphiány miatt nem volt káplánom, — írja Pintz plébános úr — ekkor különösen rászorultam Mirbach Frida bárónő segítségére a gyermekek Szívgyárdája vezetésében és egyéb ügyekben.

Csak két év múlva, 1932 július havában került ide káplánnak Szinger József, jelenleg lovászhetényi plébános. Utódja 1934—35-ig Tasnádi József. Aztán pedig Staub Ádám, jelenleg mohácsi gimnáziumi hittanár, majd Elm Sebestyén váltották fel egymást.”

Ezekkel működött együtt Frida bárónő. Míg a káplánok a fiúk gárdáját vezették, ő a leányokét rengeteg felkészültséggel és ötletességgel. Még ma is megvannak azok a szépen, írásban kidolgozott előadások, amelyeket nekik tartott.

Kiválóbb tanítók voltak ezekben az években Kienle Dezső kántor, azóta máriakémendi igazgató-tanító és körzeti iskolai felügyelő, továbbá Weisz

Vencel, aki 1938 szeptemberében távozott Nagynyárádra.

A plébánia néhány évtizedes történetének ismeretése, bár nem a legderűsebb képet tárja elénk, azt vélem, mindennél jobban jellemzi, hogy mily hézagpótló hivatást tölthet be a papság mellett egy-egy apostoli lélek, nevezetesen, mit jelentett Frida bárónő működése Sombereknek.

Vázoltuk Sombereknek mint községnek s plébániának viszonyait, megismertettük azt a földet, ahol a Mirbachok egyik ága gyökeret vert s a Sauskákkal együtt a patrónusi tisztséget s annak terheit nagy-lelkűen viseli. Most már mutatkozzanak be a kiváló család egyes tagjai. Átadjuk a szót Mária nővérnek, aki nagyszüleit s szüleit így jellemzi:

Nagyszülők

„Sombereki nagyatyánkat nem ismertük és aránylag keveset is hallottam róla. Mire mi, a család kisebb gyermekei megszülettünk, már alig voltak néhányan, akik őt még személyesen ismerték. Ilyenektől tudtam meg, hogy nemcsak előkelő külsejű, hanem e mellett előkelő gondolkodású ember volt, akit nagy aggodalomba ejtett felesége nagyúri, minden beosztás nélküli élete. Sombereki otthonunkban azon időben sem hossza, sem vége nem volt az állandó vendéglátásnak. Nagyanyánk szép fiatalasszony volt, aki a legelőkelőbb főúri családokkal tartott kapcsolatot. Valósággal élvezte ezt a nagyúri életet, és a saját otthonában is, minden beosztást és takarékossgot mellőzve folytatta.

Többek között mesélték, hogy kertünkben az úgynevezett „kis erdő” szélén álló kéjlakocskában igen gyakran szólt a cigányzene, mialatt a vendégek a jól ápolt ligetben sétálva azzal szórakoztak, hogy a kis

cigánygyermeknek számára a sűrű bokrok közé arany-pénzeket dobáltak. Pazarlási mániájukban papírpénzből cigarettát készítettek maguknak és ily módon „igen drága cigarettát” szívtak. Nagyapánk 1869 január 5-én bekövetkezett halála után a somberekre otthon is mind csendesebb lett, úgyhogy mire mi megszülettünk, ott minden már a letűnt dicsőségről beszélt.

Nagyanyánk most az ellenkező szélsőségbe esett. Egészen rendkívüli életet élt. Három szoba állt rendelkezésére. Nappali szobája valamikor kápolna volt. A hangulat ott egészen titokzatos, idegenszerű benyomást tett az emberre. A szoba aránylag kicsiny, boltíves volt; a mennyezetét négy, az evangélisták fejét ábrázoló freskó díszítette. A nagy, nehéz ajtó, valamint az erős ráccsal ellátott ablak zsalugátére vasból készült. A falak mentén, szekrényeken, állványokon száz meg száz kisebb-nagyobb aszkétikus könyv, külön erre készült fogason megszámlálhatatlan kisebb-nagyobbszemű rózsafüzér, 6—8 egyidőben ketyegő kisebb-nagyobb óra, rengeteg szentkép, ereklyetartó és hasonló dolgok. E mellett néhány kalitka kanári és egyéb madárkákkal. A legnagyobb, fából készült kalitkában öreg gerle tanyázott. Ezt nagyanyánk azért szerette annyira, mert valahányszor a templom harangja megszólalt, a gerle bűgött, és a már 80 év körül járó, nagyothalló matróna e szerint igazodott. Még misztikusabbá tette a szobácska hangulatát, hogy nagyanyánk mind erénygyakorlataiban, mind öltözködési módjában Emmerich Katalint utánozta. Élete nagyban hasonlított a szerzetesi élethez. Jól emlékszem, hogy lámpát soha nem használt, mert amint mondotta, ez a szent szegénység ellen van. Annál több viaszgyertyát égetett, úgyhogy a tapétás falak egészen kormosak voltak, a szobácska levegője pedig szinte kriptaszerű.

Mi gyermekek a nagymamánál napi vendégek voltunk, és ő is nagyon szeretett bennünket, különösen Toncsit és engem, akik inkább örököltük a Mirbachok

vonásait, mint a többi unoka. Ebből az időből igen kedves gyermekcsíny maradt élénken emlékezetemben. Nagymamától sohasem jöttünk el a nélkül, hogy valami jó falatot, főképp édességet ne kaptunk volna. Kitapasztaltuk azonban, hogy ha *utazás előtt* búcsúzni mentünk, akkor az édesség mellé még néhány „krajcárt” is kaptunk. Ha ismételten mentünk elbúcsúzni, mindig újból kaptunk néhány krajcárt. Egyik ilyen alkalommal már annyi krajcárunk volt, hogy Toncsi erszénye csaknem szétszakadt. Emlékszem, hogy én igen buzgón mentem elköszönni Toncsi nevében és Toncsi javára, de Frida tudtommal sohasem követte el ezt a „visszaélést”.

Nagymama 1898 május 16-án, 87 éves korában halt meg végelgyengülésben. Halála után vették észre, hogy derekán kötelet viselt, de oly szorosan, hogy az a húsba annyira belemélyült, hogy már alig lehetett levenni. Ezenkívül más egyéb vezeklésnek is alávetette magát, valószínűleg így akarta jóvátenni világias mulatságban és szórakozásban eltöltött fiatal éveit.

A papság nagyon tisztelte nagymamát, sokan szinte szentnek tartották.”

Igy Mária nővér.

Magam is mindig bizonyos megilletődéssel léptem az öreg bárónő szobájába s vele természetesen csakis lelki dolgokról — német nyelven — elbeszélgettem. Az oltáriszentségi Jézust azonban legfeljebb egyszer-kétszer vittem csak el neki, mert akkor még a legjámborabb lelkek sem igen ismerték a gyakori, sőt napi szentáldozást.

Szülők

Édes szüleiről így számol be Mária nővér:

„Rajongva szeretett édesapánk szófukar, csendes, melankolikus ember volt. Izig-vérig becsületes, jellemes. Hallottam, hogy kisgyermek korában oly jámbor

volt, hogy 12 kilométert gyalogolt, csakhogy vasárnap a szentmisét el ne mulassza. Nagyváradon, az ottani kadettiskolában végezte tanulmányait. Látható élvezettel mesélte el nekünk a hosszú oda- és visszautazásoknak kalandjait. Az út egyrészét bivalyok által vontatott kocsikban tették meg. Víz mellé kerülve, ezek a hatalmas állatok az utasokkal együtt a folyóba siettek és nem volt hatalom, amely őket onnan kikényszerítette volna, mígcsak maguk újból el nem indultak. Édesapánknak barátai nemigen voltak. Fiatal éveiben sokat volt együtt unokatestvéreivel, a Somssich grófokkal. Még idős korában is nagy szeretettel emlegette az „Onkel Hans”-ot, a saárdi Somssich János grófot, akit nagyon szeretett és akihez leginkább ragaszkodott. Nagyon érdekes dolgokat mesélt a somogy megyei Somssich-birtokon unokatestvéreivel együtt töltött időkről. Ügylátszik, ezek voltak életének legszebb évei. Szenvedélyes vadász volt és fiatal korában nagyon szeretett lovagolni. Nekünk gyermekeknek szinte borsódzott a hátunk, mikor olykor az unokafivéreivel átélt kalandokat elmesélte. Így például megesett, hogy vadászatuk alkalmával egy híres somogy megyei rablóbandával találkoztak össze. Máskor meg elmesélte, hogy mint fiúk csupa bravúrozásból lóháton egymás ellen rontottak és így igyekeztek egymást a nyeregből kidobni. Máskor meg kisebb kaliberű fegyverekkel, söréttel egymás lábát lövöldözték és azt figyelték, melyikük tudja a veszélyt szemrebbenés nélkül elviselni.

Harmincéves korában vette el apám édesanyját. Házasságuk példás és igen boldog volt. Még most is örömmel gondolok arra, mily lovagias módon védelmezte édesapám édesanyját, ha őt valaki szóval bántalmazni, megsérteni merészelte.

Bennünket, gyermekeket is nagyon szeretett. Kicsi gyermekkorunkból egy-egy bájos esemény mélyen emlékezetembe vésődött. Egy alkalommal hosszú göndör hajammal nemigen tudtak boldogulni, mire én

Báró Mirbach Ferenc.

Báró Mirbach Ferencné.

alighanem jókora sírást rendeztem. Ezt meghallva, édesapám belép a szobába, kezébe veszi a fésűt és végtelen szeretettel és türelemmel rendbehozza borzas hajamat. Jóságos keze alatt én pillanatok alatt a legkezelebb báránykává változtam át. Emlékszem, más alkalommal beteg fülemet kezelte, majd meg lábamat. Én pedig minden fájdalmat némán tudtam viselni, mert éreztem, mily nagy szeretettel van irántam drága jó édesapám.

Felnőtt korunkban sokszor csodálkoztam, hogy édesapánk velünk leányaival is milyen udvarias. Ő ezt egész természetesnek vélte. Előfordult, hogy lemaradtunk a villamosról, mert ő udvariasságában azt akarta, hogy mi szálljunk fel elsőnek, bennünket pedig a drága édesapa iránti mélységes tisztelet és szeretet arra készítetett, hogy neki adjuk az elsőbbséget. Szinte éreztük, mennyire megbecsült bennünket és végtelen boldog, szinte hálás volt, hogy mi őt oly nagy szeretettel és figyelemmel vettük körül. Társaságba nemígen járt, de a csendes családi körben igen jól érezte magát. Bármily udvarias is volt a nőkkel szemben, mégis szinte undorral fordult el mindazoktól, kikben a legcsekélyebb erkölcsi fogyatékoságot tapasztalta.

Egészen véletlenül hallottam, hogy szegény jó édesapámat fiatal korában több nagy bánat érte, de ő azt senkivel sem közölte. Magános lélek volt, ki szinte mindenkitől elfordulva csak a legszűkebb családi körben kereste és találta fel boldogságát.

Az egyszerűbb népet és főképp alkalmazottait nagyon szerette és megbecsülte. Gépész, hajdúk, kocsisok stb. csaknem kivétel nélkül szüleink szolgálatában öregedtek meg, és igen nagy volt a kölcsönös megbecsülés. Édesapám erre nagy súlyt helyezett. Főképp kicsi korunkban soha nem volt szabad parancsoló hangon beszélni velük és mindent udvariassen kérnünk kellett. A falubeliek is annyira tisztelték jó édes-

apámat, hogy amint emlékszem, ha kocsin mentünk valahová, alig tudtuk a sok köszöntést elfogadni.

Alig értem, hogyan is szakadhattam el drága, jó édesapámtól, aki még most is eszményként áll előtttem. Ilyen áldozatra csak a jó Isten különös nagy kegyelme képesít!"

Mária nővérnek édesatyjáról adott pompás kis jellemrajzához csak annyit fűzök, hogy a báró urat én is olyannak ismertem, ahogy azt kedves leánya látta s ahogy őt Loschert esperes úr néhány markáns vonással élénk festi:

„Az öreg báró kissé talán érdesen ható, de igen jólelkű ember volt. A rajta s családján kívül történő események nem látszottak őt sokat érdekelni. Minden jólelkűsége mellett sem voltak vallási igényei. A régi liberális kornak volt gyermeke, amelynek ily igényei nemigen voltak." Szentmisére azért vasárnap, ünnepnap eljárt, a pénteket megtartotta. Halála előtt a szentségekkel is elláták.

Édesanyjukról Mária nővér így ír:

„Édesanyánk derűs lelkű, rendkívül tevékeny, jó háziasszony volt. 12 éves korában veszítette el atyját és már akkor felnőtthöz illő eréllyel segítette özvegyen maradt, bánatos anyját szép földbirtokaik kezelésében. A rendkívül élénk természetű, alig 20 éves fiatalasszony a sombereki, akkor már igen csendessé vált otthonban bizonyára kissé unatkozott, mielőtt mi gyermekek — számszerint nyolcan — meglehetősen gyors egymásutánban megszülettünk.

Egy alkalommal pécsi kanonokok jöttek édesapámhoz, aki azonban épp nem volt odahaza. Édesanyám, amint jelentették nekik, a kertben tartózkodott. Erre a nagyságos urak szintén a szép kertbe siettek. De mily nagy volt meglepetésük, mikor a fiatal kis méltóságos asszonyt egy faágon ülve találják, amint nagy étvággyal fogyasztja a finom, érett gyümölcsöt.

Édesanyámban különösen csodáltam az áldozatos szeretetet, amellyel irántunk eltelt. Mindenkor csak

legutoljára gondolt önmagára. Rendkívül aggódott, ha valamelyikünk megbetegedett, de egyébként semmiben sem kényeztetett el bennünket. Szinte ellensége volt minden nyájaskodásnak, csak nagyritkán csókolt meg bennünket. Nagyon szeretett másoknak örömet szerezni s ilyenkor ő maga volt a legboldogabb. Mint derék, okos háziasszonynak, a munka öröm volt, és — úgy vélem — ezt a vonást mindegyikünk örökölte, mert mindegyikünk oly örömmel dolgozott és dolgozik ma is a maga hivatásában.

Édesanyámnak a meglehetősen nagy gazdasági és háztartási elfoglaltsága és az azzal járó sok gondja okozhatta hogy mi kisebb gyermekek lélek- és jellembeli kis problémáinkkal az akkor már állandóan fekvőbeteg Hilda nővérünkhöz fordultunk."

A bárónét Loschert úr így jellemzi: „Igazi mintaképei voltak a mély katolikus vallásos életnek a család nőtagjai, nevezetesen az édesanya. A báróné, amikor megismertem a családot, már idősebb hölgy — bibliai hasonlattal élve: a család Mártája volt. Rendkívül gondos, szorgalmas családaya, hitves, a háztartás lelke, aki messze földön a legszebb baromfit tenyésztette és a legkoraibb veteményeket és virágokat nevelte. Az éléskamra, konyha, a baromfiudvar, a veteményeskert és a falu határáig kinyúló nagyszerű angolpark voltak az ő működésének igazi területei. Rendkívül vonzóvá tette egészséges, piros arcát valami végtelenül lebilincselő, barátságos, kedves mosoly. E mosoly nélkül nem is tudom elképzelni. E mosoly mögött mély vallásosság és igazi szívjóság lakozott.

Öt gyermeke közül akkor már csak három volt otthon. Fia, Antal báró, abban az időben Pécssett a vármegyénél viselt — gondolom — vármegyei aljegyzői állást. Márta nevű leánya pedig akkor már a budai Jó Pásztor-apácákhoz öltözött be. Akik otthon voltak: Hilda, Frida és Juliska, aranyozták be jó szüleik életalkonyát és mutattak nemes keresztényi életükkel világító példát a papságnak és népnek."

Lássuk most már ezeket is egyenkint! Hildáról, a legidősebbről Mária nővér, a húga így ír:

Hilda bárónő

„Hilda nem volt annyira imádságos, mint Frida, és főképp nem volt meg benne az a szűzies vonzódás az Úr Jézushoz, amelynek tulajdonítható, hogy Frida és az én lelkem annyira összeforrt. Hilda nagyon előkelő gondolkodású volt, igen nagy súlyt helyezett az egészen kristályos, tiszta jellemre. Ezek minden bizonnyal édesapámtól örökölt vonások voltak benne. Kiválóan tisztelte Szent Józsefet és Szent Benedeket.

14 éves lehettem, mikor elpanaszoltam neki, hogy nem tudok oly nemes gondolkodású és magatartású lenni, mint szeretnék. Erre nagyon kedvesen megvigasztalt és azt mondotta: „Sohasem tudunk a nemes-szívűségnek arra a fokára emelkedni, amelyre szeretnénk!”

Hilda nem tűrte, hogy jelenlétében bármiféle nem egészen illő dologról beszéljenek. Ez annyira közismert dolog volt, hogy egyénisége ezen a téren egészen parancsolólag hatott. Gyermekkorában feltűnően szép volt, alig 14 éves korában előkelő úriember feleségül akarta venni, mire őt szüleink intézetbe adták. Onnan szegény betegen került haza, 15 éves korában csontszű keletkezett a lábán. Nagy türelemmel és megadással szenvedte a sokszor igen nagy fájdalmakat, míg 24 éves korában lábát amputálni kellett. Eme alkalommal egyik távoli rokonunk őt a kórházban meglátogatta és szüleinknek mélyen meghatva jelentette: „Meglátogattam ezt a szenvedő angyalt!”

Hilda egyébként nemcsak a legidősebb, de a legerőteljesebb jellem is volt közöttünk, életben maradt gyermekek között. Bizonyos férfias vonások voltak benne. Még egészen kicsi korában, midőn odahaza sertésvágás alkalmával a már 8 éves korában elhalt, szelíd kis Frici bátyánk az erősen visító állatokat

megsíratta, a nála két évvel fiatalabb, akkor 4—5 éves kis Hilda nagybölcsen megjegyezte: „De ostoba vagy — hisz az állatok arra valók!” Hilda kitűnő úszó és korcsolyázó volt. Rendkívül szeretett „indiánt” játszani. Még 15 éves korában is ez volt kedvenc játéka, habár szegény akkor már állandóan fekvőbeteg volt. A dolgot úgy oldotta meg, hogy a kertben ágya körül készítettük el a sátort, ő pedig mint indiánfejedelem, mindenkor odahaza tartózkodott. Hilda egyébként fegyelmezett magatartású, mindenkit megértő és nehéz sorsában is rendkívül meglegedett egyéniség volt.

Miután lábát amputáltatta, hamarosan meggyógyult és nagy vágyat érzett a betegápolásra.”

Loschert úr Hilda bárónőről így emlékezik meg: „Hilda volt a családban az irgalmas szamaritánus. Ő volt a legidősebb testvér. Kora ifjúságában amputálni kellett az egyik lábát. Műlábát viselt. De az úgyszólván észrevehetetlen volt. Hosszú túrákra különösebb nehézség nélkül kitartóan el tudott sétálni. Ez a szerencsétlenség egyáltalán nem zavarta meg szép lelke egyensúlyát. Sőt még közelebb vitte Istenhez, akinek türelmes, hűséges, alázatos és áldozatos szolgálóleánya maradt mindig. Nem egyszer említette, hogy csak azt fájlalja, hogy szerencsétlensége miatt nem tud térdet hajtani az Oltáriszentség előtt. A háború első hónapjait még a szülői házban töltötte. De amikor a magyar Vöröskereszt a közeli Mohács közkórházába is szállított sebesült katonákat, ő volt az első hölgy, aki önkéntes ápolónőül jelentkezett. Néhányszor sikerült meglátogatnom a kórházban, ahol az irgalmas szamaritánus módjára szolgálatot teljesített. Leikes szép arca fel-felragyogott, ha fárasztó munkaköréről, zsémbes betegeiről beszélt, akiknek nemcsak testileg, hanem lelkileg is ápolója, gondozója volt. Úgyszólván haláláig végezte itt a keresztény felebaráti szeretet szolgálatait, semmi más jutalomra sem számítva, csak Azéra, aki a legrejtettebb jócselekedeteket is látja. Csak ritkán látogatott haza, azt is olyankor, amikor édesatyja betegsége a szülői otthonba szólította, ahol

atyja betegágya mellett ugyanazokat a szeretetszolgálatokat végezte. Úgy örült mindig, hogy testi fogyatékossága ellenére is ennyire hasznosíthatja magát. Nagy lélek volt, akit a mások baja és szerencsétlensége nemcsak szánalommal, hanem igazi, mély felebaráti szeretettel tudott eltölteni." „Ez a szeretet adta neki az erőt, — teszi hozzá Mária nővér — hogy nehéz és komoly munkáját a legtökéletesebben tudta elvégezni. Erejét felülmúló módon dolgozva, lázas influenzáját figyelembe sem vette. 1925 március 15-én, ezen a nagy nemzeti ünnepen, amelyet minden évben oly lelkesen megünnepelt, lehelte ki szép lelkét. Szinte mosolyogva távozott az életből, a körülötte állóknak, akik könnyelábadt szemmel tehetetlenül nézték szegényt, azt mondta:

„Ne sírjatok, mert én jó helyre megyek!” Néhány héttel halála előtt mondta nekem ezeket az emlékezetes szavakat: „Minél idősebb leszek, annál elnézőbb tudok lenni és annál többet tudok megbocsátani.”

Nagyon szerette a szép verseket, igen szép gyűjteménye is volt ezekből, de legkedvesebb volt előtte Viktor Hugó következő versikéje:

„Ó légy, mint madár, mely töredékeny ágon
Dalolgat vidoran, —
S mikor az ág recseg, ő akkor is dalol még,
Tudván, hogy szárnya van.”

(Szász Károly fordítása.)

Ezt a kis verset a főtisztelendő atyától (a szerzőtől) kapott, Bougaud Emil „Fájdalom” című könyvéből írta ki magának.”

Hilda bárónő lelki arcképét a könyvecske szerzője is a legnagyobb kegyelettel őrzi.

Midőn 1943 augusztus 2-án a családi sírbolt feletti kápolnában gyászmisét mondtam azokért, akik ott lenni „alusszák a béke álmát” és utána lenni a kriptában koporsója felett imádkozhattam, felújult, meg-elevenedett lelkemben mindama kedves emlék, amelyet hosszú, szinte félszázad alig tudott elhomályo-

sítani. Hiszen míg húgocskáinak, a gyermekeknek csak gyóntató atyja voltam, a nálam alig 3—4 évvel fiatalabb Hilda bárónő voltaképen a legelső és leg-hűségesebb lelki gyermekem.

Elláttam őt olvasmányokkal, lelki ügyeit velem megtárgyalta még később is, mikor már Somberekről régen elkerültem. Még az innsbrucki teológiáról is váltottam vele levelet. De még földi pályájára is lelki kapcsolatunk nagy és mélyen bevágó hatással volt. Én beszéltem ugyanis őt rá, hogy beteg lábát leamputáltassa, hivatkozva tulajdon édesanyám példájára, aki-nek ugyancsak ez az áldozat nyujtotta meg életét, és tette alkalmassá még hosszú és hasznos tevékenységre. Hogy tanácsom bevált, a jövő, mint láttuk, nagyon igazolta. Kimondhatatlanul sajnáltam, hogy éppen akkor a dőri misszióban lévén elfoglalva, halálos ágához, — a budapesti Szent István-kórházba — ahová hívtak, nem siethettem. Nevét napi mementóba zárom, bár inkább csak tiszteletből, mert jól tudom, hogy az ő angyali lelke erre már régtől fogva nem szorul.

Márta bárónő

(Sr. Marie du Coeur de Jésus) Jó Pásztor szerzetesnő

Bár történetünk folyamán, amelynek jelentékeny része az ő ékes tollát dicséri, önmagát önkénytelenül is bemutatja, mégis már csak a teljesség miatt is néhány oldalt fenntartottunk számára és felkértük őt, mondaná el nekünk hivatása szép és tanulságos történetét, márcsak azért is, mert a Gondviselés ebben néniének, Fridának is jelentékeny szerepet juttatott.

Hivatása története

„Még igen kis leány voltam, — beszéli el Mária nővér — amikor már meg tudtam érteni, hogy az igaz hit kegyelme után a legnagyobb kegyelem, amelyet Isten az embernek adhat, a szerzetesi hivatás kegyelme.

1896 április 12-én járultunk Fridával az első szentáldozáshoz. Édesanyánk, Gehring plébános úr és Bárdos tanító úr nagy gonddal készítettek el bennünket erre a nagy napra. Jól emlékszem, Bárdos tanító úr ajánlotta, hogy a fölötte szent pillanatban, amikor az Úr Jézus először betér szívünkbe, azt a kegyelmet kérjük Tőle, amelyet a legnagyobbnak tartunk. Bár igazán nagyon értéktelennek és hitványnak éreztem magam, mégis azt a kegyelmet kértem, hogy irgalmas nővér lehessenek. Ez nálam egyet jelentett a szerzetesi hivatással, mert semmiféle szerzetesnőt nem ismertem, irgalmas nővért is csak képen láttam.

23 éves koromig mindig úgy éreztem, hogy erre a szent hivatásra nem is gondolhatok, hiszen oly nagyon-nagyon méltatlan vagyok rá. Viszont egy pillanatra sem gondoltam a férjhezmenésre sem, nem mintha a házasság szent és Isten elgondolása szerinti magasztos voltát nem tudnám értékelni, de tisztán láttam, hogy nekem nem ezen az úton kell ideiglenes és örök boldogságomat keresnem.

15 éves koromban Juliska egyik tanítónőjénél láttam egy képeslapot; a budapesti Jó Pásztor-zárdát és templomát ábrázolta. Mélyen meghatott a Jó Pásztor elnevezés — de azért tovább folyt életem, mint azelőtt, csak ezt a lapot és a hatást, amelyet keltett bennem, nem tudtam többé elfelejteni.

Nagyleány koromban azután szélsőségesen komoly voltam. Csak egészen jó könyveket olvastam és szinte szenvedélyesen kívántam a jó Istent megismerni. Ebben az időben rendkívül nagy szükségem lett volna okos és mérsékelt lelki vezetőre, egyrészt mivel jóformán mindazt, amit a szentek életében olvastam, minden okosságot mellőzve gyakorolni igyekeztem, másrészt mivel beteges szélsőségemben igen aggályos is lettem. Lelkem abban az időben mindenki, még édes Fridám előtt is teljesen elzárkózott. Az ő meleg testvéri szeretete lelki vergődésemet azonban mégis észrevette, miért is egyik alkalommal azt a megjegyzést tette:

*Júlia, Márta és Frida bárónők kedélyes somberekí otthonukban.
1908.*

„Márta oly benyomást tesz, mint aki súlyos betegség után lábadozik.“

1908 február 2-án Pécsett a Notre Dame-zárdában kongreganista lettem. Nagyon komolyan készültem, ahol csak lehetett, kis erényeket gyakoroltam.

Emlékezetes eset történt azután velem 1908 március 25-én, tehát az első Mária-ünnepen, amelyet mint kongreganista megünnepeltem. Korán reggel elmélkedést végezve, meghallottam az Úr hívó szavát, de oly erősen, oly félreérthetetlen módon, hogy egy pillanatig sem haboztam, kövessem-e vagy sem.

Erről senkinek nem szóltam, mivel éreztem, hogy családomtól, főképp a reám annyira számító édesapámtól egészen rövid időn belül amúgy sem tudnék elszakadni, és különben is beható tanulmányozás tárgyává akartam tenni ezt az egész életemre kiható komoly ügyet. Elsősorban tehát igen sok, a szerzetesi életéről szóló könyvet olvastam. Hamarosan világos lett előttem, hogy egészen tiszta hivatásom van, mert semmi mást nem kerestem, mint azt az egyetlent: „Életemet a lehető legtökéletesebb módon Istennek áldozatul hozni — visszaadni Annak, Akitől végeredményben kaptam.“

Ezen a téren tehát semmiféle nehézségem nem volt, de annál inkább gyötrődtem a miatt, hogy hol kérjek felvételt. Már csaknem két év múlt el a főt említett emlékezetes esemény után, és én még semmiképp sem tudtam dönteni. A legnehezebbre, a legszigorúbbra gondoltam szélsőségemben. Még arra is gondoltam, hogy misszióba megyek betegápolónak a leprások közé. Mindazonáltal egy elgondolásban sem tudtam megnyugodni.

Frida akkor ugyan már ismerte tervemet, hogy szerzetesnő szeretnék lenni, de ő sem tudott rajtam segíteni. 1910-ben, a liliomvirágzás idején történt, amikor nagy vihar után a kertbe menve a szélről, vihartól össze-vissza kuszált hosszú liliomsort megpillantottam. Akkor éreztem először, mily jó is volna, ha a szegény beteg lelkek, akikre a liliomok emlékez-

tettek, valahol gyógyulást lelhetnének, ha valaki fel-emelhetné és Istenhez visszavezetné őket. Igen nagy vágy keletkezett a szívemben ilyen kongregáció után, annyira, hogy ezt mindjárt Fridával közöltem is. Emlékszem, hogy azt is mondtam: „Én ezt oly szükségesnek vélem, hogy képes volnék ilyen kongregáció megalapítására is vállalkozni, ha esetleg még nem létezik.” Frida érett gondolkozásával csak mosolygott, és úgy emlékszem, akkor határoztuk el kettesben, hogy írok főtisztelendő atyának (e könyvecske szerzőjének). Elérkezettnek véltem az időt, hogy komoly lépéseket tegyek hivatásom érdekében. Leveletem elküldtem, de meglehetősen sokáig kellett a válaszra várnom, mert ahogy emlékszem, missziók megtartásával tetszett akkor foglalkozni.

A válaszlevél a következő szavakkal kezdődött: „Bocsánat a hosszú hallgatásért, de 14 évi hallgatás sem csekélység ám!” Főtisztelendő atyának sejtelve sem lehetett, hogy én a hosszú 14 év alatt mily szélsőségesen komollyá alakultam, így levelem tartalmát sem tetszett egészen komolyan venni. Vergődő lelke-met ez igen lesújtotta, mire Frida azt a tanácsot adta, hogy írjak újból, „egészen alázatosan”. Ezt meg is tettem és erre a levelemre a következő rövid választ kaptam, amelyet annyiszor elolvastam, hogy szószerint emlékezetemben maradt és amely egyúttal döntő hatású volt hivatásom ügyében. „Itt vagyok a fehérruhás, fehérlelkű szerzetesnők között, szeretném önt is itt látni! Ha érdekli a dolog, látogasson el Harbachba, Klagenfurt mellett! Droste zu Vischering Mária grófnő, a kongregáció egyik főnöknője, nemrég szentség hírében meghalt, ajánlom, vegye meg életrajzát!” (Meggjegyzem, főtisztelendő atya akkor itt a Jó Pástorban német lelkigyakorlatot adott és amint sokkal később egyszer tetszett mondani, ez volt életének egyik legnehezebb lelkigyakorlata, mivel német nyelven kellett adnia.) A főtídezett sorok képeslapra voltak írva, és miután e lapot jobban szemügyre vettem, észrevettem, hogy annak volt a mása, amely 15 éves

koromban oly mély benyomást tett reám: A Jó Pásztor-zárda és temploma.

E lap vétele után Klagenfurtba utaztam, amint az egyébként is szándékom volt és bemutatkoztam a harbachi zárdában. Nagyon hatott reám a főnöknő vakítóan fehér ruhája, de még sokkal inkább mindaz, amit ott hallottam és később Mère Marie du Divin Coeur életében olvastam. Jézus szentséges Szíve különös tisztelete — apostoli rend — kimondottan lélekmentés! . . . Ez volt a három feltétel, amelyet abban a kongregációban óhajtottam feltalálni, amelybe nyugodtan belépnek.

Nagy lelki vergődéseim azonban most sehogy sem értek véget, mert nem tudtam összeegyeztetni e két dolgot: „Isten áldozata kívántam lenni, és ebben a kongregációban feltalálom mindazt, ami után szívem, lelkem vágyódik!” Erre sűrű levélváltás következett főtisztelendő atyával, és meg vagyok győződve, hogy folytonos tépelődéseimmel bizony elég nagy gondot, fáradságot okoztam. Végre beláttam, hogy a folytonos tépelődéssel tapodtat sem jutok előbbre és erősen belekapaszkodtam főtisztelendő atyám következő állításaiba: „A kedv, amelyet a jó Isten valamilyen jó dologhoz ad, olyan, mint az olaj, hogy a kerékkel könnyebben boldoguljunk!” Máskor meg azt tetszett írni: „A szerzetesi élet rózsákkal telehintett kereszt; a rózsák lehullanak és marad a kereszt; de rajta a tiszta lelki béke, vigasz!”

Igy indultam el tehát szerzetesi életem nagy útjára 1912 február 1-én. Első-péntek és Szűzanya-ünnep volt másnap, egyben az Úr Jézus bemutatásának az ünnepe! Mindez arra készítetett, hogy épp ezt a szép napot válasszam belépésem napjául! Lépésemet soha nem bántam meg. A kereszt mindenkor hű kísérőm maradt, de épp ebben találok lelkem legnagyobb békéjét, boldogságát!

1912 május 24-én volt beöltöztetésem. Talán nem véletlen, hogy előtte való este főnöknőm a noviciátusba hívatott. Éppen az oratóriumban voltam, amikor az

ajtón kiléptem, kicsi, de nagyon szép Jézus Szíve-képecske feküdt lábam előtt. Szeretettel, tisztelettel felemeltem és siettem tovább a noviciátusba. A főnöknő a következő szavakkal fogadott: „Azon gondolkodom, milyen nevet is adjak kegyednek?” Erre megmutattam az imént talált képecskét. A főnöknő pedig azt mondta: „Jól van hát, Sr. Marie du Couer de Jézus lesz a nevel!” (Magyar fordításban: Jézus Szívéről nevezett Mária nővér.)

Esti ima után, mikor cellámba visszavonultam, igen nagy tűzvész támadt Budapesten. Ablakomból épp lehetett látni a hatalmas lángokat. Úgy tudom, valamilyen szocialista tüntetések voltak. Igen félelmetes este volt, Fridát alig tudták a pályaudvarról elhozni.

Szent fogadalmaimat 1914 június 10-én tettem le, közvetlen utána pedig kitört az első nagy világháború.

Szent fogadalmaimat letéve segítőtestvérként osztályunkba kerültem, vagyis a jó Isten azon áldott földi aklába, amelyben a megsebzett báránykákat gyógyítják.

Tíz év leforgása után a legszebb emlékekkel távoztam onnan. „Az apostolság keresztút” — tetszett nekem annakidején írni, de én ezen a keresztúton igen sok tiszta örömmel is találkoztam. Megszerettem ezen meglepően bizalmas, igénytelen, mosolygós fiatal leánykákat, kik legtöbbször oly fogékonyak lelki dolgok iránt. Tapasztaltam, hogy csengő kacagásuk ellenére is szívüket gyakran tépi a keserű fájdalom. Szegény, szegény kis báránykák! Nekik nem volt édes, csendes, meleg családi fészük, nekik senki sem magyarázta meg édes, szent lelkesedéssel a lélek hófehér liliumát és az Isten iránti szeretet szép piros rózsáját, az ő falujuknak biztos nem is volt anyyala . . .

Őszinte hálával gondolok mindenkor jószágos főtisztelendő atyára, hogy oly nagy türelemmel tetszett annakidején velem vesződni, és hogy egész családunk iránt oly nagy jóindulattal tetszett viseltetni.

Egyszerű, de szívből fakadó imáimmal igyekszem mindezt meghálálni!"

Ehhez az oly egyszerű és mégis magasztos hivatástörténethez, amelyhez hasonló száz és száz csupán Isten előtt ismeretes, kis élményt fűzök, az én absami zarándokutamat. Absam kis tiroli zarándokhely Innsbrucktól néhány órányi távolságban. Teológus voltam Innsbruckban, midőn Márta bárónő hivatás ügye éppen folyamatban volt, s hozzám tanácsért fordult.

A Jó Pásztoroknál tartott lelkigyakorlatot ugyanis közvetlenül tiroli utam előtt végeztem el.

Egyik szép napon teológus társam azzal a felszólítással fordul hozzám: „Páter, nem sétálna ki velem Absamba?” — Miért ne — feleltem neki azzal a titkos gondolattal, hogy ott majd a Jótanács Anyjától Márta bárónő ügyében világosságot kérek. Meg is indultunk s közömbös dolgokról beszélgettünk. Egyszerscak, mikor éppen átkeltünk az Inn hídján és Mühlauba léptünk, társam azt kérdi tőlem: „Tudja-e, páter, hogy milyen úton járunk mi most?” Tagadó válaszmra ezt a meglepő feleletet adja: „Hát tudja meg, páter, hogy ez a *Márta-út*, mert olyan falvakon megyünk keresztül, amelyeknek kezdő betűi a Márta nevet adják. Szinte megdöbbsentem. De ez nem elég. Amint az első faluba, Arzl-ba lépünk, a falu vendéglőjének falán teljes kiterjedésében szép Jó Pásztor-kép ötlík szemembe. Tudvalevő ugyanis, hogy legalább akkorában még a tiroli vendéglők vallásos kultúrházak voltak, amelyekből a Hofer Andrások és Mayer Péterek kerültek ki. A két élménynek ez a találkozása, ha nem is ébresztett bennem babonás hitet, de megnyugtató, hogy jó úton járok és Márta bárónőnek is jó útra adok tanácsot.

Mielőtt szerény emlékművünk főalakjára térnénk, megismertetjük a család többi közelebbi tagjait.

Mirbach Antal báró

Ezek közt az első hely illeti meg kétségkívül a nemzetségi törzsek jelenlegi képviselőjét, Mirbach Antal bárót, aki közszereplése által országos viszonylatban is kiválóság.

Kitűnő tanuló volt, csaknem végig elsőrangú bizonyítványaival örvendeztette meg az egész családot. Édesanyja szemefénye, büszkesége. Gimnáziumi tanulmányait Tatán, majd Nyitrán a piaristáknál végezte, azután mint jogász Pécsre, majd Kolozsvárra került, ahol a Ferenc József-egyetemen doktori címet szerzett. Alighogy tanulmányait befejezte, házasságot kötött Bárány Erzsébettel, egy szamosújvári földbirtokos leányával, majd Pécsen a megyénél mint joggyakornok, tiszteletbeli aljegyző címmel teljesített szolgálatot. Mint az Isten szabad természetét kedvelő, birtokát szinte hivatásszerűen saját maga kezelő földbirtokos fia, nem bírta ki soká a városi, hivatalhoz kötött életet, visszavágyott a falu csendes, szép életébe. Hamarosan át is vette gyengélkedő, öregedő édesatyja helyett a családi birtok kezelését. Még elég fiatal volt, mikor a mohácsi kerületben képviselőnek megválasztották (az összes képviselők között ő volt a legfiatalabb), majd felsőházi tag lett, később pedig az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara elnöke. Erre a tisztségre háromszor választották már meg, jelenleg is viseli azt. Néhány év óta az Albrecht főherceg-féle hitbizomány gondnoka.

Mint édesatyja, ő is kitűnő vadász és szinte szenvedéllyel folytatja is ezt a nemes sportot. Szép vonása, hogy gyermekeit és most már kis unokáit nagyon szereti. Már mint gyermek különösen szerette az egyszerű népet és most is szívesen áll rendelkezésére, szeretettel adja tanácsait, irányítását.

Felesége kiváló módon gyakorolja a hitvesi hűség és a szerető édesanya áldozatos erényeit.

Első gyermekük, a kis Elza alig kéthetes korában meghalt. Utána következett Mária, kit mindenki „Mici”

néven ismer. Őt különösen ártatlan humora teszi igen bájosná. Minden derűltisége mellett azonban igen vallásos, mélylelkű gyermek volt, ki főképp magaskorú nagyanyja ápolásában segített Fridának igen kedves és megható módon.

Miután tanítónői oklevelet szerzett, a szerzetesi pályára is gondolt. De Istennek más volt az elgondolása. Mostani derék férjét, dr. Marton Albert szolgabíró megismerve, látva annak jellemességét és valóságát, házasságot kötött vele 1941 április 14-én. Igen boldog és szép életet élnek. Két szép, egészséges kisleány képezi legfőbb boldogságukat.

Antal, Antal báró nagyobbik fia, katonai szolgálatot teljesít és végkép is a katonai pályát választja. Ez épp neki való, nagyon bátor fiú. Jelenleg egészségügyi hadnagy Kaposvárt.

A 22 éves Ferenc finom, fehérlelkű gyermek, jelenleg közgazdasági egyetemet végez. Igen szép reményeket fűznek hozzá.

Erzsike, a család Benjaminja és egyúttal napugára mindenki szívét megnyeri kedves gyermeklelkületével. Édesatyja fájó szívvel vált meg tőle, midőn alig 18 éves korában házasságot kötött Klímscha Albert jónevű sportlovassal. Szépen fejlődő egészséges kisfiúnak édesanyja. Ez a házasság is hála Istennek igen boldog!

Juliska bárónő

Már gyermekkorában egyik jellemző vonása volt, hogy elgondolását akár tűzön-vízen keresztül is, de megvalósította. Saját kijelentése szerint a nehézségek csak fokozzák bátorságát. Egészen nagykaliberű jellem, bátor, vállalkozó. Férfias vonásai mellett azonban a legszebb nőies vonások is ékesítik. Tud áldozatosan szeretni.

Egy alkalommal azt írja: „Oly boldog vagyok, ha másoknak örömet szerezhetek!” Jó tanuló volt és

hosszú éveken át tanult. A polgárit Mohácson kezdte, majd Pécsen a „Notre Dame”-zárdában folytatta. Ugyancsak ott végezte a felsőbb leányiskolát, majd a tanítónőképzőt. Egy évet töltött a stájerországi Cilliben, ugyancsak tanulmányokat folytatva. Néhány évvel később megalapította a most már 80—90 növendéket számláló „Sancta Maria” intézetet, amelyet ma már a város, sőt az állam is jóakaró figyelemmel kísér. Óriási megerőltetéssel közben magánúton megszerezte a tanárnői oklevelet. Már sok év óta mint ferences harmadrendi igen szép lelki életet él, de kivált most buzgólkodik szinte bámulatosan az engesztelés terén. Fridát hősieges önfeláldozással ápolva azt írja: „Ezek az engesztelés valóban tüzes napjai.” A közepesen jóval felülmúló tehetségekkel rendelkezik, különösen mint rajzoló és festő, habár ezeket a szép tehetségeket az utóbbi években széleskörű elfoglaltsága következtében már nem igen értékesíthette. Most példa és nevelőmunka által a lelkekre festi a krisztusi vonásokat.

Irjunk valamit a család másik somberekai ágáról is!

Sauskák és a többi rokon

Somberekai Sauska Jenő az édesatyja nagy birtokainak egyetlen örököse volt. Sajnos, már harminc és egynéhány éves korában Meránban tüdővészben meghalt. Özvegye, született Pap Júlia négy szép gyermekét nagy szeretettel nevelte. A földbirtokokat mindaddig bérbe adta, míg fia, István azt saját maga kezelésbe nem vette. Közben ő maga is újból házasságra lépett szentkátolnai Cseh Ervin horvát-szlavonországi miniszterrel. Ebből a házasságból egy leányka, Iréne, származott, aki az erdői nagy földbirtok és a pécsi Cseh-palota örököse lett. A pécsi palotát egy-két évvel ezelőtt eladta. Sauska István házasságot kötött felső-

Dr. báró Mirbach Antal.

Júlia bárónő Antal báró két gyermekével.
1918.

pulyai Rohonczy Etelkával. Ebből a házasságból három gyermek származott: Júlia, Mária és István. Ez utóbbi csak édesatyja halála után született. Sauska István frontszolgálatot teljesített az első világháború idején Oroszországban és mint tifuszos beteg került haza. Súlyos betegségéből meggyógyult ugyan, de később ugyanebbe a betegségbe visszaesve, annak áldozatul is esett 1918 április 17-én s így tágabb értelemben hősi halált halt. Az egész rokonság vérző szívvel megsiratta, hiszen mindenki őszintén szerette a szelíd jellemű, kedves modorú Pistát. A nagy birtok most a testvérek között fel is oszlott; a két idősebb leány, Paula és Lili saját maguk mintagazdaságot folytatnak a reájuk eső részen. Mária házasságot kötött alsómátyásfalvi Matyasovszky-Zsolnay Zsolttal, és ebből a házasságból három igen jól nevelt, kiváló gyermek származott: László, Ágnes és Klára. A közkedvelt és köztiszteletben álló édesapa, sajnos, alig 50 éves korában szintén elhunyt. A somberekai Sauska-kastély mostani tulajdonosa István fia. István nemrég házasságot kötött Török Erzsébettel, aki kedves, barátságos modorával a somberekiek szívét meghódította. Özv. Cseh Ervinné leginkább Erdődön, Verőcze megyében tartózkodik Iréne leányával.

*Tyoszi*s Sándor Mirbach Valériának fia s így Frida bárónőnek unokatestvére, szintén bár rövid, de szép pályát futott meg. 1905-ben Schmidt Máriával, egy gazdag gyáros leányával lépett házasságra.

Kisasszonyfán szép birtokot vett. Baranya vármegye törvényhatóságának örökös tagja, az alsódunántúli mezőgazdasági kamara alelnöke s a baranyavármegyei mezőgazdasági bizottság elnöke volt.

A Mirbach gyermekekkel, Fridával és testvéreivel együtt nőtt fel s velük igen sok kedves napot töltött. Emlékét a család kegyelettel őrzi. 1936 április 11-én Kisasszonyfán halt meg, ott is temették el.

A Mirbach-törzsök grófi ágából is két tag újabban a somberekai Mirbachokkal szívélyes kapcsolatba lépett. Vilmos gróf csupa nemeslelkűségből a buda-

pesti Jó Pásztor-zárdának igen értékes szolgálatokat tesz. A jeles gróf egyébként a világháborút hat bátyjával dicsőségesen küzdötte végig. A másik, Mirbach Ilona grófnő jeszeniczei Jankovich Ferenc cs. és kir. kamarás altábornagynak özvegye, aki jótékonyságáról széles körben ismeretes.

FRIDA BÁRÓNŐ

Gyermekkor

Mária nővér így ír róla: „Frida 1884 március 13-án született, tehát Szent József hónapjában. Szent József erényeihez hasonló erények is ékesítették az ő liliosos lelkét. Rendkívül szerény, csendes és igénytelen volt.

Kicsi korában, körülbelül 10 éves koráig túlságosan komoly, e mellett gyenge és beteges. Későbbi években azt hallottam, hogy nagy komolysága, kicsi korában csaknem komorsága annak tulajdonítható, hogy az ő születése előtt halt meg nyolcéves korában legidősebb bátyánk, akit édesanyánk nem győzött siratni. Talán hasonló „kegyelmi gyermek” volt, mint a mi édes Fridánk, ezért gyászolta anyánk őt annyira.

Frida igen rendes, pedáns gyermek volt, igen korán kezdett tanulni és igen jól is tanult. Még nagyon kicsinyek voltunk, mikor egy alkalommal édesanyánk valaki előtt szinte szent komolysággal monddta: „A hittant magam tanítom gyermekeimnek!” Bizonyára ennek köszönjük, hogy a hittantanulást mindenkor szinte szent kötelességünknek tartottuk. Édesanyánk nem beszélt magyarul, mindazonáltal a magyar nemzet történetét ugyancsak ő tanította német nyelven. Úgy emlékszem, naponta volt ebből a tantárgyból tollbamondás, és amit így leírtunk, azt meg is kellett tanulnunk. Frida már akkor is igen nagy „magyar” volt és bámulatqsan jól megtanulta a leírt dolgokat.

Alighogy kissé megtanultunk olvasni, a mostani pécsi püspök úr, az akkori somberekai káplán, két példányban járatta nekünk az „Órangyal”-lapot. Én magam a betűk országában még meglehetősen járatlan voltam,

de Frida nagyon megkedvelte ezt a bájos lapot. Későbbi években érintkezésbe is lépett a szerkesztővel, aki azután az ő tollából kikerült egyes dolgokat közölte is.

Frida nagy szerénysége és mindenkor megelégedettsége egyik legelső megnyilvánulásának tartom, hogy babásdit játszva, míg mi többi testvérek a leghangzatosabb neveket adtuk egyes babacsaládjainknak, az ő babacsaládja egészen egyszerűen megmaradt a Mirbach-névnél.

Egész kicsi korában volt kis kanári madara, amely soha nem fűtyült és különben is teljesen igénytelen külsejű volt. Frida a „Csicsi” nevet adta neki. Nagy figyelemmel és szeretettel gondozta, úgyhogy a madárka igen magas kort ért el. Azóta már sokszor gondoltam, hogy milyen jól is illettek ezek egymáshoz, az a csendes kis madárka és a szerény, oly igénytelen külsejű leányka.

Frida egész kicsiny korunkban egyik testvéréhez sem érzett különösebb vonzalmat. Hilda sokkal idősebb volt, mint mi, és jóformán csak névről ismertük. Ő ugyanis csaknem állandóan nagymamánál Klagenfurtban tartózkodott és csak ritkán jött haza rövidebb időre. Magam öcsénkkal, Antallal igen jó barátságban voltam, de inkább fiús módon játszadoztunk. Frida ilyen játékokban sohasem vett részt. Úgy vélem, hozzáértőnek nagyon érdekes lett volna az ő határozott kis egyéniségének tanulmányozása. Egészen magának való kisgyermek volt. Szerette a magányt és igen boldog volt, ha kis játékait és egyéb holmiját szép rendben tarthatta. Sírt, ha közülünk valamelyik hozzányúlt az ő holmijához, mert mi távolról sem voltunk oly rendesek, mint ő. Nagyon kímélte a használatban lévő dolgokat. Hosszú éveken át használta ugyanazt a tollszárat, ugyanazt az írómappát. Mi többiek már réges-régen elrongáltuk a vele egyidőben kapott tárgyakat, nála semmi el nem rongálódott, oly tiszta, rendes maradt, mint akár új korában. Gyermekkori írómappáját

később nekem ajándékozta, még most is szeretettel, kegyelettel használom.

Hat-hét évesek lehettünk, mikor Frida alig vétett ellenem és ha mégis, ezért ismételten, mély fájdalommal kért tőlem bocsánatot. Ilyen alkalommal, akkor már vagy 14 évesek lehettünk, az ő fájdalmát látva én is elérzékenyültem és úgy vélem, azóta szerettük egymást olyannyira.

A kisgyermekkorában tapasztalt komoly elzárkózottságának oka esetleg vézna, nem előnyös külseje is lehetett, de soha-soha nem vettem észre, hogy valakire is féltékeny lett volna vagy a legcsekélyebb mértékben is elégedetlen. Magánosságában igen boldog volt, szinte élvezte egyedülletét. Közös összejöveteleken, más gyermekek társaságában nemigen érezte jól magát.

Legjobb barátai könyvei voltak. Mosolyognom kell, ha visszaemlékezem az ő kis mozgó-könyvtárára. Meglehetősen nagy fekete dobozba rakta könyveit és így vándorolt velük egyik helyről a másikra. Egyik szép napon azután észrevettem, hogy édesapám megkönyörült rajta és igen nagy, régi szekrényének tágas fiókjában helyet adott az ő kis „bibliotékájának”. Frida ezért igen hálás és boldog volt!

Nevelőnőnk megígérte, hogy szép nagy piros „selyembokrétát” szabad kitűznünk, ha nagyon jók leszünk. Ez a piros selyemdíszítés azonban csaknem kizárólag Frida mellét ékesítette, Toncsi és én nem tudtuk azt kiérdemelni.

A vallásos élet kibontakozása

Nagy szerepet játszott kisgyermekkorunkban a somberek nagymama, ez a szép matróna, akinek vonásai szinte márványból faragottaknak látszottak. Az ő útja — amíg csak járni tudott — egyes-egyedül csak a templomba vezetett. Bizonyára nagyrésze volt abban, hogy a későbbi években olyan intenzív vallásos életet éltünk. De a gazdasági teendőkkel igen elfoglalt édesanyánk is nagy súlyt fektetett vallási kötelességeink teljesítésére. Hatéves korunktól fogva min-

den gyermeknek pontosan ott kellett lennie a vásárnapi szentmisén; pénteken soha hús nem került az asztalra; a szentségekhez mindannyiunknak pontosan kellett járulnunk és főképp emlékszem, hogy az Úrangyala elvégzését nagyon szorgalmazta. Ennek esett áldozatul nálam az egyetlenegyszer kiérdemelt piros selyemszalagos kitüntetés is, amelyet fönt említettem. Ebéd előtt ugyanis kirándultunk édesanyámmal és a nevelőnővel a „legfelsőbb” kertbe. Nekem persze, mint rendesen, nem volt türelmem az időssek lassú tempójában haladni és célunkat elérve egy almafán gyönyörű szép piros almákat pillantottam meg. Néhány pillanat múlva már fenn is voltam az ágon. Éppen akkor szólalt meg a harang Úrangyalára. Én, ahogy tudtam, az Úrangyalát el is végeztem ott a fa tetején, de azután bizonyára a „piros bokrétára” gondolva, amelyet egyszer mégis kiérdemeltem s büszkén hordtam keblemen, édesanyámékhoz vissza is siettem. A fogadtatás meglehetősen szigorú volt, hogy még ezzel a nagy kitüntetéssel sem tudok a helyemen maradni. Arra a kérdésre, hol végeztem el az Úrangyalát, elhaló hangon azt mondtam: a faágon. Erre rögtön megfosztottak kitüntetésemről és Fridát ékesítették fel vele, mint aki sokkal jobban megérdemli. Frida ilyenkor soha nem volt kárörvendő; sőt ismételten kiéreztem jószágos tekintetéből, hogy ő inkább csak mulatságosnak tartja, ha én akaratomon kívül is sokszor csinállok ehhez hasonló „stikliket”. Ő született kis pedagógus volt és már akkor megérezhette, hogy az ilyesmit nem kell olyan tragikusan venni.

Habár édesanyánknak és nagymamának a vallásos nevelés dolgában felette sokat köszönhetünk, de még erősebb hatással volt reánk Bárdos Ádám tanító urunk, ki nagy imaszellemével és mindenre kiterjedő vallásosságával, különösen Fridát szinte magával ragadta.

Az első szentáldozás és bérmálkozás

Elérkezett első szentáldozásunk nagy napja. Erre nagyon élénken emlékszem. 1896 április 12-én volt, mikor az én édes jó Frida nővéremmel ketten hófehér ruhában ott térdeltünk a somberek templom főoltárának lépcsőjén. Előzőleg a plébániára jártunk, ahol Gehring Fülöp, a jó öreg plébános úr igen komolyan készített elő bennünket a nagy napra. Bárdos tanító úr, ki szintén kivette a maga részét az előkészítésből, lelkünkre kötötte, hogy első szentáldozásunk pillanatában azt kérjük, amit a legnagyobbnak tartunk. Én tehát — mint hivatásom történetében elmondottam — azt kértem, hogy „irgalmasnővér” lehessek. Vajjon mit kért az én angyallelkű nővérem? Ez mindenkor az ő lilomos lelke és isteni Jegyese titka maradt!

Első szentáldozásunk után Frida a nélkül, hogy tudta volna, az én kis vezetőm, útmutatóm lett. Oly csodálatos is volt! Ösztönszerűleg megtalálta mindenben a helyeset. Ez számomra igen kényelmes volt. Csak azt kellett tennem, amit ő tett, és biztos lehettem, hogy minden rendben van. Szüleink- és nevelőinktől Frida alig kapott figyelmeztetést, nem is volt szükséges.

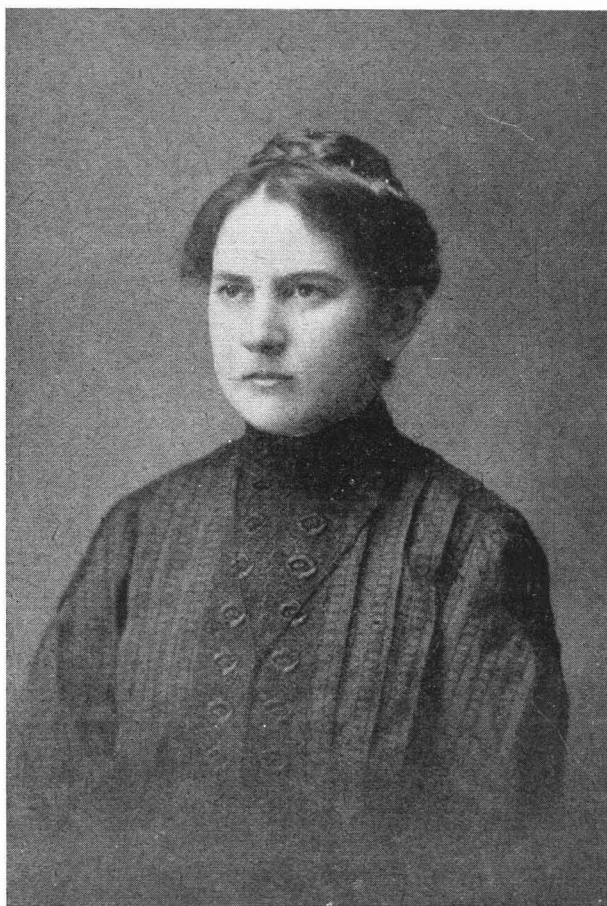
Édesanyánk abban az időben szívesen öltöztetett bennünket egyforma ruhába, azzal a különbséggel, hogy Frida ünnepélyes alkalmakkor rózsaszínbe, én pedig világoskékbe öltözködtem. Lassan úgy éreztük, mintha ikertestvérek lettünk volna.

Tanítónk (Bárdos Ádám, most tanfelügyelő) vezetése és irányítása mellett Frida most már egészen öntudatos lelki életet kezdett élni. Ekkor részesültünk ama nagy kegyelemben, hogy Főtisztelendő atya lett a somberek káplán. Hilda és Frida lelki élete ebben az időben hatalmasan felvirágzott. Én mindenben Fridával tartottam, de még nem saját meggyőződésemből gyakoroltam a vallást. Tudtam, hogy amit Frida tesz, az mindenkor a legjobb, tehát megtettem én is mindazt, amit ő jónak látott. Ekkor kezdtük a különböző

erényeket gyakorolni. Asztalnál főképp már nem voltunk kényesek. Frida — emlékszem — mindig barátságosabb és közvetlenebb lett. Ezt csak erénygyakorlás szempontjából tette, mert természeténél fogva akkor még nagyon komoly, szinte rideg volt. Felejtethetlen maradt a skapuláré felvétele, a Jézus Szíve Társulatba való beiratkozás, a sok jó könyv, amelyet a „káplán úr” és a tanító úr nekünk juttatott. Ebben az időben kezdte Frida nagyon tisztelni *Jézus szentséges Szívét*, és vele együtt én is.

Édesanyánk abban az időben szigorúan megtiltotta, hogy bárhová is menjünk kíséret nélkül, csak éppen a „káplán úrhoz” volt szabad Fridával egyedül mennünk. Ez valóságos élményt jelentett fiatal kis életünkben. Jól emlékszem, hogy szinte remegtem ilyenkor, mert oly nagy esemény volt ez számomra. Leginkább pedig az maradt emlékezetemben, hogy a „káplán úr” egymásmellé ültetett bennünket, azután körülrakott szentképekkel, amelyek közül mindegyikünknek 2—3-at szabad volt választania. Frida az öt már akkor jellemző határozottsággal, igen gyorsan kész volt a választással, én pedig nem tudtam választani, mert mindegyik képecske oly szép volt, mindannyit szerettem volna. A „káplán úr” rendkívül fontos szerepet játszott a mi lelki életünk kibontakozásában. Az egész család előtt igen nagy tekintélynek örvendett. Amit mondott, azt még édesanyánk is szinte szentírásnak tartotta! Miután a sombereki plébániáról elkerült, a lelki kapcsolat egyáltalán nem szűnt meg, mert Hilda és Frida levélileg állandó összeköttetésben maradtak a „jó káplán úrral” és később a „főtisztelendő Páterrel”. Sokszor csodálkoztam, hogy Frida mennyire tudott ily fiatal korban lelki ügyekben levelezni.

Lassan nagybacsákákká lettünk; így egy szép napon édesanyánk kijelentette, hogy felváltva Fridának és nekem, minden délelőtt egy-két órán át kis testvérkénkkal, a nálunk 7—8 évvel fiatalabb Juliskával kell foglalkoznunk és reá vigyáznunk. Én rendszeren nem bírtam ki ezt a számomra oly végtelen hosszú-

Mirbach Hilda bárónő.

nak tűnő időt, de annál kitartóbb volt Frida, az én áldozatos, jóságos nővérem. Legtöbb esetben ő vállalta az én óráimat is.

Felejthetetlen egyik beszélgetésünk Fridával, amely egész életemre kihatott. Körülbelül 11—12 évesek lehettünk, amikor többször mondogatták előttünk, hogy Frida bizonyára nem megy férjhez, de annál biztosabban én. Én azonban még annyira gyermek voltam, hogy semmi kedvem sem volt ily komoly gondolatokkal foglalkozni. Egyik alkalommal azután Fridával együtt voltunk a kert egyik rejtettebb helyén és ezt az alkalmat Frida felhasználta, hogy a következő kérdést intézze hozzám: „Tudod-e azt, hogy minden ember lelkében szépséges lilium van, de ha valaki házasságot köt, akkor liliumát áldozatul kell hoznia!” Én abban a korban igen szívesen tudtam lenni és szinte diadalmaskodva odavágtam Fridának: „Ez nem lehet, mert Szent Imrének is volt felesége és mégis liliumos szent!” Frida erre csak annyit mondott: „Ez rendkívüli eset volt!” Beszélgetésünk ezzel befejeződött, én azonban elgondolkozva mentem tovább és magamban elhatároztam, hogy ha valamikor is férjhez mennék, az én házasságom is ilyen „rendkívüli eset” lesz. Azt mondják, vannak lelkek, amelyek „virginizálnak” — szűzet hajtanak. — Ha ez igaz, akkor Frida azok közé tartozott.

Nagy esemény volt kis életünkben, midőn 1898 május 4-én bérházasodtunk. Emlékszem, hogy erre is igen komolyan készültünk és még most is hálaival gondolok azokra, kik erről a komoly előkészületről gondoskodtak. Miként első szentáldozásunk alkalmával, most újból fehér ruháskában, mint két kis ikertestvér, térdeltünk a somberek-i öreg templom szentélyében és a pillanat komolyságát s nagyságát jól átérezve vártuk, hogy a Szentlélek szívünkbe, lelkünkbe szálljon és erőssé tegyen bennünket az egész életre.

A nagyanya halála

Alig két hétre a nagy esemény után újabb fontos esemény történt csendes, kedélyes otthonunkban. „A somberek-i-nagymama”, vagyis édesapám anyja meghalt. Ez volt a családban az első haláleset, mióta Frida és én napvilágot láttunk. Jól emlékszem a temetésre, hiszen ez csendes életünkben hallatlan eset volt. Nagymamát igen szerettem, de a sok idegen, a nagy koporsó, a komoly feketével bevont gyertyatartók és egyéb fekete díszek annyira igénybe vettek, hogy nem is értem rá meggondolni, hogy őt most bizony sohasem látjuk többé. Abban a pillanatban, amikor a koporsót felemelték, elkezdtem csendesen sírni, mert úgy éreztem, hogy ez így illik. Frida nem sírt, holott különben igen gyakran elérzékenyült. Ezt soha nem tudtam elfelejteni, de felnőtt koromban megértettem, hogy Frida annyira természetes, egyenes jellem volt, hogy azt az adott pillanatban tettetésnek minősítette.

Klagenfurtban

Az 1898. év még arról is emlékezetes maradt, hogy Fridával akkor kerültünk el első ízben az atyai háztól. A „klagenfurti nagymama”, vagyis édesanyjának anyja vitt el bennünket első ízben egy évre. Ez közvetlen Erzsébet királynénk halála után történt. Valamelyik állomáson, ha jól emlékszem, Csáktornyan át kellett szállnunk. Itt mély megilletődéssel szemléljük a fekete gyászlobogókat. Fridában igen nagy volt a hazaszeretet és a hűség a királyi családhoz. Ő vette észre, hogy egyik csaknem földig érő gyászlobogó sarkából egész kicsiny darab hiányzik. Meg volt győződve, hogy ezt valaki emlékül vitte magával. Frida nagyon szeretett volna szintén egy darabkát leszakítani emlékül. Egy ideig gondolkodtunk, szabad-e ezt megtenni, végre abban állapodtunk meg: „Nem lehet, mert nem a miénk.”

Klagenfurtban mindketten igen jól éreztük magunkat, habár homlokegyenest ellenkező jellemek vol-

tunk. Míg én akkortájt legnagyobb élvezetemet a „Börharisnya” olvasásában találtam és módfelett lelkesültem az „Utolsó mohikán” szép jelleméért, Frida hasonló könyvet sohasem olvasott. Az ő kedvelt könyve hosszú éveken át a „Castitas”^{*} volt. Szerette ezenkívül a történelmi elbeszéléseket, de tudtommal egész életén át egyetlen regényt sem olvasott.

Nagyanyánk egyik ismerőse, egy 70 éves operaezenesnő, hetenkint többször zongoraórát adott Fridának. Így történt, hogy többször engem hívtak egyes szép dalok eléneklésére, Frida pedig zongorán kísérte énekemet. A zongoratanárnő engem igen megkedvelt és ha kis koncertünkbe néha valami hiba becsúszott, mindig Fridát okolta, habár biztos nem egyszer én is hibáztam. Az én angyallelkű nővérem azért soha nem panaszkodott és ezt velem soha nem éreztettem.

Frida 14 éves korában már teljesen otthonos volt a helyesírás szabályaiban. Míg én különböző különórákra jártam, és a német polgári iskolai tanárnő a legnagyobb súlyt természetesen a német irodalomra fordította, Frida vonakodott velem együtt tanulni. Ez az ő ízigvéréig magyar érzelmeivel — fiatal fejecskéjének akkori felfogása szerint — ellenkezett. Annál nagyobb buzgósággal tanulta a magyar nyelvtant. Volt neki „Helyes magyarság” című könyve, ezt bújta szüntelen.

Ebben az időben vettem észre, mily ügyesen tud Frida kisgyermekekkel foglalkozni. Egyik igen jónevű ismerős családnál évente nagyszabású gyermekszínelőadásokat rendeztek. Fridát cseppet sem bántotta, hogy nekem több szerep is jutott, míg őt csak a néző vendégek közé hívták meg. Frida élvezettel nézte végig ártatlan gyermekjátékunkat és közben fenségesen elszórakozott egy 3—4 éves fiúcska rokonunkkal.

Nagyanyánk igen szigorú nevelő volt. Feltétlen rendet és pontosságot kívánt mindig és mindenben. Akárhányszor sötét szobákból kellett ezt vagy amazt

^{*} Az „Aster” álnév alá rejtőzködő szerzőnek „Castitas” című, szent tisztaságról szóló 3 kötetes művét a szerző küldte Frida bárónőnek ajándékba.

elhozunk és ilyenkor sohasem volt szabad gyertyát gyújtanunk. Azt tartotta ugyanis: „Ha rendben tartjátok holmitokat, sötétben is megtaláltok mindent.” Nagyleánykorunkban Frida ismételten mondogatta: „A Klagenfurtban töltött két év felért egy szigorú noviciátussal és nem lehetünk eléggé hálásak, hogy nagymama ily komoly, szigorú nevelésben részesített!”

Élénken emlékezetemben maradt egyik eset. Nagyon rosszat álmodtam és álmomban felsikoltottam. Ez hallatlan eset volt ebben a szigorúan fegyelmezett otthonban. Nagyon kemény rendreutasítást kaptam és szinte kétségbe ejtett, amikor a szigorú nagymama és az idegbeteg nagynéni kijelentették, hogy az ő otthonukban tovább nem maradhatok. Édesanyámat értesítik, hogy vigyen haza. Frida ezekben a tragikus pillanatokban biztatón rám mosolygott és délutáni sétánk alkalmával dülő-fülő kis szívemet — mert hiszen erről a hibámról nem tehettem — az ő kiegyensúlyozott és felnőtthöz illő érett gondolkodásával és jószágos szavaival tökéletesen lecsendesítette. A szigorú kezelés egyébként igen jó eredménnyel járt, mert azóta sohasem fordult elő hasonló éjjeli csendzavarás!

A délutáni séta kötelező volt. Ezek a rövid kis séták voltak akkori életünk legnagyobb közös örömei. Pontosan megkaptuk a parancsot: „Bis zum Bahnhof” (A pályaudvarig), „Bis zum Kreuzberg” (a Kreuzbergig) és így tovább. Egyik ilyen kettesben végzett sétánk alkalmával Frida úgylátszik, nagyon szeretne volna a gyönyörű téli tájkép szépségeit hallgatásba merülve élvezni. Én azonban csacsogásommal folyton megzavartam. Erre hirtelen azt mondja: „Te, fogadjunk, hogy ki tud hosszabb ideig hallgatni.” Én ráálltam, de hamarosan beleuntam és megpróbáltam Fridát kijátszani. Hideg, téli idő volt, alig volt valaki az utcán, így tehát elhatároztam, hogy kezdek szaladni, akkor Frida biztosan megijed és megszólal. Számításom nem sikerült, mert hátra nézve láttam ugyan, hogy Frida szörnyen méltatlankodva rázta a fejét, de

nem szólt egy szót sem. Így kénytelen voltam megállni és bevárni.

Édesanyánk nagyon fontosnak tartotta házas neveltetésünket. Így tehát a legkülönbözőbb kézimunkákra taníttatott. Jól emlékszem az akkor végzett kézimunkákra. Frida nem rendelkezett különös ügyességgel és nem is volt gyors a munkában. Én hamarabb elkészültem mindennel, de aztán a munkánkat vizsgálva mindenki megállapította, hogy Fridaé elejétől végig szép rendes, nagy türelemmel és kitartással készült, míg az én munkáimnak többnyire csak az eleje volt szép, vége felé pedig mind silányabb.

Ismét Sombereken

Rövid megszakítással két évet töltöttünk nagymamánál. Édesanyánk szokott értünk jönni Klagenfurtba. Egy ilyen alkalommal nagy csalódás ért. Már 15—16 éves leánykák voltunk. Édesapánk kis húgommal, Juliskával várt a mohácsi állomáson. Számomra az jelentett nagy csalódást, hogy édesapánk két kocsival jött értünk. Az elsőt azután ő helyezkedett el édesanyánkkal és Juliskával, Fridának és nekem pedig a másik kocsin kellett mennünk. Még most is emlékszem, hogy Frida emez alkalommal is milyen csendes és fegyelmezett volt, míg én folyton nyujtózkodtam és fel-felugrottam, egyrészt aggódva szemlélve a rajongva szeretett édesapa öregesen előrehajlott vállát, másrészt kíváncsian fürkészve a kis testvéрке időközben érdekesen megnőtt haját.

Sombereki otthonunkba megérkezve, fölötté boldogan üdvözöltük a nagy, tágas szobákat, szép kertészleteket óriás, több mint százéves fáival, a dalos madárkákat, a kis és nagy kutyákat, a sombereki templom komoly kongású nagyharangját, de mindenekelőtt az öreg, meghitt templomot, amelynek most már napi látogatói lettünk.

Hildával együtt egészen komoly napirendet készítettünk magunknak és akkor voltunk legboldogabbak, ha azt egészen pontosan betarthattuk.

Hat órakor keltünk, szentmise után mindketten a takarítási munkából kivette a maga részét, azután pedig mindegyikünk csomó könyvvvel a hóna alatt és esetleg kézimunkával eltűnt a kertben vagy az erdőcskében valamelyik kedélyes, neki megfelelő helyen, ott olvasva, tanulva, imádkozva vagy kézimunkázva. Ilyenkor jóformán nem is érintkeztünk egymással, míg csak az udvaron elhelyezett nagy csengővel jelt nem adtak az ebédre. A délután aztán megint szép beosztással, imában és hasznos munkát végezve telt el. Fridával szívesen szolgáltuk ki Hildát, aki nagy bánatomra járógépen sokkal biztosabban járt, ha Frida vezette, mint ha reám bízta magát. Abban az időben nagy boldogságunkra szolgált, ha Fridával lilimos és rózsás szentképecskékkel ajándékozhattuk meg egymást. Frida oly szépen magyarázta meg nekem a liliom és rózsza jelentőségét. És ilyenkor kis szívünk és lelkünk mindjobban összeforrott. Nagyon szerettük egymást és nagyon boldogok voltunk.

Frida ekkor már egészen kiforrott kis egyéniség volt. Nem vettem észre rajta más hibát, mint hogy magatartása itt-ott bizonyos indulatosságot, hevesiséget árult el. Egyik rokonomtól díszkötéses verseskönyvet kaptam ajándékba. Beletekintve észrevettem, hogy nem nekünk való. Miértis senkinek sem szólva, átvittem a megboldogult nagymama egyik szobájába, ahol rengeteg használaton kívül lévő könyv hevert, és azok közé tettem ezt is. Néhanapján Fridával vagy Hildával átrándultunk ebbe a szobába és nagy kutatást rendeztünk a könyvek és egyéb holmik közt. Ilyen alkalommal Frida ráakadt az én verseskötetemre. Méltatlankodó, szemrehányó, szinte villogó tekintettel kérde tőlem: „Honnan került ide ez a könyv?” Mire röviden megmagyaráztam neki. Erre hirtelen szent haragra gyulladva a könyvet teljes erővel a szoba másik oldalára hajította. Erre valósággal megijedve kérdeztem tőle: „Elégethetem?” Mire még mindig indulatosan, röviden csak annyit mondott: „Égészen nyugodtan.”

Időközben én is mindjobban megkomolyodtam, talán leginkább azért, mert Frida akkoriban sokat gyengélkedett. Sokat aggódtam, gyötrődtem miatta, mert állandóan kínzott a gondolat, hogy őt talán elveszíthetem. A tüdejét féltették. Édesanyánk több orvosnál is volt vele. Hilda amúgy is beteg, Fridát meg mindenki féltette, Juliska még egészen kicsiny. Így néha valóságos óriásnak éreztem magam és szívesen vállaltam most már mindenkiből a nehezebb részt, csak-hogy édes jó Fridámat kíméljem. Habár Frida egész életén át igen gyenge és törékeny volt, de ez a heveny betegség mégsem tartott sokáig.

Komoly kérdés

17—18 évesek lehettünk, mikor egészen felejtethetlen jelenet játszódott le közöttünk. Ketten sétáltunk az erdőcskében, amikor Frida hirtelen megáll és felveti a kérdést: „Mondd, Márta, mit mondanál te, ha valaki megkérné a kezedet?” Úgy emlékszem, azt feleltem, hogy igazán nem is tudom, mit mondanék. Igen csodálkoztam Frida kérdésén, hiszen ez annyira nem volt kettőnk témája. Erre Frida újból, sugárzó tekintettel reám néz és szinte diadalmasan azt mondja: „Én nem mondanék semmit, csak ezt mutatnám!” Erre kinyitja a kezében levő könyvet, amelynek egyik, különben egészen üres lapján más egyéb nem állt, mint nagy betűkkel e két szó: „KRISZTUS JEGYESE!” (Aster, Castitas című könyv volt.) Abban a pillanatban teljesen meg voltam győződve, hogy Frida apáca lesz és csaknem kövé meredtem. Frida tovább ment a felső kert felé, én pedig szívem mélyéig megrendülve, szinte remegve igyekeztem a legközelebbi padot, Frida kedvelt helyét elérni és arra valósággal lerogytam. Egész bensőm dúlt-fúlt, oly borzasztóan fájt, hogy a jó Isten Fridának megadta ezt a mindennekefeletti nagy kegyelmet és nekem, az értéktelennek, az üresnek, a komolytalannak még csak gondolnom sem volt szabad ilyesmire! Nem irigykedtem Fridára, csak szinte szembeszálltam a jó Istennel, hogy neki adott

hivatást és nekem nem! És ó jóságos Istenem, milyen egészen másként történt azután minden!

Frida szerzetesi hivatását mindenki egészen természetesen tartotta, hiszen oly világos is volt, hogy a jó Isten őt egészen magának teremtette. Az előkészületek minden különösebb izgalom nélkül megtörténtek, annál is inkább, mivel Frida távozása még nem volt végleges búcsú. Előbb el kellett végeznie a tanítónőképzőt és csak azután kezdhette meg a jelöltségi időt.

A Mária Kongregációban

Ugyanakkor alakult meg Pécsen a Notre Dame-zárdában a Mária Kongregáció, amelynek első prefekta azután Frida lett. Sajnos, igen gyenge gyomrával nem nagyon bírta az intézeti étrendet. Sokat panaszkodott gyomorfájásról. Novemberben azután (csodálatos, hogy ebben a hónapban csaknem minden évben megbetegedett) bárányhimlőbe esett. Gyógyulása után szülei őt hazahozták. Azóta soha többé nem említette, hogy szerzetesnő szeretne lenni. A szegényke bizonyára maga is meggyőződött nagy gyengeségéről, törekénységéről. Szinte csodálkoztam, hogy Frida sohasem bántódott a miatt, hogy nem mehetett vissza a zárdába. Egyik alkalommal erre vonatkozólag kérdést intéztem hozzá, mire a következő választ kaptam: „Engem egészen kielégít és nagyon boldoggá tesz, hogy kongreganista lehetek.”

20 éves korában írta Frida nekem a következő bájos sorokat, amelyeket azután születésnapjára ajándékol Szent Alajos ünnepén átnyújtott:

„Szeretettel kedves Márta nővéremnek ajánlva.

Somberek, 1904 június 17-én.

A liliombokor

Évenként örömmel várom a liliomok felvirágzását és sajátságos, én nem tudom miért. Talán azért, mert ott ragyog ifjú Szentjeink kezében, talán azért,

mert ragyogó fehér fényük kedves körükre emlékeztet. Akárhogy van, én mindig örülök a liliomvirágzásnak. Az idén is így volt és mert talán sokáig tartott ezt bevárnom, én egyik liliombokrot többször megöntöztem. Azt gondoltam, bár nyilván ki Szent Alajos napjára. A liliom már előbb felvirágozott. Az első volt a kertben, nagyon szerettem s nem engedtem volna sokért leszakítani.

És ime, tegnapelőtt ilyenkor csengetyűt hallottam s ismerős hangja arra hagyott következtetni, a Jézuskát viszik beteghez... S ma megszólalt a lélekharang; vajjon kinek szól? Kisleány halt meg, kedves kis elsőáldozó.

Őerte téptem le a liliomot, mert ártatlan, tiszta kezébe illett!

Díszítse liliomom a kis halott hült tetemét, ártatlansága pedig tündöklöljék Istennek szent trónja előtt Szent Alajos napján!

Ezekben az években már napi áldozók voltunk. Frida megkezdte sokat ígérő apostoli életét. Rendkívül lelkesedtünk azért a gondolatért, hogy mi is apostoli lelkek lehetünk. Frida legelső tevékenysége abban állt, hogy összeszedte a használaton kívül lévő ruhákat nagy faládába, az úgynevezett „szegények ládájába” majd kijavítva a szegények között elosztotta. Kis kölcsönkönyvtárt is létesítettünk, ez főképp Hildának volt a műve. Én leginkább virágot ültettem, amelyekkel Frida vásár- és ünnepnap a templom oltárait díszítette.

Oly szép összhang uralkodott közöttünk, és mert csaknem mindenhova együtt jártunk, a „három gráciának” neveztek el bennünket.

Mivel láttam, hogy Frida mint kongreganista milyen boldog, én is felvételt kértem és azt 1908 február 2-án meg is kaptam. Juliska húgom, ki akkor a pécsi „Notre Dame” zárda növendéke volt, lett a prefektám, habár csak 15 éves volt, én pedig már 22. Ezen túl Fridával minden évben február 2-ára Pécsre utaz-

tunk felajánlásunk megújítására. Ezek a szép napok számunkra minden évben valóságos élményt jelentettek. Jól emlékszem, hogy Frida ezekben az időkben mily boldogan játszott a zongorán s egyúttal énekelte is kedvelt Mária-énekeit. Leginkább szerette: „Ha én mindazt elmondhatnám, amit Rólad érezek” ... és „Ó áldott Szűzanya” ... éneket, amelynek refrainje: „Vigyázz reánk, Édesanyánk, angyaloknak Királyné Asszonya!”

Hívatásügyben segítőtárs

Soha még csak remélni sem mertem, hogy a jó Isten engem hív a szerzetesi életre és íme, alighogy megnyertem felvételemet a Mária Kongregációba, az első ünnepen, amelyet mint kongreganista szívvel-lélekkel igyekeztem megünnepelni, március 25-én, mint leírtam, oly tisztán, oly világosan hallottam az Isten hívó szavát, hogy abban kételkednem nem is lehetett. Világosan megéreztem azt is, hogy négy évre lesz szükségem, mire minden utat elegyengetek, minden akadályt leküzdök. És ebben a nagy és oly szent ügyben az én jóságos Frida nővérem volt leghűségesebb bizalmasom, támaszom!

Hívatásomért folytatott 4 éves küzdelmeimben (sok apróbb érdekes részlete volt, amelyeket nem volna helyén itt felsorolnom) szüleim velem szemben sem támasztottak különösebb nehézségeket, kivéve az utolsó napokban, amikor csaknem lemaradtam az édesanyám által előidézett nehézségek miatt. Édesanyám, amikor már minden elrendeződött, hirtelen nem akart elengedni. Oly keserves sírásra fakadt, hogy édesapám is egészen elvesztette önuralmát. Ez a nálunk oly hallatlan jelenet épp étkezés alkalmával történt. Frida az abrosz alatt szorongatta kezemet és fülembesúgta: „Halte an Maria fest — Arm ist ja nur wer Sie verlässt!” Amilyen hirtelen és váratlanul jött ez az izgalmas és fájdalmas jelenet, oly hamar el is múlt, és én egynapos késéssel édes Fridám kíséretében 1912 február 1-én örökre elhagytam a csendes szülői otthont,

jóságos szüleimet, édes testvéreimet. Fridával a tervbe-
vett két nap helyett csak egy napig időzhettünk Pécsen,
ahová oly sok drága emlék fűzött bennünket. Este 11
óra tájban azután végkép elszakadtunk egymástól,
Toncsi kísért el Budapestig. Abban a pillanatban, ami-
kor a vonat elindult, tekintetem megegyeszer Fridát
kereste, ki mélységes fájdalomában szívettépő látványt
nyújtott. Pedig ő bennem csak a hűséges testvért,
bizalmasát veszítette el, míg én őbenne támaszomat,
irányítóm, nevelőmet, Isten után lelkemnek valóban
mindenét. Mindazonáltal e nagy áldozat súlyát, Isten
megengedése folytán Frida úgylátszik, sokkal mélyeb-
ben érezte, mint én magam, mert amikor május 24-én
beöltöztetésem alkalmával néhány napra vendégünk
volt, folyton sírt.

Otthonról való távozásom után sokat aggódtam
édesapáért, kit hosszú éveken át szívem gyermeki
szeretetének egész melegével, figyelmével és talán
mondhatom, áldozatosságával kiszolgáltam. Egy-két al-
kalommal azután édesapám Frida kíséretében itt járt
Budapesten és így megnyugodtam, hogy Frida ugyan-
azzal az odaadással gondoskodik édesapánk kisebb-
nagyobb szükségletéről, mint ahogy azt én tettem annak-
idején.

Aránylag csak nagyon ritkán találkoztunk Fridá-
val, de egymás iránti szeretetünk soha ki nem hűlt.
Az első világháború idején édesanyámmal sokat szen-
vedtek, nélkülöztek, de ha itt-ott írhatott néhány sort,
ezt mindig oly bájos egyszerűséggel tette, hogy soha
mégcsak megsejteni sem lehetett, mily nagy nehézsé-
gekkel kell megküzdenie. Mindezt csak sokkal később
tudtam meg. Változatlan hűséggel közölt velem min-
dent, amit számomra lényegesnek tartott. Így pl. édes-
apánk, Hilda, majd édesanyánk halálakor ő volt a
pontos és részletes híradó. Mindezt egészen egyszerűen
tette, saját nehézségeit mindenkor elhallgatva. Ebben
a gyenge, törékeny testben igen erős lélek lakott.
Utólag sok bánatról, lelki fájdalomról szereztem tuda-
mást, amelyet ő egyszerűen elhallgatott. Keresetlen

stílusban írt leveleiből mindenkor végtelen figyelem, jószág és őszinte, meleg testvéri szeretet sugárzott. Szinte ünnepet jelentett számomra, ha időnkint kedves, gyermekded, mindenkor teljesen egyforma írással felcímezett levelei és lapjai érkeztek.

Úgy vélem, igen jól illenek Fridára Maassen Gertrud szép szavai: „Wie Königinnen, sind sie unter uns, die ihre Stirn unter der Krone des Opfers beugen, die von ihren Lasten schweigen und sicher schreiten wie im Stillen. Im Buche der Welt stehen nicht ihre Namen, aber aus dem Buche Gottes leuchten sie mit goldnem Lettern. Denn die um der Liebe willen leiden, die hüten ihr Leid wie ein Geheimnis. Wenn das Antlitz der Welt auch darüber tastet, unverstanden bleibt es und unbegriffen . . . und nur wenige unter den ganz Tiefen, die danken es Gott, dass er Königinnen werden liess unter uns Menschen.“

Az 1914-es világháború után szinte rajongással írt apostoli működéséről, főképp az ő kedvelt ájtatossága, a Jézus Szíve-ájtatosság terjedéséről. Egy alkalommal például boldogan közli, hogy a somberekiek „Herz-Jesu-Gemeinde“-nak, „Jézus Szíve-községnek“ nevezik magukat, egy másik szomszédközség erre pedig szintén „Herz-Jesu-Gemeinde“ szeretne lenni. Más alkalommal nem győz hálálkodni a kis Jézus Szíve-zászlóért, amelyet zárdánkban készítettek a „Jézus Szíve“ gyermekei számára. Majd ismét túlradó örömmel közli, hogy egyes napokon délután, mikor a szent gyónásra a templom harangjával jelt adnak, nemcsak gyermekek sietnek mindenegyes utcából a templom felé, hanem egyre több a felnőtt gyónó is. Más alkalommal megint a kicsinyek számára értékesíthető olvasnivalót kér, mert „kis pajtikái oly figyelemmel és áhítattal hallgatják szavát“. Nagyobb örömet nem szerezhettem neki, mint ha kis képecskéket vagy egyéb kicsi meglepetéseket küldtem kis gyermekserege mulattatására. 1937-ben németországi tanulmányútról hazatérve, ajándékba kapott táncoló kis egérkét neki küldtem. Mennyire megörült akkor a szegény! Még

utolsó súlyos betegsége alkalmával is sugárzó szemmel mesélte, mennyit szórakoztak kis barátai e kicsi egérkével.

Több mint 10 éven keresztül Frida édesanyánkkal édegélt a somberekí Mirbach otthonhoz tartozó, de egészen különálló kis épületben, csendesén, egyszerűen, békésén és boldogan. Frida hűséges, szeretetteljes gondozója volt a több mint 80 éves agg édesanyánknak, ki főképp élete vége felé már pillanatra sem volt képes Fridát nélkülözni, úgyhogy szegény néha még szeretett templomába is alig tudott eljutni. A halál előtti hónapok különösen nagyon megerőltetőek voltak Frida számára, úgyhogy szegény már végképp kimerült.

Édesanyánk 1936 február 5-én bekövetkezett halála után Frida megint szabadabban mozoghatott. Apostoli munkáit is új örömmel és lelkesedéssel folytatta. Szerette az egyszerű népet, boldog volt, ha vigasztaló, bátorító, tanácsadó szavaival másokon segíthetett. Jól esett neki az egyszerű, hálás, nemesszívű emberek szeretete, ragaszkodása. Örömmel ujságolja, hogy ezek az emberek milyen szeretetreméltók.

Egyik legnagyobb öröme volt életének ebben az utolsó szakában, ha jól kezelt földjeire kigyalogolhatott. Ilyenkor nemcsak élvezte Isten gyönyörű alkotásait a szabad természetben, de hálás szívvel örült az áldásnak, amelyet a jó Isten szép lucernaföldjeire árasztott. Okosan, jól meggondolva gazdálkodott, a szüleinktől kapott örökséget megőrizte, sőt gyarapította. Miként kicsi korában mindenére nagyon vigyázott, így most is lakása körül mindent szép rendben tartott, a templom szükségleteire is mindig szívesen gondolt. A családi sírbolt fölötti kápolnát is saját költségére rendbe hozatta. Emlékszem, hogy bizonyos időben nemigen lehetett olajhoz jutni. Nagy gondot okozott ez neki az örökmécs miatt. Ugyancsak maga sütögette az utóbbi időben a somberekí plébánián szükséges ostyát.

1937 június havában egy Pécelen végzett lelki-gyakorlat után hozzám is ellátogatott, én pedig már

akkor észrevettem, mennyire megtört és elgyengült. Azzal vigasztaltam magam, hogy a hosszú, fárasztó ápolás, amelyben édesanyánkat részesítette, okozta a feltűnő elgyengülést, amelyet mások, kik őt sűrűbben látták, mint én, talán nem is vettek annyira észre. Még nagyobb aggodalommal töltött el, mikor az 1940-ik év nyarán újból meglátogatott és csaknem szakadatlanul köhögött. Akkor már határozottan éreztem, hogy itt nagy baj van. Gégerákra gondoltam, habár ezt a borzalmas sejtelmet senkivel sem közöltem. Azóta ismételten említést tett leveleiben, hogy erősen lefogy, többfélét nem is szabad ennie, mert erős, kínos köhögést okoz.

1941 november havában tüdőgyulladással kórházba viteti magát és ezzel meg is kezdődött a rendkívül fájdalmas keresztút, amelynek már csak a megváltást jelentő halál vetett véget."

Frida bárónő lelki alkata

Itt megszakítjuk Mária nővér élénk, lüktető, érdekes előadását, hogy most kissé Frida bárónőnek, ennek a ritka szép léleknek jellemét kissé behatóbban tanulmányozzuk, analizáljuk.

Már szent Pál hangoztatja: „A jámborság mindenre hasznos, mert bírja a jelen és jövőendő ígérését.” (I Tim. 4, 8.)

Ha valakire, ám Frida bárónőre illenek ezek az igék. A mélységes, édesanyjától öröklött jámborság volt az, amely természetes jótulajdonságait megnemesítette, kegyelmi életét szinte hősiességig felfejlesztette s őt annyiakra nézve mintaképpé s életét mérhetetlenül hasznossá tette.

Frida bárónő jámborsága, áhítata

Adjuk itt át ismét a szót egy szakembernek, aki Frida bárónőt, vallásos életét és működését közelről megfigyelhette. Loschert Kázmér esperes-plébános így ír róla:

„Harminc éves papi pályámon nem találkoztam még világban élő nővel, aki annyira nem volt a világé, hanem legelső tudatos gondolatai óta testestül-lelkestül Istené.

Megjelenése már aszkézist sugárzott. De nem azt az aszkézist, mely csak a felhőket látja és megfélekedzik arról, ami mellette és körülötte van. Olyan aszkézis volt ez, amely sohasem taszított, ellenben mindig és mindenkit mélységesen vonzott. Egész lényét, egész megjelenését valami leírhatatlan nagy szerénység, valami angyali egyszerűség és csodálatos kedvesség jellemezte. E mellett volt aztán fellépésében határozott biztosság is. Aki érintkezett vele, már az első pillanatban kénytelen volt tisztelettel meghódolni az egyéniségéből kiáradó, szinte földöntúli jóság és nemesség előtt.

Öröm és élmény volt beszélni vele. Mondani-valójába mindig valami csoda-bájos humor vegyült. Amikor már az életszentség magas fokán állt, amikor már egészen Jézus szentséges Szívée lett, látva az emberek és dolgok fonákságait, sohasem tudott elítélő szavakat mondani. Sohasem tudott — még akkor sem, mikor legszentebb tervei emberek gyarlóságai miatt nem tudtak megvalósulni — epés lenni, hanem mindent a magasfokú életszentség fölényes derűjével szemlélte. Iránytűje mindig Isten akarata volt.

Életprogramja az ősi, megszentelt krisztusi program volt, a szentek örök programja: az önmegszentelés és az apostolkodás.

Önmegszentelésének alapja és legkedvesebb eszköze a mindennapi szentáldozás volt. Ezek a reggeli szentmisék (vasárnap legtöbbször kettőt hallgatott) és szentáldozások voltak napjainak fénypontjai. Buzgó előkészület és hosszan elmerülő hálaadás keretezték ezeket a lelki ünnepeket. Plébánosa gyakran utazgatott akkor is, mikor nem volt káplánja. Ilyenkor valóságos fájdalmat érzett, mert nem járulhatott a szentáldozáshoz. Szomorúan írja nekem 1915 december 13-án: „A szentáldozás elmaradt. Tavaly május 7-e óta az első!” Vagy 1915 március 15-én: „Plébános úr Pécsett

volt, s így megint két szentáldozás elmaradt." 1915 nyarán atyját fürdőhelyre kellett kísérnie. Legnagyobb gondja az volt, vajon lesz-e módja áldozni. Siófokról július 22-én így ír: „Úgy örülök, hogy eddig itt még mindennap áldozhattam!" A háború közepe felé, 1916 június 28-án azonban így ír hazulról: „Nekem már annyi szentáldozásomba kerültek ezek a folytonos utazgatások!" (A plébános sűrű utazgatására céloz itt.)

A legméltóságosabb Oltáriszentséggel a legszorosabb összefüggésben van mindenkor Jézus szentséges Szíve. Frida bárónő jól megértette és mélyen átérezte, hogy Jézus szentséges Szíve a megváltásunkra kiontott szent vér áldozati edénye, és hogy ez a Szent Szív Jézus üdvözítő szeretetének, világmegváltó gondolatainak, érzelmeinek, elhatározásainak, cselekedeteinek, összes erényeinek, jótéteményeinek, főleg megváltó szenvedéseinek és az Egyház szentségeiben, elsősorban az Oltáriszentségben működő üdvözítő kegyelmeinek, az egész emberiséget átalakító tanításának végső és egységes forrása. A Szent Szív kultusza volt tehát nála az a központ, mely körül önmegszentelő tevékenysége forgott, és amelyből apostolkodási tervei kiindultak. Leveleiből néhány szemelvény álljon itt e beállítottságának bizonyítására:

1915 február 15.: „Úgy szeretem az első-pénteket! Ezek legkedvesebb napjaim, lelki benső magán-ünnepeim."

1915 január 1.: „Olyan szép az a Jézus Szíve-képeslap, melyet a multkor küldeni tetszett. Könyvjelzőnek használok . . ."

1915 május 8.: „A multkor meglátogatott bennünket Balog esperes úr. Mindenféléről beszéltünk. Az apostolkodásról is, Ő a Jézus Szíve-tiszteletet is említette mint szinte csodálatos apostoli segédeszközt. Képzelterhet, mennyire örültem! Azt mondta: „En nagy tisztelője vagyok Jézus szentséges Szívének és tapasztalatból mondhatom, hogy Vele egyesülve minden sikerül". Emlékszik még, hogy tavaly hányszor volt ez a gondolat apostoli tanácskozásainknak kedvenc témája?"

1915 április 28.: „Úgy, úgy szeretnék egészen Jézus szentséges Szívée lenni és tapasztalom is, hogy minél többször áldozom, annál unalmasabbnak és ízetlenebbnek tűnik fel előttem minden egyéb . . .”

1915 augusztus 16-án egy Grácból küldött képeslapon, mely a gráci Herz Jesu-Viertel-t ábrázolja, ezt írja: „Úgye milyen szép elnevezése van Grác egyik városrészének?”

Mikor egy-egy új káplánállomást foglaltam el, az ottani viszonyok felől érdeklődve, legelső kérdése ez volt: „Virágzik-e ott a Jézus Szíve-tisztelet?”

Jézus szent Szívének tulajdonítja rokonának, Cseh Ervin ny. miniszternek (aki emlékezetem szerint annak idején valami házassági ügy miatt aposztatált) a halálos ágyon való megtérését: „Ervin bácsi visszatért a katolikus vallásra. Úgy örülök ennek. Ez is Jézus Szívéhez intézett nagy kérésem volt.”

A háborúba sodródott haza ügyét is a Szent Szívnek ajánlja. Mikor Románia is beavatkozott a háborúba és közvetlenül fenyegette hazánk területét, kifejezésre jutnak aggodalmai, melyeket a Szent Szívnek ajánl: „Szegény hazánk, igazán sokat kell imádkoznunk, hogy Jézus szentséges Szíve ne hagyjon el bennünket!” (1916 szeptember 1.)

Mikor híre terjedt, hogy a plébános el akar menni Somberekről, nagy gondja, hogy a javadalom megüresedésekor olyan pap kerüljön Somberekre, aki szívvel-lélekkel segíti majd őt nagy tervei megvalósításában és igyekszik a hitéletet fellendíteni. Ezzel kapcsolatban így ír:

1916 augusztus 4.: „Az egész ügyet Jézus szentséges Szívére bízom. Nem gondolhatom, hogy ezt a kérést meghallgattatlanul hagyná.”

1916 január 7.: Az ügy, Jézus szent Szívére bízva, bizonyára sikerül.”

1916 május 3.: „Úgy érzem, hogy Jézus Szíve ezt az apostoli kérést és örömet nem tagadja majd meg.”

1916 május 24.: (A község hitéletének reneszánszát remélve a helyzet változásától, a Jó Pásztornőket is

kéri, hogy imádkozzanak az ügy sikeréért.) „Azt hiszem, hogy Jézus Szíve ennyi lilomos lélek imájának nem is tud ellenállni.”

1916 június 3.: (Mikor a remélt változás nem következett be.) „Szép reményeink összeomlottak. Fűzzünk hát újakat Jézus szent Szívéhez. Semmikép sem hiszem, hogy csalatkoznánk. Csak bízzunk Jézus Szívében!”

1916 június 15.: (A változás új lehetőségei bukkanak fel.) „Most még inkább bízom Jézus Szívében, hogy a nagy ügy sikerül. Azt hiszem, kérni lehet Jézus szentséges Szívét, hogy siettesse a változást.”

1917 április 2.: „Nagyon-nagyon imádkozzunk az isteni Szív segítségéért . . . Én sokat imádkozom és igyekszem mindent jól csinálni, hogy az édes Jézus meghallgasson ebben a nagy ügyben. Hisz itt annyi lélekről van szó!”

Buzgó tisztelője a Szűzanyának. Igazi Mária-gyermek kicsiny kora óta. Legkedvesebb Mária-imádsága a P. Zucchitól származó „Ó asszonyom, ó anyám” kezdetű. Erre a somberekre gyermekeket is megtanítja.

Rendíthetetlen a bizalma Szent Józsefhez. A plébános-változás aktualitása idején így ír: „Kérjük Szent József közbenjárását! Szent József már annyiszor megsegített és most is olyan bizalommal vagyok iránta.” (1918 március 8.)

Folyton műveli magát. De olvasmányai főleg a lelki élet körül forognak.

1916 február 16-án ezzel kapcsolatban így ír: „Karácsonyra megleptem magamat egy német könyvvel, melynek címe: „Signale zum inneren Leben.” Remek szép könyv. Úgy szeretem azt a könyvet! Ritka szép gondolatok vannak benne.”

Mindennap szentséglátogatást végez. Ezért mindennap betér a plébániára a sekrestyekulcsért. A háború alatt, amikor rendes olajat az öröklámpa táplálására nem lehetett kapni, és megengedték a petróleum használatát az öröklámpánál, ő gondoskodott erről is. De

jó petróleumot sem igen lehetett akkor már kapni. Végre felfedezett forrást, ahol jó kőolaj volt beszerezhető. Nagy örömmel írja 1916 szeptember 28-án: „Képzeld, a kis lámpa 28 óra hosszat égett. Úgy örülök neki! Az én lámpám mint piciny csillag világít az oltár előtt. Annyiszor gondolom, milyen kedves jelképe ez Jézus iránt érzett szeretetünknek.”

Szereti Isten házának ékességét. Ezzel kapcsolatban 1918 augusztus 25-én így ír: „Rendes foglalkozásaimon kívül virágokat gondoztam a Jézuskának. Most oly szépek a dáliaék és az őszirózsák. Sok került ma a templomba. Kivált a főoltár volt szép, tiszta fehér virágdíszben. Ez a kertészkedés igen kedves sportom lett.”

Apostoli tevékenysége mások megszentelésére irányult. Bonum est diffusivum sui. A jó kiárasztja önmagát. Hát ő is a maga lelkének jóságát mindenfelé kiárasztotta és mindenkit szentté akart tenni. Csodaszép terve volt: lakóhelyét „Herz Jesu-Dorf”-á, Jézus szentséges Szívének falujává akarta átalakítani. Ime: apostolságának a gyökere és célja is Jézus szentséges Szíve, a Szent Szív országa volt. Hívó férfiak, vallásos asszonyok, tiszta ifjúság, ártatlan gyermekek: ez tette volna ennek a Herz Jesu-Dorf-nak a lényegét. De Sombereken jóformán mindent előlről kellett ezen a téren kezdeni. A község népét rá kellett nevelnie erre a nagy célra. Ez a ránevelés azonban fizikailag is, erkölcsileg is úgyszólván lehetetlennek mutatkozott a felnőtteknél. Frida bárónő apostoli munkatervének a felnőtteknél való kivitelét az is lehetetlenné tette, mert nem volt megfelelő támasza ehhez. Ezért elhatározta, hogy a megindulást az iskolás gyermekeknél kezdi, akikből majd egyszer a község fenntartó eleme, magva nő majd ki.

Ezen a téren való elgondolása csaknem szóról-szóra az volt, ami a jóval később kialakuló szívgyárdáké. Még az általa inaugurált gyermek-társulatnak az elnevezése is majdnem egyezett a későbbi szívgyárdáéval: kisgyermekeit, — vagy ahogy ő hívni szerette

őket — kis barátait és barátnőit Jézus szent Szíve katonáinak nevezte el, németül: Herz Jesu-Soldaten. Természetesen ebben a társulatban nemcsak fiúk, hanem leányok is „katonáskodhattak”. A cél az volt: a gyermekek katonaként, testőrökként legyenek őrzői és védői elsősorban önnön lelkükben, de künn is, a világ előtt Jézus szentséges Szíve minden ügyének; és hogy tegyék meg azt, amit egész életén át maga az alapítónő is mindig tett: szenteljék meg lelküket Isten kegyelmének harmatával és apostolkodjanak szóval, de főleg jó példájukkal kifelé! Tulajdonképen Frida bárónőnek ez a kis intézménye volt az első szívőárda. Azt lehetne mondani: szívőárda a szívőárdák előtt!

A háború elején bevonult és később elesett a somberekai kántor. Helyette kántort nem lehetett kapni. A kántori szolgálatot ekkor Frida bárónő látta el, akinek e téren hűséges segítőtársa volt sok alkalommal húga, Juliska is. Eleinte arra gondolt, hogy ebbe az apostolkodó munkába a régi énekkari lányokat is belevonja. De aztán visszatért és megmaradt eredeti terve mellett. Számos kedves levele tanúskodik a kis Jézus Szíve-katonákkal való munkájáról, arról a nagy boldogságról, amellyel őt ez a munka eltöltötte, de azokról az akadályokról is, amelyek e munkájának célja elé tornyosultak, s amelyeket rajta kívül álló okokból alig vagy sehogy sem tudott elhárítani.

1914 december 13.: „Nagy-nagy örömmel én is referálhatok ám mindenféle apostoli ügyről. Kétszer volt gyűlés a Herz Jesu Soldaten-Verein-ben. Roppant érdekesek voltak a gyerekek és igazán nem bánom, hogy elvállaltam a vezetésüket. Már 17 új tag jelentkezett. Nem volt tervem annyi tagot gyűjteni, de önként jelentkeztek és tulajdonképen nincs ok rá, hogy ne vegyem fel őket a társulatba. Azt hittem ugyanis, hogy alaposabb munkát lehet végezni kevesebb taggal, de gondolom, hogy így is sikerül majd. Kivált a második gyűlésen nagyon lelkesültek és figyeltek kis hallgatóim. 42-en voltak jelen. Az első csütörtökön megmagyaráztam nekik, hogy nem elég csak imádkozni

azt, hogy „Süsses Herz Jesu, gib stb.“ hanem gyakorolniok is kell magukat ebben a szeretetben. Azután néhány példában megmutattam nekik, hogyan tettek más gyerekek. Azt hiszem, megértettek, mert meglepően szép feleleteket adtak. Jövő csütörtökön hadat üzenünk — Jézus Szíve igazi katonái módjára — minden bűnnek, lanyhaságnak és rossz szokásnak is, és elkezdünk apostolkodni Jézus ügyében. Ez a kijelentés annyira lelkesítette a kis katonákat, hogy szinte tapsoltak örömeikben. Hogy öntudatosabbak legyenek, Jézus Szíve-érmecskéket rendeltem nekik, amelyet piros szalagon viselhetnek körmeneteken, áldozásnál és egyéb alkalmakkor. A havi gyónásról és áldozásról még nem beszéltem a plébános úrral . . .“

1914 december 21.: „Készülünk megint éneklésre, mert a kántortanító úr elmegy a napokban a frontra. Ha Tisztelendő Úrnak jelenleg nincs szüksége a sárga könyvre (Mohr: Cantiones sacrae), nagyon kérjük, legyen szíves azt nekünk egy-két hétre átengedni. Engem akarnak felkérni, hogy orgonáljak, mert nincs más, aki orgonáljon. Én bizony nem tudom, hogyan fog ez sikerülni, de megpróbálom az énekes leányokkal; mert énekelni és orgonálni egyszerre, ez — azt hiszem — roppant megerőltető volna. Úgy gondolom, hogy csak kísérném a leányokat. És erre gondolva, ma reggel hirtelenül újabb apostoli gondolatom támadt. Hátha sikerülne ezekkel a leányokkal megvalósítani azt a leánytársulati tervet, melyről tavaly sokszor beszélgettünk! Kezdetben elég lenne 8—10 tag is, azután bizonyára jelentkeznének még. Mennyit lehetne ennek a keretében is tenni! De hát eddig még csak terv az egész. Nekem nagyon tetszik a terv, és nagy kedvem volna azt még megvalósítani a Herz Jesu-Soldaten mintájára . . . Ezek a kicsinyek (a Jézus Szíve-katonák) roppant örömmel fogadták a már multkor említett haditervet. Jelenleg azon dolgoznak, hogy a templomban sem ők, sem mások ne beszélgessenek vagy nevetgéljenek, hogy a térdhajtást a legméltóságosabb Oltáriszentség előtt helyesen végezzék, hogy a ministrá-

lásnál előfordulni szokott hibák és hanyagságok elmaradjanak, és hogy a vasárnapi szentmisét minél többen látogassák. Csak megmaradna ez a buzgóságuk!"

1915 január 1.: „Juliskával ketten már énekelünk a leányokkal a templomban, tegnap a szilveszteri ájtatosságon és ma a nagymise alatt. „Engelständchen” nem volt éppen, de az édes Jézus bizonyára szívesen hallgatja ezt is és talán megáldja a vele kapcsolatos apostoli tervemet. Kis katonáim holnap gyónnak és áldoznak. Utána lesz az ünnepélyes tagfelvétel. 55 tagja van a kis társulatnak, kivált a IV. és V. osztályokból jelentkeztek sokan. Ezek — ügylátszik — igen jól értik a társulat célját és nagyszerű kis katonák. Nagyon szeretem őket. Olyan aranyosak!"

1915 január 9.: „A vasárnapi felvételi ünnepély nagyszerűen sikerült. Kb. húsz felnőtt is megáldozott. Úgy örültem. Csütörtökön megint 17 új tag jelentkezett kis táboromba. Már 72 új tagja van a társulatnak!"

1915 január 29.: „Oly nagy az elfoglaltságom „apostoli ügyekkel” Kis társulatunkba egyre jelentkeznek még gyermekek. Már 86 tag van. Plébános úr úgy gondolja, hogy egyelőre ne vegyünk fel többet. Kérem, imádkozzék szintén e kis katonákért, hogy lelkileg is sokat érthessünk el, mert hisz a tagok nagy száma még nem eredmény! A gyűléseket megtartjuk pontosan, s igen pontosan meg is jelennek, aminek nagyon örülök. Nagyon szeretik, ha kis történeteket mondok el nekik. Ezekből aztán ők vonják le a tanulságokat. Multkor elmeséltem nekik a „Hófehérke halálát”, amelyről a mult ősszel egyszer említést tettem Tisztelendő Úrnak. Azt hiszem, tetszett nekik, mert annyira figyeltek. Figyelmüket még fokozta, hogy pályázatot hirdettem rá, hogy mit kell belőle megjegyezni és megtanulni. A díj imakönyv volt, és megnyerte egy Miltner Ádám nevű fiúcska, aki különben is mintakatoná. Most különben kántor is vagyok. Van kis énekkarom, a Jézus Szíve-katonák közül válogattam ki. Elég jól megy már az éneklés és az orgonálás is. A requiemek után járó stólapénzen kis zászlót veszünk

a katonáknak, persze csak egy kicsit, hogy ők maguk vihessék azt majd körmeneteken. Úgy örültek, amikor ezt mondtam. És ígérték, hogy nagyon jó katonák lesznek. Annyit írtam már kis társulatomról, pedig még annyit írhatnék, de már nincs hely."

1915 február 15.: „Legközelebb majd kis katonáimnak is megemlítem az első-pénteket és egyáltalában az egész Jézus Szíve-tiszteletet. Mult héten nagy örömet okoztak nekem a kis katonák. Valóban úgy éreztem, mintha az édes Jézus meg akarta volna jutalmazni a velük való fáradságomat, ha ugyan fáradságnak nevezhető, hisz oly szívesen teszem és egyik kedvelt tervemet látom benne megvalósulni. Csütörtökön délután meggyónt a második csoport, és pénteken 36 gyermek áldozott. Gyűlés után mondtam nekik, hogy ha pénteken egész napon át nagyon jók lesznek és vigyáznak, hogy nagy bünt ne kövessenek el, szabad szombaton még egyszer áldozniok. Nem számítottam senkire, legfeljebb 4—5-re. Képzelteti örömet, mikor szombaton reggel a templomba lépek és kis áldozóimat 3—4 kivételével mind ott találom. Annál is inkább örültem, mert néhányszor mondtam, hogy a másodszeri áldozás nem kötelező, csak azok menjenek, akik szívesen teszik. Nagyon meglepett komoly és ájtatos viselkedésük is. Ismételten imáiba ajánlom őket, hogy az ügy továbbra is sikerüljön. A plébános úr a multkor a püspök úrnak is megemlítette a kis katonákat. A püspök úr annyira megörült a dolognak! . . . Nem tartaná üdvösebbnek, ha stólapénzen előbb imakönyveket vennék a gyermekeknek, és csak azután zászlót? Keresek praktikus imakönyvet gyermekeknek, melyben lehetőleg egy rész lelki olvasmányféle is van. Tetszik talán egy megfelelőt ismerni?"

1915 március 2.: „A könyvek megérkeztek és valóban nagyon szépek, talán nagyon is szépek kis katonáimnak. Nekem kivált kettő tetszik. Az egyik „Das Gotteskind“, a másik „In den Himmel will ich kommen.“ Plébános úr azt gondolja, hogy a sombereki gyermekek nem értik majd meg. Magam is gon-

dolom, hogy inkább úrigyermekek számára készültek . . . A csütörtöki gyűléseket vasárnapra kellett áttennem, mert kis katonáim napszámba kezdenek eljárni. Úgy veszem észre, hogy levelem megint tele lesz „katonás” ügyekkel, pedig még valami nagyon fontosat is meg kell még kérdezni. Én ugyanis amolyan oltáregyleti gondolatokat szeretnék megpengetni kis katonáim közt. Mégpedig, hogy a gyermekek gondozzanak virágokat, kiki a maga otthonában, a templom számára. Minden héten aztán máséi kerülnek az oltárra. Ezzel könnyen összekapcsolhatnánk a főoltár tisztántartását is. Emlékszik még, mikor erről beszélgettünk? De nem erről akartam valamit kérdezni, hanem hogy kifogásolható-e az, ha én vasárnap délutánonként kézimunkára tanítanám a társulati leánykákat? Szeretném, ha az Oltáregylet számára dolgozhatnánk, feltéve, hogy az elnökség átenged munkákat, amit megkérdezek majd tőlük. Egyrészt gondolom, hogy ez a nagyobb leányokra is vonzóan hat, másrészt meg bizonyára az a gondolat, hogy ők Jézus számára dolgoznak, ugyancsak üdvös hatással lesz rájuk. Tudtommal a patrónásban is kézimunkáznak vasárnap délután . . .”

1915 március 31.: „Annyi apostoli munkám akad most mindig és oly boldoggá tesz a gondolat, hogy Jézusért én is tehetek valamit és így legalább némileg viszonzhatom az ő végtelen szeretetét. Egy olyan aranyos gyermek-imakönyvet találtam. Címe: „Jesus im Kindesherzen.” Ha el tetszik jönni, majd megmutatom. Éppen megfelelő. Jobbat már nem kívánhatnék. Jézus Szíve, áldozás, ártatlanság, ez teszi a földolgot és gondolatot az egészben. A kézimunka-órákat is megkezdtük a leányokkal, nem tartom vasárnap őket, jobb a hétköznap. Az Oltáregylettől kapok kézimunkát számukra.”

1915 április 28.: „Engem kedves apostoli munkáim annyira lekötnek és foglalkoztatnak, hogy nem is igen érek rá másfélékkel törődni, de meg nem is akarok . . . Szorgalmasan foglalkozom most önképzéssel. Azt hiszem, pécsi terveim majd sikerülnek . . .”

(Frida bárónő somberekí tervei nehézségekbe kezdtek időközben ütközni a plébános részéről, aki keveset volt otthon s aki — ha nem is részvétlenséggel — mégis bizonyos közönyösséggel nézte Frida bárónő munkáját. A bárónő bizonytalannak látva munkájának eredményét és általában minden nemes fáradozásának gyümölcsét, más téren való apostolkodásra kezdett gondolni.)

1915 május 18.: „Nagyon készülök már Pécsre, bár sokszor nem látom tisztán a dolgokat: mi lenne előnyösebb Jézus ügyeire: itt még egy ideig tovább működni vagy Pécsre (Juliska Mária-intézetében prefektusi működést szívesen vállalt volna). Némelykor úgy érzem magamat, mint a kalitkában vagy mint az, aki nincs az igazi helyén . . . Az imakönyvek a kis katonák részére megérkeztek és már kiosztottam őket. Volt öröm! 14 darabot ingyen küldtek. Vasárnap nagyon sikerült gyűlésünk volt. Az örömről és vidámságról beszéltem nekik, mert nekem úgy tűnt, hogy azt gondolják, a buzgó tagoknak mindig komoly-nak kell lenniök és még játszaniok sem szabad.”

1915 június 29.: „Jóváhagyását akarom kérni vakációi programomra. Három csoportra osztottam fel kis katonáimat. És hogy alaposabban és mélyrehatóbban foglalkozhassam velük, múlt vasárnap megmondtam nekik, hogy felváltva mindig csak egy csoport jöjjön, kivéve a hónap első vasárnapját, amikor jelenjenek meg mind, s akkor átmegyünk a templomba és közösen elvégezzük a Jézus Szíve Társulat megkövető imáját. Ez volna a terv a vakációra, de ha beválik, megtartom azutánra is. Erre a gondolatra pedig úgy jöttem, hogy egy vasárnap délután, mikor a litániáról kijöttem, egész sereg kis I. osztályos jött felém és mondták, hogy ők is szeretnének kis katonák lenni s kérték felvételüket. Oly kedvesen adták elő kívánságukat, hogy megígértem nekik, következő vasárnapon beírom őket. Azóta még többen jelentkeztek és azért gondoltam, hogy legjobb lesz, ha csoportokba osztom őket, mert a kicsikékkal mégis csak

másként kell foglalkoznom, mint a nagyokkal. Azt hiszem, így majd jó lesz. Most keresek német gyermeklapot a gyakori szentáldozás sürgetésére . . . A napokban kaptam irtózatosan hosszú csomagot a postáról, melynek tartalma egy gyönyörű szép Jézus Szíve-zászló volt. A Jó Pásztornők készítették ezt meglepetésül. Még nem tudom, mikor lesz a zászlószentelés . . ."

1915 július 22.: „Papa elhatározta, hogy fürdőre megy. Nekem kellett vele mennem, bár nem volt nagy kedvem hozzá.” (Siófokról írja ezt, visszakíváncozva otthoni munkakörébe.)

Siófok, 1915 július 28.: „Nem tudom megszokni ezt a tétlen életmódot. Úgy örülök már kis katonáimnak. Itt is van néhány olyan kis barátom és barátnőm.”

Grác, 1915 augusztus 16.: „Úgy vágyódom már vissza kis munkakörömbe. Remélem, most már nem tart sokáig ez a „Lustreise”.

1915 szeptember 2.: „Budapesten P. Müllerrel is találkoztam, aki kis katonáim iránt nagyon érdeklődött és oly lelkesen mondta, legyünk rajta, hogy ez az eszme tovább terjedjen . . . A kis katonák közül néhányan heti gyónásra és áldozásra jelentkeztek, aminek annál inkább örülök, mert maguktól jöttek erre a gondolatra. A zászlószentelés még nem tudom, mikor lesz. Alighanem vasárnaphoz egy hétre. Nem volna-e üdvös a kis katonák havonkinti gyónását nem kötelezővé tenni? Szeretném elérni, hogy *Jézus iránti szeretetből* menjenek gyónni és áldozni, ne kényszerből, mert azt hiszem, annak úgy sincs sok haszna és még talán felszínes gyónásra és áldozásra is szoktathatja a gyermekeket . . . Megkaptam a kis Bruni Gusztáv életrajzát. Végtelenül kedves. Meg is rendelem majd a társulat számára.”

1915 szeptember 27.: „Tegnap volt a zászlószentelés . . . Nagyon ünnepies volt az egész. Litánia előtt a „Jézus Szíve-gyermekek” (így from, mert a püspök

úr — a plébános úr szerint — nagyon elcsodálkozott a „Jézus Szíve-katonák” elnevezésén, mikor a zászlószentelésre az engedélyt megadta) körmenetben vonultak az iskolából a templomba, azután prédikáció volt, melyet Froszt palotabozsoki káplán úr tartott, utána szentelés és litánia.”

1915 december 19.: „Ma igen sikerült gyűlésünk volt. De talán még kedvesebb volt a két héttel ezelőtti. Akkor a betlehemi istállóról volt szó. A gyermekek nagyon megütköztek, hogy a Jézuska istállóban született. Mondták, hogy ők bizonyára adtak volna neki lakást. Akkor megjegyeztem, hogy a Jézuska most is keres ám lakást! Persze tudták mindjárt, hol; és ígérték, hogy nagyon szép és tiszta lakást készítenek majd neki szívükben. És oly kedvesen mondták, hogy ezt szívükben hogyan teszik majd.”

1916 január 7.: „Itt még nagyon hátra van a gyakori szentáldozások ügye. Bizonyos okokból nem merem sürgetni még a kis társulatban sem. Pedig úgy szeretném. De azért erősen hiszem, hogy Sombereken is lehet majd még lelki reneszánszról beszélni.

1916 február 16.: „Az utóbbi időben megint sok gyermek iratkozott a kis Jézus Szíve Társulatba, több ismétlőiskolás is. Jelenleg 132 tag van. A Marien-Glöcklein-t (gyermek-folyóirat) úgy szeretik. Többen saját címükre is járatják. A püspök úr nővére (Zichy Lujza grófnő) a napokban küldött nekik egy csomó gyermek-naptárt, melynek szintén nagyon megörültek.”

1916 július 9.: „A Zichy grófnővel is megismerkedhettem végre (a pécsi oltáregyleti kiállításon). Nagyon kedvesek voltak, kivált Lujza grófnő. Szinte jólesett nekem az a lelkesültség, amellyel az édes Jézus ügyeiről beszélt, annál is inkább, mert most soha senkivel sem beszélhetek ilyen témákról.” (A plébános úr újabb távozási tervei, ezekkel kapcsolatos sűrű utazgatásai, a munkatöbblet, melyet nekem — káplánja nem lévén — a kis katonák gyakori gyóntatása jelent, és e munkatöbblet terhességének éreztetése — ez mind

bizonyos kedvetlenséget idéz elő Frida bárónőnél. Apostolkodási eszméi mintha épp ez okok folytán idehaza nem akarnának úgy megvalósulni, mint ahogy szívében éltek. Más munkakörre gondol újból, hogy abba öntse buzgóságát, tetterejét és apostoli munkakedvét.)

1916 szeptember 14.: „A pécsi patronázshan nagyon szeretnék ám közreműködni. Milyen szép is volna ez! De akkor itthon nem lesz, aki orgonál és aki a kis társulattal vesződik. Nem menne oda akkor senki. Nem tudtam, mi lenne jobb és hogyan tegyek. Úgy határoztam, hogy háború utánig várok, mert gondolom, hogy akkor az én itteni működésem amúgy is megszűnik, kivált, ha az itteni „körülmények” nem változnak. A jelen „körülmények” közt az én működésem nagyon vegetációszerű és nem tudom, nem lenne-e jobb Pécssett működnöm. Zichyék nagyon buzdítottak, nézzem, hogy itt is megalakuljon a „Katolikus Anyák Köre”. Én itt annyira magam vagyok, hogy jobbnak látom nem kezdeni. Nem gondolja?”

1916 november 25.: „Beszélük, hogy télen a gyermekek egyáltalában nem jöhetnek majd, mert nincsen cipőjük.”

1916 december 22.: „Talán még sohasem kívántam annyira elmenni innen, mint az utóbbi időben. Én itt abszolúte semmit sem tudok tenni s nekem ez már csaknem elviselhetetlen. Azért igyekszem nem a saját kedvem szerint eljárni, de nem tudom, vajjon ez a vegetálás is az édes Jézus akarata? . . . A vörhenyjárvány miatt most nem is szabad gyűléseket tartanom.”

1917 január 9.: „A vörhenyjárvány még mindig nem szűnt meg. Már annyian belehaltak, 3 Jézus Szíve-gyermek is. A gyűléseket persze még nem kezdhettük meg. Az idén egyáltalában olyan „ferde” társulati év van, nem megyünk semmire.”

1917 február 18.: „Annyiszor eszembe jut a Herz Jesu-Dorf! Milyen szép is lenne! Nem akar pa-

nasz lenni, de a mostani körülmények között nem is gondolhatok ilyenféle apostolkodásra. Némelykor a rendesnél is inkább bánt ez a dolog, ha úgy minden munkakedvet magamba kell fojtanom. Na, de nem baj! Annyira meg vagyok róla győződve, hogy Jézus Szíve talán már nemsokára meghallgatja erre vonatkozó különös kéréseimet. A Herz Jesu-Dorf persze a kedvelt terv, de erre gondolni csak akkor lehet, ha a váltózás beáll."

1917 március 9.: „Tisztelendő úr úgyis tudja, hogy már elhatároztam, hogy életemet Jézus szent Szívének szentelem. Kérem, segítsen imádkozni, hogy azt a munkakört válasszam, amelyet az édes Jézus jelölt ki számomra. A munkakörök, melyekre gondolkok: elsősorban a Herz Jesu-Dorf, aztán pedig a Szociális Misszió Társulat vagy egy nevelőintézetben prefektaként való működés vagy pedig olyan „Marianne néni-féle” élet. (Rokona, Cseh Marianne alapítványi hölgy rendkívül buzgó, példás vallásos életet élő, minden katolikus ügyben önzetlenül és áldozatkészen segítő lélek volt.) Ugye segít imádkozni?”

1917 április 2.: Hacsak valahogyan lehetséges lesz, szeretnék ősszel Pestre menni és a Szociális Misszió Társulatnak — gondolom — egy évig tartó tanfolyamát elvégezni. Azt hiszem, ott sokat tanulhatnék, amit aztán itthon is jól felhasználhatnék . . . Juliska szörnyen buzdít, hogy apostolkodási terveim közül a Herz Jesu-Dorfot válasszam."

1917 április 28.: „. . . Olyan „erwartungsvoll” hangulatban vagyok. Nem tudom, itt fogunk-e maradni vagy hogyan lesz minden. Azt hiszem, hogy legjobb, ha egyik tervemhez sem kötöm magamat. Így aztán könnyebben megismerem az édes Jézus akaratát.

1917 május 15.: „Juliskával úgy határoztuk, hogy ittmaradásunk attól függ, lehet-e itt rövid időn belül apostolkodni. Ha lehet, akkor azt kérjük, hogy itt maradhassunk, ha pedig továbbra is úgy lesz, mint eddig, akkor Pécsre szeretnék menni."

1917 július 12.: „A Jézus Szíve-gyermekekről már régen nem írtam. A sarlach-járvány megszűnése után csak a kisebb lányok jöttek a gyűlésekre. A fiúk és az ismétlősök 2—3 kivételével elmaradtak. Nem szóltam nekik, mert határozottan jobbnak látom, ha az egykorúak vannak együtt, fiúk és leányok külön. Van 30—32 leányka és mindig néhány vendég. Ezek minden vasárnap jönnek és oly kedvesek. Úgy szeretem őket! Mult vasárnap a német Szív-ujtságot említettem nekik és buzdítottam őket, hogy gyűjtsenek előfizetőket. Akkor először mondtam nyilvánosan, hogy szeretném, ha Somberekből Herz Jesu-Dorf lenne. Ma már 24 előfizető nevét küldtem be és 84 K-t a kiadóhivatalba. De számítok még többre. Ez is talán kis kövecske a Herz Jesu-Dorf alapjához. Szeretném, ha minden katolikus házba járatnák. Akkor talán elég sokat jelentene.”

Frida bárónő Herz Jesu Dorf-jának kialakítási tervében kezd apáca-zárda eszméje megfoganni. Erről így ír:

1917 július 27.: „A zárdáról majd máskor írok. Úgy gondolatban néztem már „hely” után is. Milyen jó volna, ha a Herz Jesu-Dorf eszméje sikerülne!”

1917 szeptember 12.: „Igazán szívből mondom én is, miként Ön a multkor írta, hogy bízunk mindent a jó Istenre. Mégis gondolom, ha most nem sikerül elgondolásaim megvalósítása, nem kérem többé mamát, hogy itt maradjunk. Én szinte elfásulok már az apostolságra nézve. Juliska borzasztóan tiltakozik ez ellen, de hát ilyen „apostoli várakozás”-ban mégsem tölthetem egész életemet! Nem gondolja? Most nagyon sokat foglalkozom a multkor megpendített apácatervvel. Igazán oly kedves az egész Herz Jesu-Dorf eszméje! . . . Ostromoljuk Jézus szentséges Szívét!”

1917 szeptember 20.: „Képzeld, Juliska megvalósítja az én Mária-intézeti prefekta-tervemet. Egy olyan szép Jézus Szíve-programot csinált e célra.”

1917 november 10.: „Annyit gondolok az óvoda- és apáca-ügyre! Imádkozik Ön is ennek sikeréért?”

1917 december 4.: „Gondolatban sokat foglalkozom az óvoda- és apáca-üggyel.”

1917 december 31.: „Ami az én apostolkodási terveimet illeti, háború utánig itt maradok és ha akkor itt még nem változtak meg a körülmények, alighanem lemondok somberekai terveimről... A zárdaalapítási terv tulajdonképpen nagyszerű eszme! Hogyan fogjunk majd hozzá?”

1918 február 12.: „Nem tudom, nem volna-e jó az én második vagy harmadik apostoli tervemhez fogni, mert szinte kár annyi időt várakozással eltöltenem, mikor másutt annyi a munka...”

1918 március 8.: „Oly örömmel foglalkozom a Herz Jesu-Dorf eszméjével. Igazán, már körülbelül le akartam mondani róla. Hogy most annyira lelkesülök érte, azt csak a misszió hozta létre... A prédikációkban a páter (P. Hansen S. V. D., a máriakémendi ház rektora) mindig rátért Jézus szentséges Szívének tiszteletére és szeretetére. Annyira a Herz Jesu-Dorf eszméjének megfelelően beszélt, hogy szinte csodálkoztam, hogy ezt a Herz Jesu-Dorf szót nem használta...”

1918 március 26.: „Nem biztos még, hogy itt maradunk-e vagy sem. Mama Klagenfurtot emlegette, de oda egyikünk sem akar.”

1918 április 19.: „Vajjon mi lesz a Jézus Szíve-terv sorsa?... Mit szól a Szociális Misszió Társulat szervezkedéséhez itt Baranyában? Azután ahhoz, hogy választmányi tagnak választották meg csekélységemet? Egészen meg voltam illetődve, mikor hallottam. Juliska is nagyon lelkesedik a társulat eszméjéért és a szociális iskolába is beiratkozott.”

1918 június 7.: „Nagyon szeretnék e hónap vége felé Pestre menni a Szociális Misszió által hirdetett kurzust elvégezni.”

1918 július 14.: „A misszió-társulati kurzust helyettem Juliska végezte, ki még jobban lelkesül az ügyért, mint én. Juliska nagyon meghatódott a szociális misszió-társulati nővérektől, de igazán kedvesek is.

De azért úgy egészben mégis a Herz Jesu-Dorf eszméje a legkedvesebb tervem. Éppen a napokban gondoltam sokat rá. Erre a nép maga adta az okot. Sok jóákarat van ám a népben. Az apáca-ügy is foglalkoztatott. Toncsi t. i. eladta a túlsó udvarban levő épületet, ahol a tejszövetkezet van, és az udvar felét. Képzelheti, hogy én mire gondoltam mindjárt. Szebb és alkalmasabb helyet talán nem is lehetne találni itt. Beszéltem is Toncsival (csupán óvodát mondtam, más semmit sem említettem). Most tehát az udvar és épület a tejszövetkezet tagjainak tulajdona. De én még spekulálok rá."

Frida bárónő apostolkodása meghatóan érvényesült egyes személyekkel szemben is. Nagy szomorúsága volt az, hogy jó édesatyja nem él vallásosabb életet. Idevonatkozó levelei:

1916 november 25.: „Papa már 3 hete beteg. Tulajdonképen nincs valami komoly baja. Panaszkodik, hogy a háta fáj. Rüll is itt volt már kétszer (Rüll a mohácsi közkórház igazgató-főorvosa volt), de semmi különösebbet nem mondott. Papa sokat szenved és folytonosan hív."

1917 január 9.: „Papa az ünnepek után rosszabbul lett . . . Reája vonatkozólag szeretnék még valamit kérni. Papa az utóbbi időben nagyon megöregedettnek látszik s betegsége alatt annyira lesóványodott. Mama mindig azt mondja, hogy ez nagyon rossz jel. Én is gondolom, hogy bár most jobban érzi magát, nem lesz többé egészen jól és nagyon aggódom, hogy szentségek nélkül hal majd meg. Tudja, Tisztelendő Úr, ő olyan régen nem gyónt, és ez oly borzasztó gondolat! Kérem, hogy szentmiséiben gondoljon őreá is. Ugyebár teljesíti ezt a kérésemet?"

1917 február 15.: „Papa nincs rosszul, legalábbis nem panaszkodik, de mindig fekszik és mindig nagyon gyenge."

1917 március 9.: „Szegény papa február 26-án hirtelen rosszabbul lett. Orvost semmiképen sem akart, csak azt kívánta, hogy Hilda (ő akkor a mohácsi kór-

házban vöröskeresztes szolgálatot teljesített) jöjjön haza. Betegsége alatt többször volt úgy, hogy egy-két napra rosszabbul lett, ezért most is csak olyan muló rosszullétre gondoltunk. Kezdetben papa nem panaszkodott semmire, csak nagyon gyenge volt. És oly sápadt volt az arca. Láza is alig volt. De mikor állapota nem javult, megkérdezése nélkül küldtünk Rüllért, ki tüdőgyulladást konstataált. Aznap estefelé meglátogatta papát a plébános úr, ki kérésünkre megemlítette papának a szentgyónást. Papa nem ellenkezett, hanem szó nélkül hallgatta, amit a plébános úr mondott. Másnap szentmise utánra határoztuk, hogy papa felveszi a szentségeket. De már nem lehetett addig várni, mert csütörtökön reggel $\frac{1}{2}$ 7-kor nagyon rosszul lett. Úgy zihált és már alig tudott egy-két szót mondani. Persze rögtön kérettük a plébános urat, ki a tökéletes bánatot hangosan előimádkozta, megáldoztatta és az utolsó kenettel ellátta. Papa ekkor már egyikünkhöz sem szólt és talán félórára rá minden fájdalom nélkül meghalt. Nem tudom megmondani, mit éreztem, mikor haldoklott és ott térdeltem ágya mellett. Azt hiszem, hogy ha szemmel láttam volna az édes Jézust és Szűz Máriát, akkor sem érezhettem volna inkább közelségüket. Ez persze nagyon megkönnyítette a keserű fájdalmat, és oly bensőségesen tudtam imádkozni, hogy nem is kételkedem, hogy Jézus Szíve irgalmába fogadta szegény jó papa lelkét. Még valami történt aznap reggel, látszólag félreértés következtében. De vajjon nem az édes Jézus intézte-e így, hisz Ő oly jó! Mielőtt a plébános úr elment papától és a szentségeket feladta már neki, mindnyájan gondoltuk, hogy papa pár óra hosszat él még, s ezért mondtam a plébános úrnak, hogy ma csak áldozom és ezt felajánlom papáért. A plébános úr csak ennyit mondott: „Jól van!” De már nem mehettem áldozni, mert a halál oly gyorsan beállt. De gondolhatja, mennyire örültem, mikor a plébános úr másnap ezt mondta: „Kívánsága szerint tegnap felajánlottam szentmisémet papájáért.” Ez olyan meghatóan kedves félreértés volt. Azt hiszem, szabad

gondolnom, hogy az isteni Szív akarta ezt így. Ugyanakkor, mikor szegény jó papánk elköltözött tőlünk, ajánlotta fel magát az édes Jézus érte az oltáron . . . Most oly csendes minden a házban . . ."

Cseh Ervinnek az Egyházba való visszatérése is szívügye volt neki, és ezért is sokat ostromolta a Szent Szívet. 1916 szeptember 14-én így ír: „Hogy Ervin bácsi visszatért, az leginkább Mailáth püspök úr érdeme, ki már évek óta igyekezett őt megnyerni, csak-hogy Ervin bácsi nem akart reá hallgatni, míg végre az utóbbi időben nagyon nyugtalan lett és kijelentette, hogy visszatér. Mondják, hogy a dolog nagyon meg-ható volt.”

Mikor rokona, a fiatal Sauska István 1918 elején épületes halállal meghalt, 1918 május 6-án így ír: „Sauskáné nagyon meg van törve. Azt mondta, hogy egészen új, vallásos életet akar kezdeni. Kérem, imádkozzék Ön is érte! Szegény mindig hozzám jön tanácsért. Nem tudna Tisztelendő Úr egy jó apologetikát ajánlani? Szuszai könyve megvan.”

Sauskáné elsőszülött leánykája tanítását is Frida bárónőre akarta abban az időben bízni. De a dolog másként alakult. Frida bárónő azonban így is elhatározta, hogy a kisleány „lelkecskéjére” (az ő kifejezése ez) mindig gondja lesz majd.

Ígazán a legnagyobb apostol mintájára „mind-neknek mindene” akart lenni: apostola családjának, rokonainak, falujának és — mikor a falujára nézve elgondolt szép tervei csődöt látszottak mondani — bármily más munkatérnek.

Levelezésünk 1918 nyaráig tartott. A szerb megszállás, mely nem sokkal azután bekövetkezett, mindenütt bizonyos stagnálást idézett elő egészen természetzerűleg. Így hitéleti téren is. Én 1919-ben Pécsre kerültem. Azóta emlékezetem szerint Frida bárónővel mindössze egyszer találkoztam. Mindig a legnagyobb tisztelettel emlékeztem vissza erre a kivételesen nagy női lélekre, akit a közben bekövetkező súlyos csapások — egymásután vesztette el édesanyját és Hilda

nővérét — nem tudták megtörni, s aki szükség esetén nagy szerénysége és gyengédsége ellenére is határozott eréllyel szállt síkra jogos érdekekért és azokat eredményesen védelmezte.

A Herz Jesu-Dorf-ra vonatkozó nagyszerű terveinek megvalósulását nem tudta megérni. Nemes szándékainak méltó örököse most húga, Juliska bárónő.

Juliska bárónő Frida jámborságáról

Égészítse ki ezt a Frida bárónő gyermekded hitéről s jámborságáról adott pompás rajzot Juliska nővére is néhány vonással. Ha egyben-másban azonos dolgokról is lesz szó, ez csak a mi kis hősnőnk lelki arcképének kidomborítására szolgál.

„Frida lelki életében a legméltóságosabb Oltáriszentség és a Jézus Szíve-tisztelet, a Szűzanya gyermekded tisztelete volt a gyújtópont. Az Oltáriszentség legmélyebb szeretetéből fakadt az a szerető szorgosság, amellyel a templom szükségleteiről gondoskodott és főképen a templomi ruhákon és oltárdíszítésen örködött. Egy-egy sikerült oltárdíszítés nagyobb örömet szerzett neki, mint másnak gazdag ajándék. A húsvéti oltárra évről-évre gonddal tenyészttette a virágokat: jácintot, tulipánt és mindíg örömmel jelezte leveleiben, ha az szép eredménnyel járt. Nagyon örült, ha valahonnét különösen szép virágokat kapott a templom részére. Lassan rá is szokott a falu népe, hogy ők is hozzanak virágokat a templom, az oltár díszítésére. Nyáron, szombaton esténként meg-megjelent egy-egy asszony csokor virággal. Az oltár díszítésére egész felszerelése volt: vázák különféle nagyságban, magasító állványok; még most is használjuk a kis kannát, amellyel naponta friss vizet adott a szentmise után a virágoknak. Élénken emlékezetemben van, milyen nagy örömet szereztem neki, amikor egyszer a nevem napjára kapott gyönyörű hortenziákat Pécsről elhoztam az úrnapi oltár díszítésére.

Legkedvesebb foglalkozásai közé tartozott a templomi ruhák gondozása. Állandóan volt nála mun-

kában templomi ruhaféle. Miseruhák, oltárterítők mind-mind őrzik az ő szeretettel beledolgozott öltögetéseit. Alig van a régebbi darabok között olyan, amelyen nem lehetne felfedezni az ő gondos kezének apró öltögetéseit. Amikor halála után holmiját rendeztük, kezünkbe akadt egy doboz. Lila, fekete, piros, sárga, fehér gépselymek hullottak elénk belőle. Első pillanatban magam sem tudtam, mire használta ezeket. Csakhamar eszembe jutott: templomi ruhák javításához volt ezekre szüksége. Jóelőre gondoskodott mindig a szükséges anyagokról, hogy ki ne fogyjon belőlük. Egészen váratlanul állította meg betegsége szorgoskodó munkájában. Találtunk fiókjában megkezdett munkát, amelyben még befűzött tű is volt. Reánk vár most a kedves feladat, hogy ezzel a túlvilági öltögezzünk Istennek szentelt, rejtett munkásságban, ahogyan ő tette azt.

Szintén nagyon kedvelt, talán legkedveltebb foglalkozása volt az ostyák sütése és kivágása. Székényében megtaláltuk a hófehér selyempapírral bélelt dobozt, amelyben az ostyákat a templomba vitte.

Nagyon szerette a templomot. Amíg egészsége engedte, nem volt olyan nap, hogy a szentmisén ne vett volna részt és d. u. szentségimádást ne végzett volna. Nagyon szeretett esti harangszókor is még átmenni a templomba kis esti ájtatosságra. Betegsége alatt az volt legnagyobb fájdalma, hogy nem mehetett templomba. Előfordult, hogy vasárnap a szomszédból szobájába hallatszott rádión a szentmise éneke. Nem egyszer észrevettem, hogy ilyenkor könnyezett. De ezt is, mint testi szenvedését, *felajánlotta engesztelésül*. 2—3 nappal halála előtt a nyitott ajtón behallatszott az áldásra hívó harangszó. Hangjában mélységes fájdalommal felsóhajtott: „Milyen szépen szólnak a harangok és én többé soha-soha nem mehetek el.” Ebben a fájdalmas hangban benne volt lelkének minden vágyakozása a templom, a szentségi Jézus után.

Betegségének utolsó 6 hónapját nálam töltötte Pécsen, a Sancta Maria Intézet egyik házában. Szó-

bájának ablakából a távolban a jezsuita Jézus Szíve-templom két tornyát láthatta. Sokszor felállt és sóvárgó tekintettel nézett arra . . . Lelkének szerető szárnyain ilyenkor bizonyosan elrepült a tabernákulum elé . . .

Nagyon buzgó volt a *Jézus Szíve-tiszteletben*. Erre is mindenkit buzdított. Amíg tehetette, a kicsinyek között a Szívgárdát vezette. Ennek maradványait, névsorokat, érmeket, feljegyzéseket most is találtunk egyik szekrényében. Eseményszámba ment a nyári tombola, amelyet a kis gárdisták számára évente rendezett. Nem nyugodott addig, amíg a falu népe a templomban fel nem állított egy gyönyörű Jézus Szíve-szobrot. Az ő buzgólkodásának eredménye volt a Jézus Szíve Társulat felújítása, az elsőpénteki áldozás fellendülése. Buzgólkodásának nyomában igen szépen virágzott a családokban a Jézus Szíve-tisztelet. Alig volt olyan ház, ahol nem díszlett volna a Jézus Szíve-pajzs. Úgy mondták akkor: „Wir sind das Herz Jesu Dorf! Mi Jézus Szíve falva vagyunk!” Sajnos, a háborúval járó hullámok ebből a szép eredményből nagyon sokat magukkal ragadtak és elmostak. De bizton bízunk benne, hogy az elhintett mag újra kicsírázik egykor, a vetés újra virágba sarjad. Mi, akik itt maradtunk, Isten kegyelméből örökösei akarunk lenni az ő nagy buzgóságának, Isten szeretetének és munkájának, tervei továbbfejlesztésének és ha a jó Isten is úgy akarja, azokat meg is valósítjuk.

Minden gondja az volt, *hogy elsősorban szülőfaluja népét közelebb vigye a jó Istenhez*. Ezért imádkozott, ezért dolgozott. Rajta kívül eső okokból nem tudta munkájával azt a teljes eredményt elérni, amelyért a lelkek üdve, Isten dicsősége érdekében annyira sóvárgott. Valahogyan úgy érezzük, hogy főtisztelendő plébános urunknak Frida temetése napján tett nyilatkozata valóra válik majd: „A búzaszemnek a földbe kell jutnia és meg kell halnia, hogy gyümölcsöt teremjen!”

Frida unokahúgának, Martonnénak tanúsága

Frida unokahúga, Martonné Mirbach Mici bárónő is kiemeli nagynénje jámborságát s néhány vonással járul a képhez.

„Azt talán nem is kell mondanom, mert mindnyájan tudjuk, — írja ő — hogy napi áldozó volt. Ha nem volt mise, korábbi időben ment áldozni, amit kedves papjai figyelmesen megüzentek vagy nem egyszer nagymiséig várt, ami — figyelembe véve mindig elég gyengécske fizikumát — a 48—49 kilójával nem volt lekicsinylendő dolog. Mindennap elmondta a teljes búcsúért való „Ó jószágos és édes Jézusom, színed előtt térdre borulok“ kezdetű imát. Igen csodálkozott, hogy én ezt nem teszem mindennap. Hogy lehet ilyen kegyelmi kincseket kihasználatlanul hagyni?

Az Úrangyalát mindig elmondta. Ha volt ideje, összetett kézzel, félrevonulva, ha nem, a déli főzés, rántáskeverés közben is. Októberben, míg nagymama élt és nem akarta vagy nem tudta otthagyni őt, együtt, hangosan mondták a rózsafüzért.”

Pintz Bálint plébános úr nyilatkozata

De engedjük szóhoz a hivatalos tanút, — mondhatnók — Frida bárónő lelkipásztorát is:

„Amikor Somberekre kerültem mint káplán 1928 szeptember havában, sok tekintetben szomorú és elhanyagolt állapotokat találtam. Az első hetekben már azt láttam, hogy a község az átlag alatt van vallás-erkölcsi tekintetben, tehát lelki szempontból, pasztoráció tekintetében. Az egyetlen, amit megszerettem, az iskola volt. A gyermekek természetes kedvessége és az, hogy volt elég sok gyermek. Ezenkívül még egy valami, illetve valaki volt, nem minden községben előforduló jelenség. Emlékeztetett a régi idők, vallásos korok jelenségeire: a helybeli kegyúri család egy tagja, aki mindennap ott van a szentmisén, mindennap áldo-

zik, sőt ennek a községnek sokáig egyetlen mindennapi áldozója: Mirbach Frida bárónő.

Egyszerű külseje, katonásan pontos és fiatalos magatartása, pontos megjelenése a szentmisén, mind azt mutatta, hogy neki egyetlen gondja van: Istennek szolgálni teljes lélekkel. A szentmisén oly pontosan jelent meg mindennap, hogy arra nyugodtan lehetett volna akár be is harangoztatni, ha nem lett volna toronyóra. Mise után hosszú hálaadás következett. Egész lényén látszott, mennyire elmerül az eucharisztikus Jézusban.

Kezdetben nemigen kerestem fel, sok más gondom volt a beteg adminisztrátor mellett. Pár hét múlva hívott, hogy látogassam meg a hivatalos vizit után is, ha ráérek. Ettől kezdve két-három hetenkint látogattam meg. Ekkor láttam, hogy nemcsak magának él buzgó lelki életet, hanem nagyon is együtt él az Egyházzal, annyira szívén viseli a lelkek ügyét, mint kevesen, és az Egyház nagy ügyei is: a pogányok megtérése, jó papok stb. neki is legszorosabb, mondhatnám egyetlen szívügyei.

El is nevezte dolgozószobáját missziós műhelynek. Sokszor gondoltam, kár, hogy nincs mód arra, hogy kifelé is többet tehetne a lelkek javára. Jézus szeretete vezette arra, hogy az oltárdíszítést állandóan magára vállalja. Annyi gonddal végezte azt, mint kevesen. Otthon tisztán erre a célra egész kis virágkertet szetett volt. Külföldről is hozatott gumókat és virágokat, hogy minél változatosabb legyen az oltár virágdísz. Annyira kiszámította, mikor kell ilyen és amolyan virág, mikor fog ez és az kinyíltni, s volt rá eset, hogy éppen húsvét nagymiséje alatt bontották ki teljesen kelyhüket a tulipánok a főoltáron. Azelőtt sem, azóta sem volt ilyen szép soha a somberek-i oltár, de azt hiszem, a környéken is hiába kerestük volna ennek párját.

Különösen kiemelendő még életében nagy tisztelete Jézus szentséges Szíve iránt. Ez annyira dominált lelkében és lelki életében, hogy ritkán lehet ezt ta-

pasztalni még a legbuzgóbb lelkek között is. Annyira szinte egyetlen és kizárólagos tárgya volt ez imáinak, gondolatainak, terveinek, hogy amikor én ennyire nem mentem ezen az úton, egyszer azt mondta: „Most látom csak, hogy ön nem is tiszteli igazán Jézus szentséges Szívét”, én persze ki is kértem magamnak.*

Frida bárónő apostoli buzgalma

A tűz, ahol van, ott melegít. És amikor már nem melegít, ki is aludt.

Frida bárónő is, mert lángolt a szíve az eucharisztikus Jézusért, mert tisztelte Jézus Szívét, szükségképpen meleget árasztott maga körül is . . . Egyéb-ként zárkózott, szinte komorságra hajló természete kicserélődött, amikor alkalom nyílt jó tenni, apostolkodni. Életrajzunk folyamán ennek már nem egyszer tanújelét láttuk. Itt különösen a *Jézus Szíve-tisztelet* terjesztésére kell rámutatnunk.

Halljuk mindjárt plébánosának, Pintz Bálint úrnak elbeszélését.

„Frida bárónő egyideig a nagylányokat vezette, a leányok Jézus Szíve Szövetségét. Vasárnap délután jöttek össze, beszélgetett velük, előadást tartott nekik és játszottak, hol ilyen, hol amolyan megfelelő társasjátékot.

Amikor én plébános lettem, — ez is főképen az ő szándéka és műve volt — megkértem, hogy váljalja el a Szívgárda vezetését, mert addig, amíg káplánt nem kapok, sem időm, sem erőm nincs erre. Örömmel vállalta el, és pedig a fiúk és lányok csoportját külön-külön, addig, míg egyedül leszek segédlelkész nélkül. Amikor azután kaptam káplánt és a fiúk csoportját erre bízam, tovább vezette a lányok csoportját.

* Pintz plébános úr bensőséges Jézus Szíve tiszteletére jellemző, hogy 1932 szeptember 11-én, a somberek-i templom 150 éves jubileuma alkalmával, amelyre maga a megyéspüspök is előtért, délután a plébániát Jézus Szívének ajánlotta fel. Képzeltük Frida bárónő örömét!

A Szívgyárda vezetésében tűnt ki nagy szeretete a gyermekek iránt. Mindenegyik alkalommal gazdag programja volt egy-egy gyűlésnek. Erkölcsei vonatkozású történet, majd egy mese, sokszor csodás mese, amilyenek az igazi régi gyermekmesék, majd társasjáték vagy tombola, amelyben mindig nyertek néhányan. A nyereménytárgyak egy-egy olvasnivaló, Négergyermek vagy Jesusknabe-füzet, más kis füzet, érem, cukor vagy általa készített gyermekjáték.

Aki nem jött el és nem igazolta távolmaradását, pontot kapott. Évente háromszor volt nagy tombola, amelyen mindenki nyert: Karácsonykor egyúttal karácsonyfa-ünnepély, húsvétkor, amikor is a nyuszi jött el a Szívgyárdába, és vakáció vége felé, rendszerint Szent István király ünnepén, amikor a vakációi mulasztásokat vettük figyelembe és bezártuk egy hónapra a Szívgyárda-évet, hogy szeptember vége felé ismét megkezdjük.

Ilyenkor mindenki nyert, de nem egyformán: akiknek nem volt pontjuk, azok többet, akiknek egy pontjuk volt, már kevesebbet és a szerint, hány pontja volt valakinek, mindig kevesebbet. Nyeremények akkor is: cukor, csokoládé, ceruzák, iskolafüzet, Negerkind- és Jesusknabe-füzetek, egyéb olvasnivalók és általa leleményesen készített sok-sok kis apró gyermekjáték. Leginkább ezekben tűnt ki nagy buzgalma az ügy iránt. Mennyi apró munkát és gondot okoztak ezek neki!

A kiosztás is érdekes volt. Karácsonykor a karácsonyfáról szedték le, nyáron halászták a gyermekek a nyereményt. Nagy függöny mögé állt a vezető, a gyermek horoggal nyúlt a függöny mögé és várta, mikor lesz súlyosabb és akkor húzta ki a saját nyereményét. Néha egészen különös dolgok tunkak elő lassan felhúzva a függöny mögül, pl. kigyófarok papírból stb. Volt persze nagy kíváncsiság és csodálkozás a gyermeksereg részéről, amint lassan előtűnt a sohasem látott és sejtett nyeremény.

A Kath. Kirchenblattnak nemcsak munkatársa,

hanem terjesztője is volt. Részben az ő munkájának köszönhetjük, hogy minden második házba járt és jár még ma is ez a német hitbuzgalmi folyóirat.

Sokszor gondoltam arra, kár, hogy nem keres magának nagyobb és tágabb munkateret, mint a mi községünk. Hiszen annyi buzgóság, annyi lelki felkészültség kevés világi apostolban van, mint őbenne. Erre ő is sokszor gondolt és készült is rá, hogy esetleg elhagyja Sombereket és megfelelőbb munkateret keres. De egyelőre visszatartotta az, hogy közel 80 esztendő s édesanyja mellett maradjon. Fiútestvérét, báró Mirbach Antalt nagyonis lekötötte a gazdaság és politikai szereplés. Előbb mint vármegyei tisztviselő, később országgyűlési képviselő, majd főrendiházi tag, később pedig mint az Alsódunántúli Mezőgazdasági Kamara elnöke, a népnek sok-sok ügyes-bajos dolgában tanácsadója és közbenjárója. És egyéb körülmények kívánatossá, sőt szükségessé tették, hogy ő maradjon édesanyja mellett. Annyival inkább, mert többi nővére is messze az otthontól élt hivatásának: Márta mint a Jópásztor-zárda ujoncmesternője, Juliska mint pécsi internátusi vezető és tanárnő és különböző tanfolyamok (háztartási stb.) rendezője, vezetője. Hilda nővére pedig a világháború idejében a sebesült katonák ápolásában, majd a budapesti Szent István-kórházban áldozta fel fiatal életét.

Ez a körülmény, hogy anyja mellett kell valakinek maradnia, akadályozta meg sok éven át, hogy ő is itt ne hagyja Sombereket és keressen magának új munkateret, ahol még többet és több eredménnyel fáradozhatik a lelkek megmentésén, mint itt a közel 2000 lelkes községünkben.

Amikor édesanyja meghalt 1936 február havában, készült is arra, hogy itthagya az ősi Mirbach-kastélyt és elmegy Pécsre vagy Budapestre. De itt-ott fellépő betegeskedése is arra készítette, hogy várjon tervével.

Nagyon kedvelte a P. Birótól alapított Jézus Szíve Népleányai Társaságát. Mindenképen azt óhaj-

totta, hogy ezeket valami formában Somberekre telepítse. Úgy gondoltuk: ha óvodát vezetnének, esetleg üzletet is nyitnának, sőt ha lenne köztük tanítónő is, akkor már megindulhatna az egész ügy. Anyagilag ő akarta volna, annyira, amennyire kell, megalapozni az ügyet. Sőt legfőbb vágya az volt, ha ez életében nem sikerülne, ilyen irányú alapítvány révén halála utánra biztosítsa ezt. Gyakran láttam, hogy ő is ezek közé akarna lépni, éspedig nem Sombereken, hanem valahol máshol, Pécelen vagy más helyen.

Gyakrabban írt cikkeket a Pécsi Katolikus Tudósítóbá, olykor „A Szív” ujságba, sőt a somberekiektől akkor legszívesebben olvasott Pfarrboteba és Sonntagsblattba. Nevét szerénységből sohasem írta a cikkek alá. Támogatott kezdő diákokat, akikben a papi hivatást joggal feltételezhette, hogy ezáltal is közreműköd-jék a lelkek ügyén.

Ritkán láttam ennyi idealizmust, ennyi jóakaratot, ennyi lelki buzgóságot. Magam is sokszor sajnáltam, hogy nem nyílik tágabb munkatér ennyi lelki képzettségnek, ennyi jóakaratnak és készségnek.

Sokszor vitatkoztunk lelki és pasztorációs problémákról. Nézeteink sokszor nem voltak egybehang-zók. Természetes is. Hiszen egészen másként lát egyes dolgokat az, aki mint műkedvelő fárad a lelkek körül, mint világi apostol, különös felelősség és súlyosabb kötelesség nélkül, és másként az, akinek *hivatása* minde-z, akit a súlyos kötelességek és felelősségek terhel-nek, aki benne él évek óta a pasztoráció tövises és sokszor igen kényes kötelességei között.

Sokszor felhívtam figyelmét arra, hogy imával és áldozattal többet tehetünk a lelkek megmentése érde-kében, mint munkával. Főképen az engesztelést aján-lottam, mint az ő körülményeinek legmegfelelőbb és a mai korban legszükségesebb gyakorlatot. De ekkor láttam, hogy ő mindezeket már tanácsaim előtt nagyon is gyakorolta. Nála láttam Erdey „Engeszteljünk” című könyvét. Megértettem szavaiból, hogy ő ebben látja

most már élethivatását és mivel betegeskedése mindig állandóbbá vált, lemondott minden más tervről.

Főcélja most már ez volt: feláldozni magát teljesen Istennek; egyetlen terve és életcélja: Istent minél jobban engesztelni az emberek bűneiért. Minél több engesztelést nyújtani Jézus szentséges Szívének és ezáltal minél többet használni a lelkek üdvére imával, szenvedéssel, áldozatokkal.

Ha rá gondolok, mindig az jut eszembe, hogy ennek a községnek ő volt az őrangyala. Őrangyala volt Sombereknek a szó szoros értelmében. Ha ma a lelki élet terén jobban állunk 10—15 év után, mint régen, pedig a legtöbb helyen mélységes süllyedések következtek be, még a legjobb helységekben is, ha ifjúságunk — hála Istennek — a mai idők rendkívüli kísértései között is megmaradt elég és aránylag jónak, és forradalmi izgatások között sem hagyták el leányaink a gyakori szentáldozást: ki tudja, mennyit köszönhetünk a volt kedves „Frida néni”, Frida baronessz imáinak és engesztelésének.

Még egynéhány szót végrendeletéről:

Ebben is igyekezett összeegyeztetni összes kedvenc terveit és szolgálni a templom és az Egyház érdekének, de a mellett a család érdekét sem hanyagolni el. Össze is egyeztette úgy mindezeket, hogy jobban már nem is lehetett. Gondoskodott a család kegyúri terheinek viseléséről, a sombereki templomról, nővéreiről és többi közeli rokonáról.

Frida bárónő vidám lelkülete

Azok után, amiket Frida bárónőnek főleg gyermekkoráról előadtunk, szinte kirívó ellentmondásnak látszik az, amit állandóan derült, bájosan vidám kedélyről, örömtől sugárzó, humoros lelkületéről, szellemről elmondandók vagyunk. Azt mondják, hogy a gyümölcs minél inkább érik, annál puhább és édesebb lesz. A kegyelmi élet Frida bárónő szívét, modorát mind lágyabbá és édesebbé érlette.

Igen! Frida bárónő, ami a vérbeli Szentekre is

annyira jellemző, tudott igazán gyermekdeden örülni. Őreá csakugyan nem lehetett vonatkoztatni Szalézi Szent Ferenc szellemes mondását, hogy „a szent, aki szomorkodik, szomorú szent”. Nem! ő sohasem szomorkodott, legfeljebb csak akkor, amikor azt látta, hogy Isten ügye nem jól megy sokszor éppen azoknak lanyhasága folytán, akik azt leginkább előmozdítani hivatottak.

Frida bárónő örült a szép szabad természetnek, minden fejlődő rózsabimbónak, a csicsergő madárdalnak. Sokszor emlegeti leveleiben, hogy minő szép a kertecskéje. Nagyon szerette a „földjét”. Nagy gondal műveltette, hogy minél többet tudjon tervei megvalósítására összegyűjteni. Nem felejt el megírni, hogy a „lucikája” (lucernása) milyen gyönyörűen fejlődik. Elmegy a templomba az oltár elé, hogy áldást kérjen a jó mennyei Atyától földjére és aztán a jó termésért szívből hálát adjon. „Mindíg jó, derűs kedélye volt — írja Mici unokahúga. — Napsugaras, mosolygó volt mindig. Örült télen kicsi meleg szobájának és az eljövendő tavasznak. Boldogan sütkérezett, sétált az első meleg tavaszi napon. Örült az első hóvirágnak, ibolyának, rügyfakadásnak.”

Frida bárónő csakugyan értett a kis örömök titkához. Szívében örömvirágokat tenyésztet, hogy aztán azok magvát mások szívében is elvetesse. Nagyon jól tudta ő, hogy az a nagy örömdéficit, amelyben a mai világ leledzik, nem nagy örömsummákban, hanem a kis örömökben találja fedezetét. És valóban a szív örömigényét nem a zajos örömmünnepek, nem a bálók, pompás tűzijátékok, katonazene, koncertek, pezsgők és likőrök elégítik ki. Nem kellene ahhoz vígjátékok, kacagtató élecek és anekdóták, nem kell ahhoz a városi zajos élet.

Mindezek a dolgok csak pillanatra hatnak, csak átmenetileg gyorsítják az életnek üterét, de örömtartalmát nem bővítik, nem gazdagítják. Száz kicsi öröm többet ér, mint egyetlen nagy, amint a csendes eső is sokkal jobban átáztatja a földet, mint a felhő-

szakadás. Hozzá még a kis örömök nem is járnak azzal a veszéllyel, hogy az ember azokkal visszaél. A nagy örömnél mindig nagy a veszély, és nincs nehezebb dolog, mint a szerencsés napok hosszú sorozatát elviselni.

Legyen a kút nagy vagy kicsi,
Kár vele sokat törődni.
Mind a kettő felüdíthet,
Ha ád jó és tiszta vizet.

Kicsiny örömök! No, ehhez ugyancsak nem kell nagy vagyon és magas pozíció. Az örömkapitális nem nő arányosan a pénzkapitálissal. Éppen az igénytelenség és kevéssel beérés biztosítja leginkább az örömhangulatot. A takarékoság és az öröm a legjobb barátok.

Ezt tapasztaljuk Frída bárónőnél is.

Csakhowy pénzecskéjével minél több jót tudjon tenni, mindig nagyon fontolóra vette: „Szükséges-e ez vagy az vagy nem” („Muss sein, muss nicht sein?”), volt a szokásos kérdése. Százszor is megfontolta a dolgot, míg végre a lakásába a rádiót bevezette.

„Bennünket is erre tanított” — írja húgocskája, Mici bárónő. — Ha megtakaríthatott egy-egy levélbélyeget vagy borítékot, annak is örült. De viszont a tulajdonában lévő tárgyakra nagyon vigyázott.

Lelke belső harmóniájának külső vetülete volt az a nagy rend, amelyet mindenben tartott, lehetőség szerint megvalósított.

Megtartotta napirendjét.

A napja beosztott volt. Korán kelt. Mosakodás, fésülködés ideje, s egyéb dolga a szentmiséig is kötött volt. Mise után a reggeli, azután a többi dolog következett sorban. Hogy hogyan, azt pontosan nem tudom, de helyet kapott délelőtt a lelki olvasmány, javítás, foltozás, főzés. Délután kis pihenés, kertápolás, templomi ruha javítás, esti vagy kora délutáni szentséglátogatás, séta a szabadba vagy földjeire. Ritkán levélírás. Lakását kívül-belül rendbehozatta festéssel, meszeléssel. Ruháin sohasem hiányzott gomb, kapocs. Nem voltak

pecsétések. Mindíg tiszta és rendes volt. De szinte új állapotban maradt minden, amit használt, így varrodoboz, más kisebb dobozai, amelyekben holmiját tartotta. Hócipői mind megkímélve, rendbentartva. Ha az újságot, folyóiratot olvasta, az olyan volt, mintha senkinek kezébe nem lett volna. A különbség csak akkor látszott igazán, ha én is kezembe vettem közben, mondjuk „A Szív” újságot. Akármilyen gondosan igyekeztem összerakni, csak meglátszott, hogy már kézben volt. Szinte mondhatnám, minden, ami birtokában volt, új maradt. Könyveit bekötötte papírba, hogy ne piszkolódjanak. Különösen amit kölcsönkapott olvasásra. De vigyázott háztartási eszközeire is, rézüstre, mosóteknőre stb. Milyen nagy volt öröme, mikor új mérleget és alumíniumedényeket vett a már alig használhatók helyett.

Nála még a macska és a madarak is rendhez voltak szoktatva, úgyhogy a madarak, cinkék tudták, amikor etetéshez kell megjelenniök, és ha valami késleltette „Frickust”, kopogtattak az ablakán. A kertben is etette őket és mesélte, hogy egy nagyobb késés-kor egészen alacsonyan röpködtek és úgy kísérték az etetőhöz.

Krampusz macska viszont a ház külső ajtaja előtt étkezett, hívásra: „Krampusz” megjelent és a padláson aludt.

Fehér galléros, fekete blúzos, jellegzetes, vékony alakja nem volna teljes, ha nem mondanám el ezt is, hiszen a tiszta, átlátszó szemek titka volt ez: Mikor másfél éve kis Mici kelengyéjét készítettük, odaadta a pólyahuzatokat és a kis kabátocskákat. Egyet azonban visszatartott! *Ez az ő keresztelő ruhácskája volt.* „Szeretném, ha vele temetnének el!” — mondotta. Jelképe volt ez az ő keresztelési ártatlanságának, amelyet mindig megőrzött.”

* Frida bárónő becézőneve.

Juliska bárónő nővére vidám lelkületéről

Frida bárónő napsugaras lelkületét Juliska nővére is szépen festi megemlékezéseiben.

„Frida — írja ő — mindig kedélyes, vidám lélek volt. Ez a vidámság az ő tiszta, Istenbe kapcsolódó lelkületéből, mély vallásosságából fakadt. Mindig készen volt egy-egy tréfára, huncutkodásra. Egészen kicsiny korában azonban épp az ellenkezője volt. Azt mesélték róla, ha vendég jött a házba, Fridával a nagy kert legelrejtettebb és legtávolabbi zugába kellett menekülni, mert félelmében valóságos sírógörcsöket kapott. Egy esetet ő maga mesélt el. Gyakran emlékezett meg mosolyogva, nevetve erről. Hogyne! Hiszen ez fordulóponthoz jelentett életében. Mohácsról voltak vendégeink. Épp uzsonna volt. Bizonyosan szerepeltek a hagyományos tejszínhab és az elmaradhatatlan „ívek" vagy a „holipni". Ezek kerek, nagy dobozban állandóan készenlétben voltak. Még mintha most is látnám a szekrény tetején a dobozt, amelyben — ahogyan gyermeknyelven neveztük — a „tru-tru" volt. Ez alkalommal történt, hogy az uzsonna végeztével a szobaleány jelentette: „Itt volt a tisztelendő úr, de amikor megtudta, hogy vendégek vannak, elment." Ahogyan Frida maga mesélte, bizonyos megelégedettség ébredt fel benne. Lám, a tisztelendő úr is kerüli az embereket. Igazam van tehát, hogy én sem szeretem a társaságot. Uzsonna után a társaság kivonult a kertbe. Amint az árnyas fák alatt letelepedtünk, — beszéli tovább Frida — egyszerre kinyílt a kertajtó, és barátságos mosollyal belépett a tisztelendő úr. Közvetlen hangon mondotta: „Már itt jártam valamivel előbb, de nem akartam uzsonna közben a társaságot zavarni — azért mentem el." — Humorosan jegyzi meg Frida: „Le voltam forrázva! Tehát a tisztelendő úr nem azért ment el, mert kerülni akarta az embereket, hanem csupa tapintatból! Jó lecke volt ez nekem! Sokat gondolkodtam rajta és hatása alatt egészen átalakultam. (A tisztelendő úr a mostani P. Müller volt.)"

Az emberektől, a vendégektől való félelme miatt

édesatyánk kicsi korában „Brennessel”-nek (csalán) nevezte. Ez sokáig meg is maradt rajta. Ki hinné, hogy Márta, a mostani Sr. Assistens volt a „vadmacska”, mert hogy megsúgjam, kedves szokása volt: szeretett harapni . . . Nekem mint a legkisebbnek volt a legtöbb nevem. Később testvéreim megisztiztek a „grófnő”-i címmel. T. i. igen kényelmes voltam, nehezen tudtak a helyeinből kimozdítani, ezért emeltek grófnői rangra. Ehhez az utóbbi névhez különösen kedves emlék fűződik. A grófnő, aki mindenkitől szereti magát kiszolgáltatni! Ezt még versbe is foglalták, és ezzel a verssel hívtak meg harmadikos polgárista koromban karácsonyfát díszíteni. Ez persze igen kedves élcelődéssel történt. Ezeknek a tréfáknak természetesen a kényelmes grófnő a célpontja. Frida ekkor már a triónak Frida—Márta—Toncsi — tréfamestere, habár a mellett komoly is tudott lenni.

Élénken emlékezetemben van a következő eset. Kb. 1912—13-ban történhetett vacsora alkalmával. Az „alsóházban”, ahogyan az asztal végét neveztük, huncutkás mosollyal darabka süteményt tolt Frida felém, a kezével eltakarva azt. Hálás mosollyal bekebeleztem. Néhány perc múlva újabb küldemény érkezett, ugyan-csak huncut mosoly kíséretében. Különösebb figyelem nélkül, meg sem nézve, megelégedett mozdulattal, szép csendesén a szájamban tüntettem el az adományt. De mekkora csalódás! Száraz kenyérhéj volt! Természetesen jókora derút váltott ki az „alsóházban” a jól sikerült tréfa, amellyel a „grófnőt” Frida becsapta. Ilyen és hasonló ízes, tiszta humorú kedélyeskedések napirinden voltak. Így alakult ki Frida derűs kedélye, amely az egykori „csalánt” „Singemäuschen”-né (énekes egérkévé) formálta.

Márta volt a papa kedvence. Neki kellett elkészíteni: mindennap a pohárba a málnaszörpöt, ebéd után a pihenőhelyet, este lefekvésnél segíteni. Amikor Márta zárdába lépett, Frida lett az utódja a papa körüli teendők elvégzésében.”

A nyájas családi körben

Hogy Frida bárónő, ez a „kínosan pontos“, rendszerető, magához oly szigorú egyéniség mily beilleszkedő és hasznavehető volt otthon a családi körben, unokahúga, Mici bárónő így jellemzi:

„Mit is írjon az ember „Frickus“ néniről, aki maga volt az igénytelenség és egyszerűség. Semmi különös kedvtelése nem volt, nem utazgatott, szinte ki sem mozdult a faluból. Bennünket öcsémmel ő tanított 3 évig elemiben magánúton. Ebből az időből sok kis emlékem van. Ha tudtuk a leckét, piros szalagot kaptunk a ruhánkra; volt díszesebb érmes csokor is, ha kitűnően ment a lecke. De volt alapos kiporolás is nem egyszer, ha lusták találtunk lenni, kiváltképp, ha következetesen. Ok nélkül sohasem szidott, viszont nem igen kényeztetett minket. Mégis megéreztek szeretetét irántunk. Mesélt sokszor. Volt Tyűrűtyűrű tündérekénk, aki az akácfán lakott. Azt sokszor kerestem az akácfa odvában, mert szentül hittem, hogy létezik, hiszen dobálta nekem mese közben a cukorkát és egyéb apróságokat, nagy örömet szerezve velük. Viszont ha rossz voltam, napokra eltűnt az akácfáról s akárhogy hivatgattam, nem jött elő. Betöltötte egész napomat. Még házat is építettem neki téglából, hogy esőben jobb lakása legyen.

Mikor hallottam, hogy a kakukk más madarak fészkébe rak tojást, demizsonfedélbe fészket készítettem és Frickus segítségével a kertben egy gyümölcsfára tettük. Estére — milyen nagy öröm — kis fészkenben találtuk a kakukktojást. Ami — most már tudom — nem volt más, mint a jérce első tojása, Frickus néni meglepetése. Kaptunk jutalmul többször sörös kriglit. Kicsi sörös pohár volt, amelyben baracklekváron sült cukros tojáshab volt.

A névnapot, születésnapot nagyon vártuk, mert arról nagymama és Frida néni soha nem feledkeztek meg. Mindíg volt valami igen kedves meglepetés, amely sohasem volt drága, mert a takarékosághoz mind a ketten igen jól értettek, de mindig nagy örö-

met szerzett. Pl. csöpp babáimat pólyába rakva apró gyufaskatulya-ágyakba tette. Nagyobb babáimnak új ruhát varrt. Máskor kis virággal, nárcisszal, ibolyával, mohával díszített kosárában kaptam a névnap meg-
lepetést. Ő volt családi lexikonunk, nem feledkezett meg senki születés-, névnapjáról, sem apiék házassági évfordulójáról. Bennünket is ő figyelmeztetett a közelgő családi ünnepekre. Ő maga mindig gratulált csokor virággal, friss fügével, amije volt. De ő figyelmeztetett a böjti napokra is bennünket. Ő tanított meg hittan és beszélgetés közben, milyen fontos a böjt megtartása és a kötelező vasárnapi és ünnepnap misék el nem mulasztása. Ő maga vasárnap, ha megtehetette, sokszor két misére is elment, a litánián is mindig résztvett."

Közei ismerősök Frida bárónőről

„Több szem többet lát” — tartja a közmondás, sőt hozzátehetjük: *többféleképen* lát. De ha mégis egyféleképen, ez fényesen bizonyítja, hogy ítéletük helyes és tárgyilagos. Lássuk tehát néhány közelről megfigyelőnek nyilatkozatát Frida bárónőről!

Strachwitz Mária Terézia anya, a Jópásztor-zárda tartományfőnöknője a következőket írja:

Mirbach Frida bárónőn számomra különösen szembeötlő volt a nagy szeretetreméltóság és szívélyes jóság, amellyel mindenkivel szemben viseltetett. Ő csak azért élt, hogy másokat boldogítson. De azért egyéniségében nem hiányzott bizonyos kemény gerincesség sem, az ember érezte, hogy ez a tiszta lélek egészen Istené.

Eredeti humorral társalogva beszédjének témája mégis legfőképp Isten és az Anyaszentegyház ügyei körül forgott.

Midőn hat hónappal halála előtt, még utoljára néhány hetet zárdánkban töltött és őt kis kocsin a nővérek oratóriumába hozták, ismételten megfigyeltem, hogy soha könyvből nem imádkozott, ellenben tekintete állandóan a tabernákulum felé irányult vagy pedig

fejét lehajtva, szemét behúnyva, egészen elmerült Istenbe.

Csodálatos volt e mellett nagy fegyelmezettsége. Súlyos kínjai dacára soha egy panaszszava nem volt és a türelmetlenség semmiféle jelét nem adta. Istennek kis áldozata volt, aki csendben, rejtekben járta a maga útját mindvégig. Azon egyének közé tartozott, akikkel érintkezve, az ember jobb lesz és közelebb jut Istenhez.

Síremlékét a következő, a szűzek miséjéből vett szép szavak ékesíthetik: „Boldogok, kiknek útja szeplőtelen, kik az Úr törvénye szerint járnak.” (Zsolt. 118, 1.) Így mintha az Anyaszentegyház is mellette szólna. Valóban Frida bárónőre illenek a Zsoltáros ezen magasztos szavai, amelyek az utókornak hirdetik ennek a tiszta, szeplőtelen életnek szépségét, értékét.”

Mihálovits Margit pilisvörösvári hitoktatónő így ír a szerzőhöz Frida bárónőről:

„Frida bárónő lelki életének napja, irányítója, éltetője volt Jézus szentséges Szívének szeretete. — Egy pillantása az Ő szentséges képére mennyire át tudta változtatni a szenvedő emberi arcot, amely előttem csodás szép közelséget árult el Jézus isteni Szívéhez. Prohászka püspök úr „Élő vizek forrása” c. könyvét szívesen forgatom, s amikor a nyár folyamán megtudta, hogy az állandóan kézitáskámban van, kérte, hogy olvassak neki abból, s ezt minden látogatásomnál meg kellett tennem, hogy mint Frida néni mondta: „a szeretetből merítsünk, hogy a szeretetben élhessünk!”

Ez a szeretet a helyhezköttöt betegét mozgékony apostollá varázsolta. Mindig voltak tervei, szándékai.

Jézus szentséges Szívének szeretetéből sajátos, szép apostolság élt benne: *a papság!* Talán, ha nem csalódom, ez volt az ő szíve vágya: szent, buzgó papság! — Ez kedvelt témája volt mindíg. — A szomszédban (Pécsett) lakik egy kispap. — Mily örömmel várta naponkint órára, t. i. németre, amelyet a nagybeteg naponkint pontosan 10—12 óra között megtar-

tott. — Miért? Örült, mert ebből a kispapból az Úr szolgálja lesz.

Ennek a jézusi életnek szép megnyilatkozását látom abban is, hogy végrendeletében gondoskodni kívánt a *kegyúri kiadások biztosításáról* s e célra 10 hold földet hagyományozott. — Isten háza fontos dolog volt neki.

Lakásából, mint hallottam, napközi otthon létesül. Valóban mint ft. plébános uruk a gyászbeszédben mondotta, a búzamagnak a földbe kell kerülnie, hogy ott meghaljon s így teremjen."

Garam Melánia tanárnő leveleiből is idézünk néhány mondatot. „Ismeretes, hogy nem mulasztott egyetlen napot sem, amikor szentmisét, szentáldozást, szentséglátogatást végezhetett.

Különösebb talán alázatos lelkülete, finomsága. A születésünkkel magunkkal hozott társadalmi rang még ma is érték. Akiknél nincs meg, csak azért szólják le, mert hiányát érzik. Tehát köztünk is megvolt ez a nagy társadalmi különbség, sőt még bizonyos különbség is. Ő ennek ellenére bennem csak az embert, a testvért, sőt igen sokszor a barátot is látta. Sok-sok tervét megbeszélte velem, véleményemet kérte, holott felettem állt lelkiekben is. Egyszer jellemzést kért tőlem, és én őt túlzottan beosztónak mondtam. Nem sértődött meg rajta; csodálkozott, mert nem érezte ezt hibájának. Ma tudom: aszkézisből tette. Több értéket látott bennem a valóságnál — somberekai viszonylatban talán egy kis igazi is volt. Úgy a külső látásra többet mutattam — és szinte megszegényített az a szeretet, jóság, baráti melegség, amellyel hozzám ragaszkodott. Édesanyámhoz is mindig jó volt, ő is nagyon szerette a bárónőt éppen a büszkeség hiánya miatt. Az igazi apostoli lelkület, istenszeretet és alázatoság, ima voltak legszembevetőbb vonásai.

Az akaratát inkább imával, mint erőszakkal akarta keresztülvinni. Meghatározott napirend szerint élt, következetességét csodáltam. Bámultam, hogy falun, az ő környezetében tudott mélyebb lelki életet

élni. Egyszerű, igénytelen volt még a lelkiekben is."

Egy *Miasszonyunkról* nevezett szerzetesnő, aki azelőtt Sombereken volt tanítónő (nevét kívánságára elhallgatjuk), így ír Frida bárónőről: „Nagyon kedves, szent emlékét őrzöm Frida bárónőnek. A jó Isten gondviselése adta őt nekem arra az évre (1916), amelyet Sombereken töltöttem. Lelki értelemben teljesen egyedül voltam, minden oldalról vallási közöny vett körül. Milyen nemes felüdülés volt számomra Frida bárónővel való érintkezés, akinek egész lénye a mély lelkeséget sugározta!

Valami különös *derű*, gyermekded báj volt egyéniségében. Mindig jókedvűnek, szinte vidámnak láttam. Kimeríthetetlen volt friss humora. A vele való társalgás igen kellemes és vidámságra hangoló volt. Tréfásan nevezte el téli összejövetelünket „jour”-nak. T. i. naponként a 4—6 óra közötti időt együtt töltöttük. Kitűnően megtanított sakkozni. S aztán milyen jót mulatott azon, ha tanítványa megverte a játékban. Ezek a sakkdelutánok nagyon kedves emlékek. Egészen közvetlen volt és így sokszor élvezhettem értékes lelkének megnyilatkozását, amelyet nem is tudok kifejezni, talán lelki bájnak, gyermekdedségnek mondhatnók az, amit a francia „candeur” szó fejez ki. Sokszor beszélgettünk lelki dolgokról. Akkor igazán elemében volt és sok szépet tanultam tőle. Sajnos az azóta kapott rengeteg más- és másfajta behatás ezeknek részleteit egészen elhomályosította.

A legszebb emlékeim a szentmisék és szentáldozásokra vonatkoznak. Mindennap együtt hallgattunk szentmisét. Padunk egymással szemben volt, így sok lélekemelő dolgot láthattam. Soha semmi, sem rossz idő, sem testi gyengélkedés vissza nem tartotta a szentmiséről. Mint mozdulatlan szobor, hallgatta azt végig, illetve imádkozta és élte azt át. Valami különös komoly áhítat ömlött el egész lényén és senki, semmi ebben meg nem zavarta. Mintha nem is a földön lett volna. Mindennap áldozott. Mellette térdeltem ilyenkor. Hogy micsoda mély és nagy lelki élmény volt

számára a szentáldozás, azt egész külsejéről le lehetett olvasni. Hosszan végezte a hálaadást, lelki, mély összedettséggel. Amint említettem, a szentmise, a szentáldozás számára nem valami áhitatgyakorlat volt, hanem komoly, fenséges lelki élmény. Ezt én egész külső magatartásából olvastam le.

Nagyon szerette a tisztaságot, rendet. Kitűnő ízlése volt. S mégis öltözkéiben a lehető legegyszerűbb volt mindig. Gondosan került ebből még a legkisebb dísz is. Nagyon sokszor megcsodáltam ezt nála.

Bizalmas beszélgetéseink alapján mondhatom, milyen magasztos felfogása volt a szerzetesi életről. Önmagát világban élő apácának nevezte. Nagyon pontos napirendet állapított meg magának és azt a legnagyobb szigorúsággal betartotta. Szinte kérlelhetetlen volt magával szemben e pontban."

Magdolna Veronika nővér, Juliska bárónő volt iskolatársnője, később somberekai tanítónő, így adja Frida bárónőről emlékeit:

"Az 1917. év utolsó négy hónapját töltöttem Sombereken, de ha jól emlékszem, már egy évvel előbb ismertem meg a jó Frida nénit látogatásom alkalmával.

Keveset tudok róla, de ahogy megismertem, az elég, hogy lelkemben nemes, szép és a jó Isten előtt bizonyára igen kedves léleknek emléke maradjon fenn. Nagyon jóságos, közvetlen, egyszerű, igen szerény és teljesen igénytelen volt modorában, ruházatában, életmódjában és minden tettében. Mindig kész volt a segítségre kérés nélkül is, önzetlenül, köszönetet sem várva. Megtörtént, hogy a délutáni áldásról elkéstem vagy vasárnap elaludtam. Ilyenkor a jó Frida néni volt az, aki nem várva, hogy kérjék, szívesen odaült az orgonához a lusta kántorhelyettest helyettesíteni. Hétköznapiakon többnyire csak ketten voltunk a kóruson. Legtöbbször Requiem volt, amelyet nagy buzgósággal énekeltünk az én gyenge játékom mellett. De ha elkéstem, Frida néni végzett mindent egyedül. Ha jöttem, készséggel átengedte nekem a helyet, pedig

bizonyára nagyobb gyakorlata volt neki, mint nekem, az egészen kezdőnek.

Napi áldozó volt. Milyen áhitattal és buzgósággal járult az Úr Jézushoz! Mindig épültem rajta, milyen összeszedett volt. Szentmise után visszavonult szobájába, azonkívül alig is láttam őt. — Többnyire nem lakott szobában tartózkodott, magányban, csendben, egyedül. Itt dolgozott, elrejtve Jézus szent Szívében, akit annyira szeretett. — Nem emlékszem, hogy Frida néni egyszer is velünk lett volna, mikor iskola után Juliskával bejártuk a gyümölcsösöket és ebédig alaposan jóllaktunk.

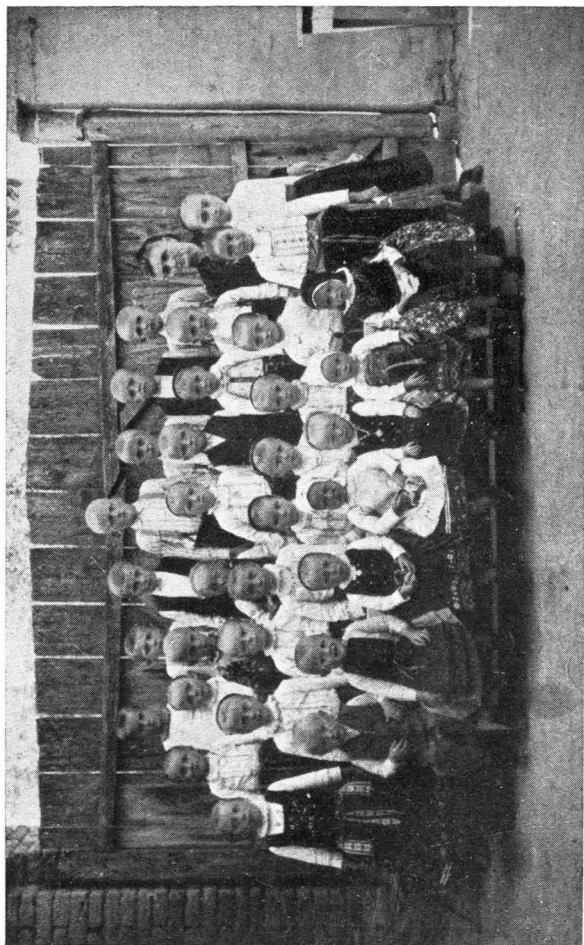
Egyetlen szórakozását ismertem csak. Mikor délelőttönként átmentem Juliskához, a kisasszony áthozta Micikét. Ilyenkor Frida néni a zongorához ült s igen egyszerű, de kedves dallamot játszott a kicsikének, mire a 4—5 éves csöppség kecsesen, babásan táncolt. Benne gyönyörködünk; olyan volt akkor a kis Mici, mint a pici angyal.

Mikor még az öreg báró úr, a jó papa élt, egyszer az asztalnál szóba jött, hogy milyen szép hófehér fogai vannak Frida néninek. Erre a jó papa elmondta, hogy mikor egyszer Laibachban jártak, többen megcsodálták a ragyogó gyöngysorfogakat. Ekkor kérdezte valaki, hogy vajjon igaziak-e, saját fogai-e azok Frida néninek, mert oly szépek voltak.

De a lelke, a szép, jóságos lelke mindennél ragyogóbb volt, és hiszem, hogy már boldogan élvezi ott fönn az örök boldogságot."

A Jópásztor-zárda egyik igen jó ismerőse, *Lengyel Margit* úrhölgy többek között ezt írja:

„Milyen lehetett az a lélek, akinek egész élete szenvedő szeretet volt, nemes, csendesen *elégő áldozat az Úr oltárán.*“

Frida bárónő otthonában létesült óvoda első növendékei. 1943.

A falubeliek véleménye

A falu lakói rendszeren bizonyos ellenérzéssel tekintenek az úri népre. Van ebben valami irigység, no meg ellenhatása annak a fölénynek, amellyel az intelligencia a falusiakra, sőt a városi a vidékiekre tekint.

Ezt az ellentétet csak az igazi, őszinte s nem színlelt jószág, leereszkedés és nyájasság tudja elsimítani és kiegyenlíteni. És ez mind megvolt Frida bárónőben. Kíért belőle ez az igazi, őszinte jóakarát és a valódi erény, sőt életszentség, amely rendszeren mindenkit leserel.

A falu érezte, hogy Frida bárónő nemcsak kényszerűségből él falun, hanem szeret falusi lenni. Nemcsak úri kedvtelésből, sportból és dilettanériából foglalkozik velük, főleg ifjúságukkal, gyermekeikkel és szenvedőikkel, hanem igazi, meggyőződéses krisztusi szeretetből. Ezért szerették őt viszont és rajongtak érte. Maga írja leveleiben szinte zavartan, meghatottan, hogy alig van sertésvágás a faluban, hogy neki, a bárónőnek, egy kis kóstolót ne küldenének. És elhalmozták egyéb-ként is szeretetnyilvánulásukkal, figyelmükkel. Különösen megnyilatkozott ez a nagy, általános szeretet, mikor el kellett szakadniok tőle.

A jó nép megértette, hogy Frida bárónő, valamint jószágos édesanyja is miért akartak még haló porukban is inkább az övék lenni, és éppen ezért miért temetkeztek a kriptán kívül, oda a többiek közé. Így lesz majd mindig élő virág a sírjukon, a kölcsönös megemlékezés szimboluma. És ezeket a virágokat majd nemcsak — az ottani szokás szerint — a nyugvóhelyükre hintett sok szenteltvíz, de a hálás könnyek is frissen tartják.

— — — — —

Eszünkbe jut itt, amit Keppler püspök oly szépen mond az örömről szóló halhatatlan becsű, gyönyörű értekezésében:

„A világ fiai sok örömet szereznek maguknak, és még sincs örömük, mert az ő örömeik nem igazi

értékek, hanem csak szappanbuborékok, délibábok. Üresek és tartalmatlanok. Nem tudnak valójában ki-elégíteni. Szent Bernát jól mondja a világ javairól: „Ha bírjuk azokat, terhelnek; ha szeretjük azokat, nyugtalanítanak; ha elvesztjük azokat, kínoznak.” Ugyanezt mondhatjuk körülbelül a világi örömről is.

Ámde mégis maga a világ, bár nem ismer más örömet, hanem csupán csak azt, amit látni, megenni, meginni, tapintani lehet, mégis önkénytelenül tapasztalja, hogy valami boldogító hatással vannak rája azok, akik egészen más forrásból merítik az örömet, és pedig oly mértékben, hogy tudnak abból másnak is juttatni. Vannak ilyen öröm- és fényforrások minden rendben, rangban, osztályban. Vannak, akik csupa hitet, jámborságot, tisztaságot sugároznak magukból. Vannak, akiknek van valamijük az angyali természetből.

Ahova mennek, ahova benyúlnak, ott mosolyog a szenvedés, szelídül a vadság, elnémul az átok és a káromkodás, valami magasabb hatalom elűzi a szerencsétlenséget és a pusztulásnak azt kiáltja: Megállj!

Az ilyen embereknek valami csodálatos adományuk van egyetlen szóval, pillantással könnyíteni a szíveken, balzsamot csepegtetni a sebekre. Nevezetesen tudnak az ilyen emberek a *saját szenvedéseikből is orvosságot és örömitalt sajtolni másoknak.*

Ez a közvetlen szívjószág elvitázhatatlan kiváltsága a krisztusszerelmeseknek, az eucharisztikus Jézus szorgalmas élvezőinek.

Legyenek ezek a napemberek áldottak az ő szelíd szemükkel, aranyos szívükkel. Az emberiségnek ezek az igazi jótevői. Bárcsak százszorosodnék meg a számuk, akkor meg volna oldva a szociális kérdés és az örömpróbléma. De hogyan lehetne ezek számát szaporítani? A felelet igen egyszerű: én is közéjük állok. Hogyan tehetném ezt?

A választ erre maga Krisztus adta meg: „Keresétek először az Isten országát és az Ő igazságát, és ezek *mind* hozzáadtnak nektek!” (Mt. 6, 33.)

„Ezek mind!” Tehát az öröm is és a vágy is,

képesség is, hogy azt másokkal közöljük. Mert hiszen mi is az öröm? Másoknak örömet okozni. És mi a boldogság? Másokat boldogítani." Nemde ezeket a keppleri gondolatokat mintha csak Frida bárónőről fényképezték volna le, és egyben felhívást alkotnának: „Kövess engem!”

Frida bárónő és a somberek óvoda

Az, amit az Üdvözítő, látszólag csak úgy alkalmoszerűen jelentett ki: „Hagyjátok a kisdedeket hozzámm jönni és ne tartsátok vissza őket tőlem, mert ilyeneké a mennyek országa” (Mt. 19, 14.), valósággal új világkorszaknak volt a bejelentése. Frida bárónőnek hittel és szeretettel átitatott szíve jól felfogta ezt és apostoli célkitűzése szinte abban csúcsonyult ki, hogy szülőfaluját igaz katolikus jellegű óvodával ajándékozza meg. Azért takarékoskodott, arról tárgyalt és szüntelen tervezett. Azonban sírba kellett szállnia, még mielőtt kedvelt eszméje testet öltött volna. Szerencsére Juliska bárónő boldogult nővérének gondolatát a magáévá tette és minden ügyességét és az őt annyira jellemző, nemes vállalkozó szellemét latba vetette, hogy Frida bárónő elgondolása megvalósuljon. Nem utolsó indítóoka erre Frida nénjének emléke és szentsége annak az ígéretnek, amellyel a már-már haldoklótól búcsúzott.

Egyelőre napközi otthont létesített abban az urasági házban, amelyet Frida bárónő életével megszentelt és amelyet a báróleányoknak életfogytiglan tartottak fenn. Ide küldik most a somberek hálás szülők legféltebb kincseiket, kisdedeiket, hogy ott óva, védve, sőt ellátva legyenek, míg szüleik a napi kenyérért verítékeznek. Juliska bárónő csak egyetlen szobát tartott fenn az egész házban, közvetlen a napközi otthonba nyíló, ahol ha Somberekre rándul, megpihenhet. Hogyan létesült és milyen ez a kedves kis otthon? Hadd mondja el nekünk maga Juliska bárónő! . . .

„Életén végig kísérte Fridát a gondolat, hogy mennyire fontos lenne Sombereken egy óvoda létesítése.

Ez a terv állandóan felújult és mindig újra foglalkoztatta. Még 1941. évi keltezéssel találtam válaszlevelet azzal a tartalommal, hogy a „sombereki görögkeleti paplak nem eladó”. T. i. jelenleg, minthogy a görögkeletiek elköltöztek, ez a lakás lakatlan. Hihetőleg foglalkozott a vétel gondolatával óvodai célokra. Betegsége alatt többször beszélgettünk ezekről a tervekről. Megígérttem neki, hogy amennyire rajtam áll, tovább ápolom Sombereken az ő gondolatait. Mosolyogva mondta erre: „A jó Istennek nincsen szüksége az én gondolataimra.” 1942 november 27-én az esti Ave Maria-harangszóval repült el egészen tiszta lelke a jó Istenhez, és íme 1943 június 24-én, Úrnapján d. u. alakult meg a napközi otthon. A körmenet alatt kis rezidenciájának ablakaiban virágdisz és égő, lobogó gyertyák köszöntötték az édes Jézust mintegy hirdelve, hogy Frida szelleme tovább él a kis házban . . . Azóta az erre járók fülébe vidám gyermekzsibongás cseng. Ha a kíváncsiskodó betekint az ajtón, hófehér asztalkák, padok és 45 tagú vidám gyermekcsapat ötlik szemébe. A falon feszület, alatta aranykeretben mosolyogva tekint „Frida Néni” az ő hagyatékára, — a magasból pedig édes, kis Jézuska Szíve-szobor tárja karját a zsibongó gyermeksereg felé. Önkénytelenül eszünkbe jut: a földbe temetkezett mag csírázásnak indult — sőt már bimbóba is sarjadt, hogy majdan hófehér virágdiszbe borítsa az egész falut. Adja Isten, úgy legyen!”

Magam csak annyit teszek hozzá, hogy 1943 augusztus 2-án ezt a kis barátságos otthont Juliska bárónő és a plébános úr kíséretében magam is meglátogattam. Vidám fiúcskák és leánykák szórakoznak ott. Játszanak, közben-közben énekelnek és kis verseket szavalnak. Nemcsak anyanyelvükön, ami természetes, hanem jó kiejtésű magyar nyelven is. Olykor-olykor táncra is perdülnek. Mintha csak Frida bárónőt láttam volna onnan felülről mosolyogni reájuk.

Bizonnyal ő pártfogolja az égben majd ezt az ügyet, hogy az otthon rendszeres óvodává bontakoz-

zék ki, amely méltó volna, hogy Frida nevét is viselje, emlékét őrizze s mentse át a különben oly feledékeny utókorra.

A nemes bárócsalád bizonynyal meg is tesz mindent ennek érdekében.

Az áldozat

Szándékosan hagytuk Frida bárónő lelki alkatának megrajzolásában utoljára az áldozat szellemét, amely őt talán inkább jellemezte, mint egyéb kitűnő tulajdonságai. Éppen nem meglepő ez annál, aki Jézus Szívének oly odaadó tisztelője volt. Hiszen ez a tisztelet, ahogy az most az Egyházban az Úr Jézus szándéka szerint gyakorlatban van, éppen az engesztelést, az áldozatot hangsúlyozza ki leginkább. E nélkül émelygős ízű, érzelgős ájtatoskodássá fajulna . . . Az Üdvözítő töviskoronás, kereszttel díszített lángoló szívet mutatott be Alacoque Szent Margitnak jelezve, hogy a szeretetet iránta az engeszteléstől nem szabad elválasztani.

Az áldozat szelleme már kora ifjúságától fogva élt Frida bárónő lelkében, de az újabb idők szenvedései és veszedelmei szinte sürgető életszükségletté tették. A haragvó isteni Felség, aki ma inkább pattogatja ostorát felettünk, mint valaha, engesztelést, áldozatot kér, sürget és követel, hogy titkos szándéka, hajlama szerint tudjon irgalmazni, könyörülni. Manapság nincs az isten-, egyház- és hazaszeretetnek nagyobb bizonyossága, mint beállni az engesztelők elég tekintélyes sorába. Frida bárónő ebben szinte hősiek példát adott. Főleg rettentő szenvedései és halála által mutatta ezt ki legfényesebben. Még a mult februárban megírja húgának, Mária nővérnek, hogy a „Szív” ujságban az engesztelésről írt cikk mennyire megtetszett neki, egyben hozzátéve: „Én magam már évek óta folytatom az engesztelést.”

Mikor buzgó plébánosa, Pintz Bálint is szóba hozza ezt a kérdést, hogy a figyelmét hívének s munkatársának erre felhívja, észreveszi, hogy Frida

bárónőre ez az eszme és gyakorlat már nem jelent újságot. Ez volt a titka és rúgója annak a mérhetetlen türelemnek, sőt lelki békének és derűnek, amelyet kinszenvedésében tanúsított.

Szent Pál mondja magáról: „Kiegészítem testemben azt, ami híja van Krisztus szenvedéseinek az Egyház javára.” (Kol. 1, 24.)

Ezt méltán alkalmazhatjuk Frida bárónőre is. A megfeszített Krisztusban — mint Szent János evangélista megjegyzi — beteljesedett az Írás: „Csontot nem fognak törni benne.” (Jn. 19, 36.) Ezt a „hiányt”, ha szabad magunkat így kifejeznünk, az isteni, irgalmas igazság Frida bárónőben „egészítette ki”. Neki a kór a csontjait törte össze-vissza. Reá is illik, mint Krisztus misztikus testének eleven tagjára, hogy „Feláldoztatott, mert ő maga akarta és nem nyitotta meg száját . . . és az Úr akarta őt összetörni a betegséggel.” (V. ö. Iz. 53, 7—10.)

Bár azután az is valóra válnék rajta, amit a Prófeta az előbbiekből következtetésképpen levon: „Ha életét bűnért való áldozatul adta, hosszú életű (lelki) ivadékok lát majd” (u. o. 10.), azoknak a liliosos lelkeknek végeláthatatlan sorát, akik az ő példája nyomán az áldozat ösvényére lépnek.

De hadd beszéljék el nekünk befejezésül kedves nővérei a szem- és fültanúk egész elevenségével Frida bárónő szenvedéstörténetét és boldog halálát!

Frida bárónő betegsége és boldog halála

„Frida mindig fiatalosan ruganyos, fürge volt, — írja róla Juliska bárónő — könnyed lépteivel szinte alig érintette a földet. Sovány — sőt mondhatni — betegesen vézna fizikumával mégis sokat bírt el. Gyermekkorában sokat betegeskedett — főképen gyenge gyomra okozott neki sok bajt. Felnőtt korában azonban gyenge szervezete ellenére sem volt beteges.

15 évvel ezelőtt a mellén daganat támadt. Az orvosok azt állapították meg, hogy nem rosszindulatú — legalább neki így mondták. Most azonban meg-

mondták, hogy rákos daganat volt. Sikeresen megoperálták. Az operáció után Frida megint a régi fürge, egészségesnek látszó valaki volt. Nem sejtette senki, hogy magában hordja a halált okozó végzetes csíráját. Milyen komoly tanítás ez mindnyájunknak! Egyikünk sem tudja, milyen betegség csíráját hordja magában. Bizony úgy van: „Nem tudjátok sem a napot — sem az órát!” Milyen fontos az, hogy készen legyünk bármelyik pillanatban megjelenni nyugodt lélekkel az élet Ura előtt!

Négy évvel ezelőtt Frida kezdett a gégéjére panaszkodni. Nagyon makacs légcsőhurutnak mondták a baját. Egyik alkalommal azt mondta nekem: „nem tudom, nem lesz-e nekem gégerák?” Némelykor kissé javult, azután megint rosszabbodott. Orvossal is vizsgálattatta magát — de csak légcsőhurutot állapítottak meg. Étvágya jó volt — de azért mégis fogyott. Baját azonban nem vette túlságosan komolyan, habár állandóan használt gyógyszereket. — Nagyon irtózott az injekcióktól — azért nem is követte az egyik orvos tanácsát az injekció-kúrát illetően. — Amikor már súlyos betegen feküdt, egyszer fényképeket nézegettünk. Mici húgocskánk esküvői csoportképe (1941 tavaszáról) is a kézbe került. Ő is rajta volt. Nézegette a képet és azt mondta: „Akkor kellett volna már komolyabban gyógykezeltetnem magamat.” Bizony úgy volt. Nem vette túlságosan komolyan baját, habár köhögés igen kínozte. 1941 nyarán emlegette, hogy a koponyája a feje tetején egészen lágy tapintatú és nappal besüpped — éjjel azonban megint megkapja rendes formáját. Orvosa megnyugtatta, hogy e miatt ne nyugtalankodjék, ez öregedési tünet. Ügylátszik, nem ismerték fel a baját. Pedig akkor már megindult, sőt erősen dolgozott szervezetében az alattomos baj, amely igazán orvul támadta meg, hogy aztán hirtelen összeroppantsa amúgy is gyenge szervezetét. Ha a szíve nem lett volna olyan erős és szívós, régen letört volna már.

1941 nyarán — kissé javulni látszott gégéje — ő

még a derűs kedélyű, tervekkel teli Frida néni volt.

Ezen a nyáron titokzatos belső hang azt súgta lelkem mélyén: ez az utolsó nyár, amelyet Fridával itt töltesz Sombereken. Elhessegettem ezt a fájó gondolatot. Habár mindenkor készen vagyok mindenben alávetni magamat minden ellenkezés nélkül a jó Isten intézkedéseinek, — mégis nagyon fáj a gondolat, hogy Fridát ilyen hamar elszólítaná az Úr mellőlem. Hiszen ő képviselte számomra és Márta számára az otthont. El sem tudtuk képzelni Sombereket nélküle. — Sokszor beszélgettünk arról, vajjon melyikünk hal meg előbb; nem sejtettük, hogy már ott kopogtat Frida élete ajtaján a nagy behívót hozó postás. Gyakran tréfáltunk derűsen azzal, majd ha öreg nénikék leszünk, hogyan sántikálunk majd botra támaszkodva a templomba és a nép majd mondogatja: „Dort gehen die zwei alten Baronessen!“ Milyen jó az isteni Gondviselés! Elrejtí elölünk a sokszor oly fájdalmas jövőt. Mi nem sejtettük, hogy már 1942 nyarán Frida botra támaszkodva is alig tud egy-két lépést tenni a szobában.

1941 október elején kaptam Fridától lapot, amelyen értesített, hogy influenzás tüdőgyulladásra van és Mohácsra viteti magát a kórházba, mert magános otthonában nem tudja magát kellően gyógykezeltetni. Kb. 10 nap múlva mint gyógyultat hazabocsátották.

Mindenszentekkor meglátogattam, mint ahogyan ezt minden esztendőben szoktam. Ekkor ünnepelte u. i. névnapját. Örültünk egymásnak. Egyik napon reggel — éppen a templomba akartunk indulni. Valamiért lehajolt — és abban a pillanatban feljajdult, mert iszonyú fájdalom nyilalt a csípőjébe. Ez a fájdalom olyan nagy volt, hogy szegénynek egészen eltorzult az arca. Ha ült, ha feküdt, mindenképpen nagyon kínoztá ez a fájdalom. Az első éjszakát karosszékben ülve töltötte, mert feküdni egyáltalán nem tudott a fájdalomtól. Eleinte „Hexenschuss“-nak vélte, ezért is nevezte baját sokáig „Hexenkuss“-nak! A tüdőgyulladás alkalmával a fájó helyen sok injekciót

kapott. Mivel mindenki azt mondta, hogy az injekciók helye szokott fájni, azért azt is gondolta, hogy a fájdalom talán onnan is ered. Orvost is kérdezett, de ő sem tudott különös bajt megállapítani. Reumára is gondoltunk. — Néhány nap múlva kissé enyhült a fájdalom, de egészen többé soha nem szűnt meg. Én visszatértem Pécsre. Közben kaptam az értesítéseket — „kicsit jobban vagyok” — vagy „mostanában megint jobban fáj”. Így múlt az idő. Csak irogatta nekem a híreket. — „Most már jobban vagyok, mire kitavasodik, talán rendbe jövök; a melegebb időtől várom a javulást.” Így érkezett el március. — Feketevasárnapon megint nagyobb rosszabbodás állt be. Ekkor határozta el, hogy húsvét után ismét kórházba megy, hogy kivizsgálta a baját. Így is történt. A röntgenvizsgálat kiderítette a bajt. Csontrák. Erős támadás a jobb láb combnyakán, bármelyik pillanatban letörhet a láb; — a gerinc alsó részén egy csigolya félig összeroppant már. Segítség nincs. Neki ezt nem engedték megmondani. Hagyták a hitben, hogy reuma. Csak annyit mondtak meg, hogy egyik csigolya elferdült és ez fáj. Ismét hazament. Könyörögtünk neki, hogy tartsa egészen ott a bejárónőjét, de erre csak akkor tudtuk rávenni, amikor egyszer hirtelen nem tudott egy lépést sem tovább tenni. Le sem tudom írni, milyen aggodalommal gondoltam rá, hogy sombereki magányában ilyen állapotban éledgél, nem is sejtve, mi vár reá. — Lelketlenségnek tartottam őt ebben a hitben hagyni, hogy egyszerű reumája van és majd javul. — Törtem a fejemet, mit is tegyek. Úgy imádkoztam, hogy megfelelő formában mégis tudomására adjam, hogy baja igen komoly. Ez meg is történt. Nem mondtam ugyan, hogy rák, de azt igen, hogy nagyon komoly, és hogy lába le is törhet, ha nem óvja. — Akkor csak szép alázatosan lehajtotta fejét és azt mondta: „*fiat!*” Legyen úgy, ahogy a jó Isten akarja! — Sikerült rávennünk arra, hogy Budapestre utazzunk. Részben az volt a célunk, hogy ki-mozdítsuk Somberekről, mert hiszen én a pécsi inté-

zet miatt Sombereken nem lehettem vele; — másrészt szerettük volna, ha Márta nővéremmel még egyszer találkozánk, — és titokban mégis reménykedtünk, hátha tudnak valamiképen még segíteni rajta. Így 1942 május 6-án hajón Budapestre utaztunk. 7-én érkezünk fel. Még aznap az irgalmasok kórházában megvizsgálták. Nekem meg is mondták, hogy bajának fájdalmait csak enyhíteni lehet, de más segítség nincs. Enyhítésre ajánlottak fűzöt, hogy a gyenge gerincnek tehermentesítést adjanak, — a lábnak járógépet ugyan-ezzel a céllal. Kínos volt a gipszintázás — én nem is bírtam azt végignézni, mert tudtam, hogy finom lelkületének mit jelenthet ez a tortúra. De hősiesen viselte a fizikai fájdalom mellett a kínos kezelést is. Valóban csodáltam őt. — Egész május havában Budapestén a Jó Pásztor-zárda vendégszeretetét élvezte. Azt hiszem, ez az idő volt számára életének utolsó napsugara.”

Budapesti tartózkodásáról Mária nővér így ír:

„Míg nálunk volt, hetenkint kétszer-háromszor szentáldozáshoz járult. Kis kocsiban toltam oratóriumunkban az áldoztatórácshoz. Oly megható volt, hogy őt, aki gyermek- és fiatal leány korunkban engem vitt mindig közelebb az Úr Jézushoz, most én viszem az Úr asztalához!

Előfordult, hogy kissé jobban érezve magát, egyes dolgokat elmesélt gyermekkorából vagy későbbi évekről. Ilyenkor visszanyerte régi derült modorát. Főképp mikor kicsi gyermekgárdájáról beszélt, szinte sugárzott az arca. Ilyenkor olyan beszédes lett egyes alkalmakkor, mintha nem is lett volna beteg.

Mint most is, akkor is rengeteget beszéltek a háború esetleges fordulatairól. Ilyen alkalmakkor ő rendesen azt mondta: „Hát csak imádkozzunk és legyünk nagyon jók!”

Úgy vélem, egészségileg a nálunk töltött négy hét vajmi keveset jelentett számára, de a jó Isten akarata minden bizonnyal az volt, hogy mi ketten, kiknek lelke annyira összeforrt, ez életben még egy-

szer találkozhattunk, még egyszer zavartalanul átélhesük ifjúkorunk liliomos emlékeit és azután boldogabb élet reményében végleg elszakadjunk egymástól.

A következő esemény mutatja, milyen kedves, alázatos maradt a mi Fridánk mindvégig. Igen hűvös volt. Félttem, hogy megfázik, azért egy alkalommal saját ágytakarómat is ráterítettem a következő, őszinte szívvel mondott megjegyzéssel: „Az én édes Fridám szentségéből így majd reám is ragad egy kevés.” Frida erre egészen komolyan, szinte suttogva, csak saját maga számára azt mondta: „Azt hiszem, ez fordítva fog megtörténni.”

Utolsó könyve, amelyet még bizonyos élvezettel tudott olvasni, P. Müller „A jó Isten” című könyvecskéje volt. Ezt, mikor elhagyott bennünket, magával is vitte.

Felejthetetlen maradt az utolsó együtt töltött vasárnap délutáni órája, amikor Frida elég jól érezte magát és ketten az enyhe, lenyugvó májusi nap sugariban a folyosón egymásmellett ültünk. Május 31-e, Szentháromság vasárnapja volt. Rég elmúlt dolgokról beszélgettünk. Frida szokatlanul beszédes volt és bár a zárdai időbeosztás szerint már eléggé előhaladt az idő, ő még mindig nem mutatott hajlandóságot a beszélgetés befejezésére. Végre mégis be kellett fejeznünk, de úgy vélem, mindketten éreztük, hogy földi életünkben ez volt az utolsó!

Mielőtt szobájába visszavittük, még egyszer néhány pillanatra az oratóriumba ment, ott végezte életében az utolsó szentséglátogatást. Az ajtóban még egyszer megállt, hosszan, mélyen, elgondolkozva nézte, nézte az oltárt, majd megemberelve magát, szinte bocsánatkérően odasúgta a mellette álló tartományfőnököknek: „Ki tudja, mikor juthatok újból templomba?” Úgy éreztem, ez a búcsúzás az ő kálváriájának egyik igen fájdalmas állomása! Amit sejtett, valóra vált, ez életben templomba többé nem juthatott.

Június 2-án este 6 óra felé utazott el Frida. Sajnos! az ő drága Somberekét sem láthatta többé.

Oly súlyos állapotban volt, hogy Juliska határtalan áldozatos szeretetében más megoldást nem talált, mint hogy magához vette. Búcsúzásunk pillanatában igen csodálkoztam Frida lelki erején. A jó Isten megerősített mindkettőnket. Fridát mentőautón vitték az állomásra. A kísérő emberek oly kedves, tapintatos finomsággal kezelték, hogy hálás szívvel köszönetet mondtam ezért a jó Istennek!

El sem tudtam képzelni, hogy az utolsó pillanatban, mikor szinte százszázalékos biztonsággal tudtuk, hogy egymást ez életben soha többé viszont nem láthatjuk, mit is mondunk majd egymásnak. Mint oly számos más alkalommal, ebben a fölötte fájdalmas pillanatban megínt az én édes Fridám találta meg a helyes megoldást! Midőn Frida mindennel elkészült, hirtelen férfias elszántsággal felém nyújtja kezét, erősen, hosszasan megszorítja az én kezemet, mélyen a szemembe néz, majd megcsókoljuk egymást és szótlanul, egyetlenegy könnycsepp nélkül mindenkorra elváltunk egymástól. Ebben a néma kézszorításban, tekintetben, utolsó csókban benne volt szeretetben összeforrt egész életünknek szavakkal ki nem fejezhető hűsége, összetartozása.

Alighogy Frida Pécssett új, barátságos, napsugaras, madárdalos kis otthonába megérkezett, remegő kézzel a következő rövid sorokat intézte hozzám: „Drága jó Testvérem! Szívből köszönök mégegyszer mindent! Minden szeretettedet, jószágodat és áldozatosságodat! — Sokat gondolok a Jó Pásztorban töltött időre és azt hiszem, sohasem felejttem el! A jó Isten jutalmazzon meg bőségesen mindenkit!” Frida a Jó Pásztorban mindenegyes nővér részéről sok jószágot, meleg szeretetet tapasztalt. Nemcsak ő maga, de Juliska és én is végtelen hálásak vagyunk azért az önfeláldozó ápolásért és mindenre kiterjedő figyelemért, amellyel őt körülvették, valamint azért az őszinte részvételért, amellyel a nővérek vele szemben viselkedtek. Néhány nap múlva, június 10-én újból ír. Jézus Szíve-ünnepére küldi jókívánatait. Ekkor már csak ceruzával tudott írni és

így fejezi be sorait: „Nem tudok többet írni, igen nehezemre esik.” Aláírás: „Beteg Fritzchened.” Evvel az aláírással is örömet akart szerezni, mert tudta, mennyire szerettem őt ezen a becéző néven szólítani.”

„Június 2-án utaztunk Pécsre — beszéli Juliska bárónő. — Ez volt az utolsó állomás. Életében sokszor hívtam, jöjjön többször hozzám Pécsre. Ritkán, akkor is egy-két napra látogatott meg. Most a betegség rákényszerítette, hogy maradjon. Sokszor mondta: „Mi lenne velem, ha te nem volnál?” Szervezete nagyon szívós volt. Sokáig harcolt a betegséggel. Látszólagos javulás palástolta a folytonos, belső gyengülést. Csontrendszere lassan teljesen felmondta a szolgálatot. Karja is már annyira gyenge volt, hogy teljesen tehetlenné vált. Etetni, mosdatni, fésűlni, öltöztetni kellett. Nagyon bántotta, hogy minden szolgálatot másoktól kellett igényelnie, hogy önmaga egészen tehetetlen. Sokszor mondogatta: „Te igazán szamaritánus szolgálatot végzel velem.” — Ha nagyon nagy fájdalmai voltak, azt mondogatta: „Jaj, nem akarom megbántani türelmellenséggel a jó Istent, de úgy félek, hogy nem bírom; lehet, hogy egyszer nagyon örülök majd ezeknek a szenvedéseknek, de most nagyon nehéz!” Sok kínos és fájdalmas kezelésnek kellett magát alávetnie, de hősi lélekkel mindent nyugodtan elviselt. Megtörtént, hogy lefektetéskor $\frac{1}{2}$ 10—12-ig éjjel kínlódtunk azzal, hogy ülőhelyéről 3—4 lépéssel fekvőhelyére jusson. Végül mégis beleegyezett, hogy karosszékevel toljuk az ágyhoz. Nagyon féltette ezt a széket, amelyet a Jó Pásztorból hoztunk magunkkal és amely igen jó szolgálatokat tett nekünk. — Így múlt el a nyár. Sóvárgó szemmel nézte ablakából a lent elterülő szép kertet és mondogatta: „Milyen élvezettel sétálgatnék én ott lent!” De azt hiszem, még nagyobb sóvárgással nézte a távolabb levő Jézus Szíve-templomot. — Sokszor emlegette kedves sombereki otthonát, a templomot, a határt. Kérdezgette: „Vajon szaladok-e én még egyszer a bozsoki határra úgy, mint régen a lucikámat megnézni?” (lucernása). Ilyenkor csak ipar-

kodtam tréfálkozni vele, mert a könnyek fojtogattak. Hiszen jól tudtam, hacsak csoda nem történik, a mi jó Frickusunk (ahogyan becézve neveztük) soha többé nem megy vissza élve Somberekre.

Legkedvesebb napjai az első-péntekek voltak. Ezeken a napokon Várkonyi J. főtisztelendő úr, a szeminárium spirituálisa elhozta neki az Úr Jézus szent testét. Nekünk is ünnep volt ez! Virágos díszbe öltözött a kis szoba, hogy amennyire az emberileg lehetséges, méltó ünnepélyességgel fogadja a nagyon szeretett Vendéget. — Kb. 3 hónapig a vakációban még magam tudtam az ápolást végezni. De küszöbön volt a szeptember, jöttek a növendékek, a tanév. — Az ápolás, főképp az éjszakák mindig nehezebbek lettek. A jó Isten most sem hagyott el! Sok keresgélés után találtunk nagyon rátermett ápolónőt, akit Frida is nagyon megszeretett, és aki páratlan szeretettel és türelemmel mindvégig ellátta a mindig nehezebbé váló ápolást.

Igy érkezett el a szeptember. Megkezdődött a tanév. Fokozott gond a más kötelességek miatt is. De a jó Isten segítségével csak ment a dolog. Szept. 17-én ebéd után történt. Épp ott volt unokaöcsénk is. Kedélyes beszélgetés közben Frida egyszerre azt mondta: „Nézd, mit csinál a lábam! Ezt nem én csinálom, ez magától mozog így.” A lábfej erősen kezdett föl-le mozogni. Majd az egész lábszár kezdett rángatózni. Szinte félelmetes jelenség volt. Frida felkiáltott: „Jaj, tartsatok, Jézusom, most letörik a lábam!” Ekkor már az egész test rángatózott. Arca egész lilavörös színű lett, szeme forgott, hörgően lélekzett. Borzasztó volt látni. Meg voltam győződve róla, hogy meghal. Hamar előimádkoztam neki a tökéletes bánatot, feszületét szájához illesztettem. Intézkedtem, hogy papot és orvost hívjanak. Frida feje közben már csendesen, némán a vállamon nyugodott. Úgy tűnt, hogy már meghalt. Percek alatt összeszaladtak munkatársaim. Mindenki azzal a tudattal imádkozott, hogy halott mellett áll. Közben megérkezett Várkonyi főtisztelendő úr és

az orvos. Egyszerre csak Frida nyöszörgő hanggal ébredezni kezdett. Percek alatt visszanyerte rendes arckifejezését. Beszélt is, de nem értettük meg, mit mond. De rövidesen érteni is lehetett beszédét. Kérdezte: „Mi volt ez tegnap este?” Úgy tűnt neki, hogy már régen volt az, ami vele történt, és most reggel van, álomból ébred. Aztán elmondta, hogy úgy érezte, valami kezd a talpában forogni és az szalad fölfelé. — Mivel az orvos azt mondta, el kell készülnie lennünk a végsőre, felvette a szentkenetet, megáldozott. — Azután kapott két injekciót. Ettől nagyon irtózott. Az injekciók hatására elaludt és így aztán átemeltük a fekvőhelyére, hogy az orvos alaposan megvizsgálhassa. A láb bizony letörött. Elérkezett Frida betegségének utolsó és egyúttal legnehezebb szakasza. Állapota ugyan újra javult, de mégis lassan-lassan a vég felé közeledtünk. — Rettegve gondoltunk arra a lehetőségre, hogy a gerinc is eltörik. — Nagyon-nagyon buzgón imádkoztunk. Ő egészen megnyugodott Isten akaratában. Sokszor mondta: „Legyen egészen úgy, ahogy a jó Isten akarja! Én csak azt kérem, hogy türelmetlenséggel meg ne bántsam Őt. — Szenvedéseimet Jézus szentséges szívsebébe dobálom bele, csináljon csak vele, amit akar!” Olyan megható volt este, mielőtt lefeküdtünk, mindig megköszönte az ápolást: „Köszönök szépen mindent mindenkinek” — mondogatta olyan kedves, gyermekded egyszerűséggel. Akkoriban kezdtük meg azt, hogy én reggel szentmiséről hazajövet megcsókoltam és azt mondtam, hozzam neked egy jézuskás csókot. Ezt mindig örömmel, mosolyogva fogadta. Szegénynek bizony nagyon nehezeére esett a fekvés, mert ha nem találtuk el a jó helyét, nagyon nagy fájdalmai voltak. Sokszor vettük észre, hogy reszket a fájdalomtól. — Október elején nekem Somberekre kellett utaznom. Míg távol voltam, újra elfogta ilyen görcsös rángatózás. Most jöttünk rá, hogy ez ideggörcs és a szeptemberi eset sem a lábtörés következménye volt, hanem fordítva. Úgyes kis ápolónőnk arra is rájött, hogyan lehet megakadá-

lyozni, hogy az egész teszte kiterjedjen. Nagyon le kellett szorítani a lábfejet térd alatt és térd fölött. Ha a térd fölé szaladt a görcs, akkor már nem lehetett megállítani. De most már ő is ismerte a megelőző jeleket és ha csak kicsit érezte azt a furcsa bizsergést, azonnal szólt és így legtöbbször sikerült a terjedést megakadályozni. Elég gyakran jelentkeztek ezek a görcsök. — Mindenszentek napjára láz jelentkezett — erős hörghuruttal. Tüdőgyulladásra gondoltunk. Ultra-szeptilrel azonban lenyomtuk. Közben sokan imádkoznak érte."

"November 5-én — írja Mária nővér — egészen váratlanul Ikervárra kellett utaznom. Mivel vonatunknak nem volt csatlakozása, Székesfehérvárott három óra hosszat kellett időznünk. Ezt az időt felhasználtam arra, hogy Kaszap István sírját meglátogatva a sok hozzá végzett kilenced után ott nagyon-nagyon könyörögjek Frida gyógyulásáért. Ez a látogatás a szentéletű jezsuita ujonc sírjánál úgy tűnt nekem, mint az utolsó kis reménysugár. És valóban, miután Frida állapota ezután sem javult, végkép el is veszítettem minden reményt a gyógyuláshoz. Miután az idő rövideje miatt ezt a szerencsés véletlent, t. i. a látogatást Kaszap István sírjánál, már nem közölhettem Fridával levélben, sürgönyileg értesítettem őt, melyik nap és pontosan melyik órában imádkozom majd érte a csodatevő fiatal jezsuita sírjánál. Sürgönyértésemre ugyancsak sürgönyileg választ is kaptam, amely így hangzott: „Lélekben ott leszek, holnap új kilencedet kezdünk. Frida." Lélekben tehát együtt leszünk, ezek voltak az utolsó szavak, amelyeket édes testvérem hozzám intézett." De adjuk vissza a szót Juliska bárónőnek:

"November 15-e után rohamosan gyengült. Mindig inkább és inkább, 22-e körül már csaknem mindig aludt. Láttuk, hogy gyorsan közeledünk a vég felé. Habár mindig nagy bizalommal imádkoztunk közösen gyógyulásáért, és fájt látni az állandó gyengülést, mégis nyugodtan néztünk a következők

Frida bárónő sírja.

elé. Ő talán még inkább. Élete utolsó heteiben kérdezte egyszer tőlem: „Ugye, én már csak néhány napig élek? Nem baj! — Nem veszítek semmit.” — Majd felragyogott a szeme és azt mondta: „Milyen jó lesz a jó Istenhez repülni . . . egészen tiszta lélekkel megyek hozzá . . . de jó lesz . . . de jó lesz!” . . . Igen, elhisszük, hogy az ilyen tiszta élet után igen jó lehet hazatérni a mennyország örök boldogságába — Jézus szentséges Szívén megpihenni.

Láttuk, hogy december első péntekét aligha éri meg. Habár tudtuk, hogy készen van lelkileg, mégis úgy véltük helyesnek, hogy még egyszer részesüljön a szent Útravalóban. November 28-ra terveztük ezt. Ám 26-án délben bizony észrevettük, hogy talán még a másnap reggelt sem éri meg. A falon függő Jézus Szíveképen Frida úgy látja, mintha kelyhet tartana kezében. Azért telefonáltunk Várkonyi főtisztelendő úráért. Ő azonban nem jelentkezett. Kerestük mindenfelé. Nem találtuk. Kissé elszomorított, hogy éppen utolsó alkalommal mást kell hívnunk hozzá. De belenyugodtam. Elkészítettünk mindent és vártunk. Egyszerre kopog valaki. Belépett Várkonyi főtisztelendő úr. Csohákozva nézett az elkészített asztalra, majd ránk. Látva, hogy itt hihetőleg őt várják, azt mondta: „Én kérem, nem hazulról jövök. A Mecseken jártam és egyszerre valami ellenállhatatlan erő ide vonzott. Ide kellett jönnöm. Magam is kíváncsi voltam, mit találok itt.” Megható gyengédség ez az Úr Jézus részéről! — A főtisztelendő úr látva a helyzetet, hazasietett az Oltáriszentségért és szentkenetért. Gyönyörűen előkészítette Fridát a szentségek vételére, aki teljes öntudattal vette fel azokat. Mosolyogva feküdt ott előttünk, mint a gyermek. Ebben a mosolygásban mondtam neki: „Most te adj nekem egy jézuskás pusztit!” Ez volt az utolsó búcsúcsók . . . utána elaludt . . . közben csak egy-egy percre ébredt fel . . . de még öntudatnál volt. — Megkezdődött a csendes, lassú haldoklás . . . Nem volt különösebb győtrő haláltusa, csak kissé nehezebben lélekzett és testét halálveríték

borította. Feszülete a mellén feküdt . . . Így tartott ez egész éjjel és egész nap. November 27-én este 6 óra körül erősebben kezdett lélekzeni . . . majd egészen elhallgatott . . . de percek múlva újra kinyitotta a szemét . . . még csendesen egy-kétszer lélekezett és aztán elrepült hófehér, tiszta lelke, hogy elvegye örök jutalmát . . . Szent és megható pillanatok voltak ezek! Ha fájt is, nagyon fájt elköltözése, ebben a fájdalom-ban annyi szép, annyi megnyugtató volt. Hiszen tudtuk, hogy az esti Ave Maria-harangszóval elröppenve látja meg mennyei Völegényét, a Szűzanyát, Szent Józsefet, akiket olyan gyermekded gyengédséggel szeretett egyszerű, rejtett földi élete alatt. — Lezárult ez a szép földi élet, de csak azért, hogy még szebb örök életben virágozzék ki."

"November 27-én — írja Mária nővér — éppen péntek, Jézus Szíve napja volt és e mellett az „Érmes Szűzanya” ünnepe, délután kettő és három óra között telefonértesítést kaptam, hogy Frida haldoklik, a holnapi napot már nem éri meg. Szívem mélyéig megrendülve könyörögtem érte. Hirtelen a noviciátus egyik falán elhelyezett két hatalmas Jézus és Mária szentséges Szívét ábrázoló képekre esett tekintetem. Erről a két képről azután oly biztatás sugárzott felém, mintha csak valaki azt mondta volna: „Ne féltsd őt! Ne aggódjál miatta!” Oly szent, oly ünnepélyes pillanatok voltak ezek! Hamarosan lesiettem az oratóriumba, ott Szent József, mint a haldoklók pártfogója nagy szobra előtt méltósággal teljes csendben 6 gyertya égett. Igen megható volt. Így szokott az lenni, ha valaki haldoklik, akit a „Jó Pásztorban” nagyon szerettek és nagyon becsültek! Itt most sokáig mélyen elmerülve imádkoztam, mígcsak az elhalaszthatatlan kötelesség másfelé nem hívott. Este 7 órakor újból megszólalt az interurbán gyors, szaggatott csengője és én tudtam, hogy ez nekem szól: „Frida meghalt!” Így is volt. Első utam az oratóriumba vezetett és miután betettem magam után az ajtót, megszólalt az esti „Angelus” kis harangja. Újból imába merülve igen

fájlaltam, hogy én, aki Fridámért oly sokat és oly bensőségesen imádkoztam, épp halála pillanatában nem állhattam mellette imasegélyemmel. Később érdeklődtem, pontosan melyik pillanatban állt be Frida halála, és azt a meglepő választ kaptam, péntek este 7 órakor, épp mikor „Angelusra” harangoztak. Félreértés következtében valaki már előzőleg telefonált. Meg vagyok győződve, hogy ezt a félreértést az édes Szüzanya anyai Szíve közölte, akit mindketten annyira tiszteltünk és szerettünk!”

„Egyszerű, fekete ruhájában. — beszéli el Juliska bárónő — a kis kihajtó fehér csíkkal a nyakán — úgy, ahogyan azt mindig viselte, olyan békés mosollyal az ajkán, feküdt egyszerű koporsójában, mintha csak aludt volna. Szívére néhány szál fehér szekfűt helyeztünk, alatta nyugodott az Immaculata érme, amelyet állandóan viselt, s amely segítette abban, hogy hűséges kongreganistája keresetségi ártatlanságát megőrizze. Kezében rózsafüzére és feszülete, így ment el utolsó útjára holtteste haza Somberekre.

Nem tartottam összeegyeztethetőnek nagyon egyszerű, igénytelen lényével, hogy drága koporsóba fektessük. Egészen olcsó koporsót választottam . . . de helyette a megtakarított összeget néhány somberek legszegényebb gyermeknek juttattuk, őérette pedig 400 szentmisét mondatunk.

November 30-án délelőtt érkezett meg a halottszállító autó Somberekre. A gyászszertartás a templomban volt. „Frida néni” koporsójában ott pihent békésen a főoltár előtt a tanítónőtől szépen elkészített ravatalon, mintegy utolsó szentséglátogatást végezve . . . Ez különösen meghatott mindenkit, hogy ő, aki oly hűséges látogatója volt a templomnak, innen indulhatott a temetőbe . . .

A koporsót még nem lehetett lezárni, mert az orvosnak meg kellett néznie a szabályszerű leolmozást, és így még mindenki megtekinthette. Elsőnek egy töpörödött öreg néni keletkezett, hogy megnézhesse . . . erre aztán megindult, aki csak ott volt . . . Mindenki

látni akarta még egyszer a jó „Frida nénit”. Temetésére még a szomszéd faluból is eljöttek. Ekkor láttam, hogy homlokán végig a bőr árokszerűen behúzódott, alatta kettérepedt a csont. Életének utolsó napjaiban is észrevettem már, hogy homlokán végig a bőr alatt egy kis árokszerű mélyedés képződik, de nem értetem. — A beszentelés előtt szentmise volt. Utána elindultunk az utolsó, de bizonynal diadalútra. — Kis házikója ablakai búsan integettek „Isten hozzád”-ot — de én lelkemben megígérttem, amennyire rajtam áll, nem áll soká elhagyottan, üresen a fészek . . . Megígérttem, habár hivatásom nem engedi, hogy állandóan Sombereken maradjak, mégis keresem az útját annak, hogy Frida szellemét tovább ápoljuk . . .

Frida kívánságát teljesítettük. Nem temettük a kriptába, hanem a földbe. Holtteste itt nyugszik most a somberekai temetőben, temetőkápolnánk előtt, mintegy őrizve azt. Azóta sok üdvös gondolat támadt lelkemben. Meg vagyok győződve róla, ő küldi azokat a mennyországából. Ilyen gondolat volt az olcsó koporsó vétele is. Régente május elejétől szeptemberig minden pénteken a temetőkápolnában voltak szentmisék. Ha ilyen mértékben külső körülmények miatt ezeket a szentmiséket nem is lehet felújítani, — de 3 szentmise lesz ezentúl nyáron a kápolnában. Ezeket iparkodom biztosítani földünk jövedelmével. Az első ilyen szentmise 1943 július 10-én volt — szent csendben, áhítatban. — A sír behantolása után még kissé ottmaradtunk. Egyszerre észrevettem, hogy régi hűséges cselédeink mind körülfognak. Ez valahogyan nagyon meghatott. — Együtt jöttünk haza. Mondtam nekik, imádkozzanak a szándékomra. Erre egy nagyon egyszerű asszonyka megszólalt: Ugye azt szeretnék kiimádkozni, hogy csoda történjék Frida néni által? Mosolyogva a „szent együgyűségen” — elárultam a szívemben hordott titkot: azért imádkozzanak, hogy megvalósíthassam Frida óvodatervét.

Ime — 1943 nyarán — az első lépés ennek a tervnek megvalósításához már megtörtént, csak alkalmas

egyént kell találnunk, hogy az átmeneti napköziből állandó óvoda legyen — és azután sok-sok minden! . . . Tudom, Frida Jézus Szívénél imádkozik ezért . . . szelleme, lelke pedig itt lebeg körülöttünk munkánk közben.

1943 január végén Frida hagyatékának felvétele miatt Somberekre kellett utaznom. Ezen alkalommal az öreg házban aludtam, abban a szobában, amelyben régen ő lakott. Nagyon jól aludtam. Egészen különös, szép álmom volt. Gyönyörű jelenetet láttam. Valamilyen színielőadásból élőkép volt. Magasan, fent hófehéren a szeplőtelen Szűzanya, lent apró kis fehér ruhás angyalkák hódoltak a Szent Szűznek, a háttérben hatalmas lilíomok emelkedtek a magasba, ahonnan lassan, egészen lassan lehullottak a gyermekekre a liliomszirmok. Egészen különösen érintett ez az álom. Ugyanazokban a napokban ismerős falubeli asszonynak is hasonló álma volt, mintha üzenet lenne odaátrol."

"Eszembe jut a kis vers, — írja Mária nővér — amelyet novícia koromban ócska kis keretbe bekerezve találtam. Úgy vélem, ez a kis vers, röviden összefoglalva, nagyon hűséges képet ad a mi édes, jó Fridánk egész életéről."

Az eredetiség bájától ugyan megfosztva, így igyekszik a szerző hazai nyelvünkre lefordítani:

Csendben, csendben . . .

Csendben, szerényen jót tenni,
Csendben Istent és embert szeretni,
Csendben kötelességünknek élni,
Csendben Isten szándékát ellesni,
Csendben másokkal örülni,
Csendben más hibáját túrni,
Csendben sérelmet viselni,
Csendben magunk hibáira nézni,
Csendben más baján osztózni,
Csendben Istenhez fordulni! . . .
Csendben vágyódni s epedni,
Csendben Jézus keresztjét ölelni,

Csendben áldozni s magunk legyőzni,
Csendben viszontagságot fogadni,
Csendben Üdvözítőnkben bízni,
Csendben az eget szemlélni,
Csendben erényre törekedni,
Csendben végig kitartani,
Halált békén, csendben várva,
Ez a kegyelem dús forrása.

Valóban ez volt Mirbach Frida bárónő, a falu
angyala!

TARTALOM

Előszó	5
Kapcsolatom a br. Mirbach-családdal	7
A Mirbach-nemzetség	10
A somberek Mirbachok	13
Somberek	15
A somberek plébánosok, káplánok, tanítók	16
Nagyszülők	21
Szülők	23
Hilda bárónő	28
Márta bárónő	31
Hivatása története	31
Mirbach Antal báró	38
Juliska bárónő	39
Sauskáék és a többi rokon	40
Frida bárónő	43
Gyermekkor	43
A vallásos élet kibontakozása	45
Az első szentáldozás és bérmálkozás	47
A nagyanya halála	50
Klagenfurtban	50
Ismét Sombereken	53
Komoly kérdés	55
A Mária Kongregációban	56
A lilombokor	56
Hivatásban segítő társ	58
Frida bárónő lelki alkata	62
Frida bárónő jámborsága és áhítata	62
Juliska bárónő Frida jámborságáról	83
Frida unokahúgának, Martonnénak tanúsága	86
Pintz Bálint plébános úr nyilatkozata	86
Frida bárónő apostoli buzgalma	88

Frida bárónő vidám lelkülete	92
Juliska bárónő nővére vidám lelkületéről	96
A nyájas családi körben	98
Közei ismerősök Frida bárónőről	99
Strachwitz Mária Terézia anya tart. főnöknő	99
Mihálovits Margit	100
Garam Melánia	101
Egy Miasszonyunkról nevezett szerzetesnő	102
Magdolna Veronika nővér	103
A falubeliek véleménye	105
Frida bárónő és a somberek-i óvoda	107
Az áldozat	109
Frida bárónő betegsége és boldog halála	110

